

Resultaten van de raadpleging voor het Nationaal Burgerberaad Klimaat

Een raadpleging ter ondersteuning van het Nationaal Burgerberaad Klimaat

28 mei 2025

POPULYTICS

What would you do?

Colofon

Deze raadpleging is uitgevoerd door Populytics, een spin-off van de TU Delft, in opdracht van het Nationaal Burgerberaad Klimaat.

**Nationaal
Burgerberaad
Klimaat**

Auteurs

Jetske Mulder (jetske@populytics.nl)
Niek Mouter (niek@populytics.nl)
Martijn de Vries (martijn@populytics.nl)

Datum

28 mei 2025

Versie

Definitieve versie

Contact

Populytics b.v.
Strawinskylaan 339
1077 XX, Amsterdam
info@populytics.nl
www.populytics.nl

Inhoudsopgave

	Samenvatting	De belangrijkste resultaten, samengevat
1	Aanleiding & Opzet	Wat was de aanleiding voor deze raadpleging? Hoe zag de raadpleging er globaal uit?
2	Respondenten	Wie hebben er meegedaan aan de raadpleging? Wat is hun houding tegenover klimaatverandering? En tegenover klimaatbeleid?
3	Resultaten keuzetaak	Hoe hebben mensen de keuzetaak ingevuld? En waarom?
4	Resultaten extra vragen	Welke voorwaarden stellen deelnemers aan eten, spullen gebruiken én reizen op een manier die beter is voor het klimaat?
5	Methodologie	Hoe is de raadpleging tot stand gekomen? Hoe zijn de data geanalyseerd?
6	Bijlagen	Aanvullende analyses

Samenvatting

Overzicht

Aanleiding

Het Nationaal Burgerberaad Klimaat is door het kabinet en de Tweede Kamer gevraagd om advies te geven over de vraag: hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken én reizen op een manier die beter is voor het klimaat? Om het Nationaal Burgerberaad Klimaat te helpen met het opstellen van zijn advies, is er een raadpleging gedaan waarin inwoners van Nederland konden meedenken met het Nationaal Burgerberaad Klimaat.

Methode

De raadpleging is gedaan met de Participatieve Waarde Evaluatie (PWE)-methode. De PWE-methode is een participatie methode waarin grote groepen mensen online mee kunnen denken over een vraagstuk. In dit geval van het Nationaal Burgerberaad Klimaat.

Deelnemers

In totaal hebben **35.886** mensen meegedaan aan de raadpleging.

- **Gesloten raadpleging: 3.022** mensen deden mee aan de gesloten raadpleging. Zij zijn uitgekozen uit een panel, op een manier dat zij als groep een goede afspiegeling zijn van Nederland op de volgende vijf kenmerken: leeftijd, geslacht, opleidingstype, provincie en mening over klimaatbeleid. Deze gesloten raadpleging levert dus representatieve uitkomsten op voor de Nederlandse bevolking op deze vijf kenmerken.
- **Open raadpleging: 32.864** mensen deden mee aan de open raadpleging. Hier kon iedereen in Nederland aan meedoen. Bepaalde groepen hebben relatief vaak meegedaan aan deze open raadpleging. Bijvoorbeeld mensen die zich veel zorgen maken over klimaatverandering. Daarom kan je vanuit deze open raadpleging geen conclusies trekken over de meningen in de hele Nederlandse bevolking. Als deel van deze open raadpleging is er ook een jongerenraadpleging uitgevoerd voor jongeren tussen de 8 en 12 jaar en voor jongeren 13 en 17 jaar. Hierin werden ongeveer dezelfde keuzes voorgelegd, maar dan op een begrijpelijker manier. Er hebben **332** jongeren meegedaan aan deze jongerenraadpleging.

Advies Nationaal Burgerberaad Klimaat

[Lees het hele advies van het Nationaal Burgerberaad Klimaat hier.](#)

Gesloten raadpleging Panel

Totaal: **3.022**
respondenten

Open raadpleging

Totaal: **32.864**
respondenten

Inhoud van de raadpleging

De keuzetaak vormde het inhoudelijke onderdeel van deze PWE-raadpleging, met acht principes waar het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee kan houden in hun advies. De afbeelding hiernaast laat zien hoe de keuzetaak er uitzag voor deelnemers.

Keuzetaak: Deelnemers verdeelden 40 punten over acht opties. Als ze een optie belangrijk vonden gaven ze veel punten. Als ze een optie niet belangrijk vonden om rekening mee te houden gaven ze weinig of geen punten. Onder de roze informatieknoppen konden deelnemers aanvullende informatie lezen.

Motiveren: Nadat deelnemers de punten hadden verdeeld, konden ze hun keuzes toelichten.

Looptijd: De PWE-raadpleging stond online tussen 16 april en met 7 mei 2025.

Extra vragen: Na de keuzetaak volgde nog een onderdeel met extra vragen over klimaatbeleid per thema (eten, reizen en spullen gebruiken). En twee dilemma's: klimaat of economie; en nu of toekomst.

Jongeren: Voor jongeren onder de 18 jaar en voor kinderen tussen de 8 en 12 jaar was een aparte versie.

Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

Gebruik de en knoppen om punten te verdelen. Klik op de i-knop voor meer informatie.

Laat bedrijven zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke keuzes dat zijn.

— 0 +

Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.

— 0 +

Maak klimaatbeleid dat ervoor zorgt dat mensen en bedrijven veel meer doen om klimaatverandering tegen te gaan.

— 0 +

Laat mensen zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke keuzes dat zijn.

— 0 +

Zorg dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en planten.

— 0 +

Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.

— 0 +

Voorkom dat klimaatbeleid ervoor zorgt dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.

— 0 +

Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt door klimaatbeleid.

— 0 +

Volgende →

Verdeel 40 punten

0/40

Samengevat: de resultaten van de gesloten raadpleging

Figuur 1 hiernaast laat de gemiddelde puntenverdeling zien in de keuzetaak.

Wat geeft de gemiddelde Nederlander voorrang in de gesloten raadpleging?

De gesloten raadpleging laat zien waar het burgerberaad volgens de gemiddelde Nederlander meer en minder rekening mee moet houden bij het maken van aanbevelingen. Er zijn twee principes waar volgens de gemiddelde Nederlander het meest rekening mee gehouden moet worden: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. Daarna krijgt *Zorg dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren* veel prioriteit. Daarop volgen drie principes die allemaal ongeveer evenveel punten krijgen: *Doe veel meer tegen klimaatverandering*; *Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten* en *Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen*. De twee principes over mensen en bedrijven zelf laten beslissen, krijgen de minste prioriteit. We zien dat deze prioritering hetzelfde is voor verschillende groepen mensen, onafhankelijk van leeftijd, geslacht, opleidingstype en wel/geen migratieachtergrond.

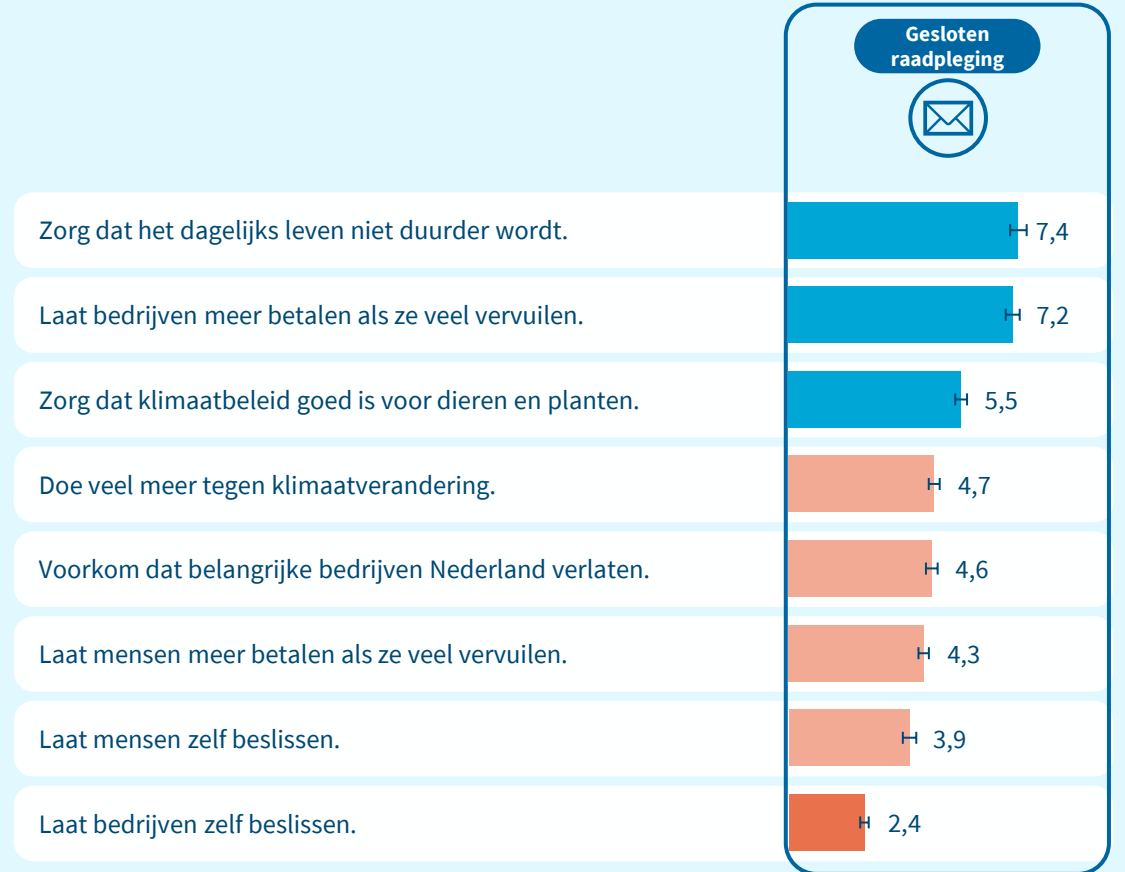
Wat zijn de hekjes in figuur 1?

Als je een raadpleging doet met een groep mensen die een goede afspiegeling vormt van Nederland, dan kan je daarmee uitspraken doen over de hele Nederlandse bevolking. Maar er is altijd onzekerheid. De hekjes in figuur 1 laten zien wat de gemiddelde puntenverdeling zou zijn als alle volwassen Nederlanders zouden meedoen aan de raadpleging. Wat zien we?

- De gemiddelde Nederlander zou tussen de 7,1 en 7,6 punten geven aan *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*. Dat weten we 95% zeker.
- De hekjes overlappen van *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. We weten dus niet welke van deze twee meer punten zou krijgen als alle Nederlanders zouden meedoen. Maar we weten wel voor 95% zeker dat deze twee meer punten zouden krijgen dan de andere zes principes.
- De hekjes van de laatste twee principes overlappen niet met die van de andere principes. We weten daarom 95% zeker dat Nederlanders dit de minst belangrijke principes vinden.

Figuur 1. Puntenverdeling gemiddelde deelnemer

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

Resultaten gesloten raadpleging naar zorgen over klimaatverandering

Deelnemers die zich veel of weinig zorgen maken over klimaatverandering verdelen hun punten anders. Figuur 2 laat de puntenverdeling zien in de keuzetaak, naar zorgen over klimaatverandering, voor de gesloten raadpleging.

Wat krijgt prioriteit van mensen die zich weinig zorgen maken om klimaatverandering?

Drie principes krijgen veel punten van mensen die zich niet zoveel of helemaal geen zorgen maken: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt; Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten; Laat mensen zelf beslissen.*

Wat krijgt prioriteit van mensen die zich veel zorgen maken om klimaatverandering?

Drie principes krijgen veel punten van mensen die zich veel zorgen maken om klimaatverandering: *Laat bedrijven en mensen meer betalen als ze veel vervuilen; Zorg dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren; Doe veel meer tegen klimaatverandering.*

Wat geeft iedereen prioriteit?

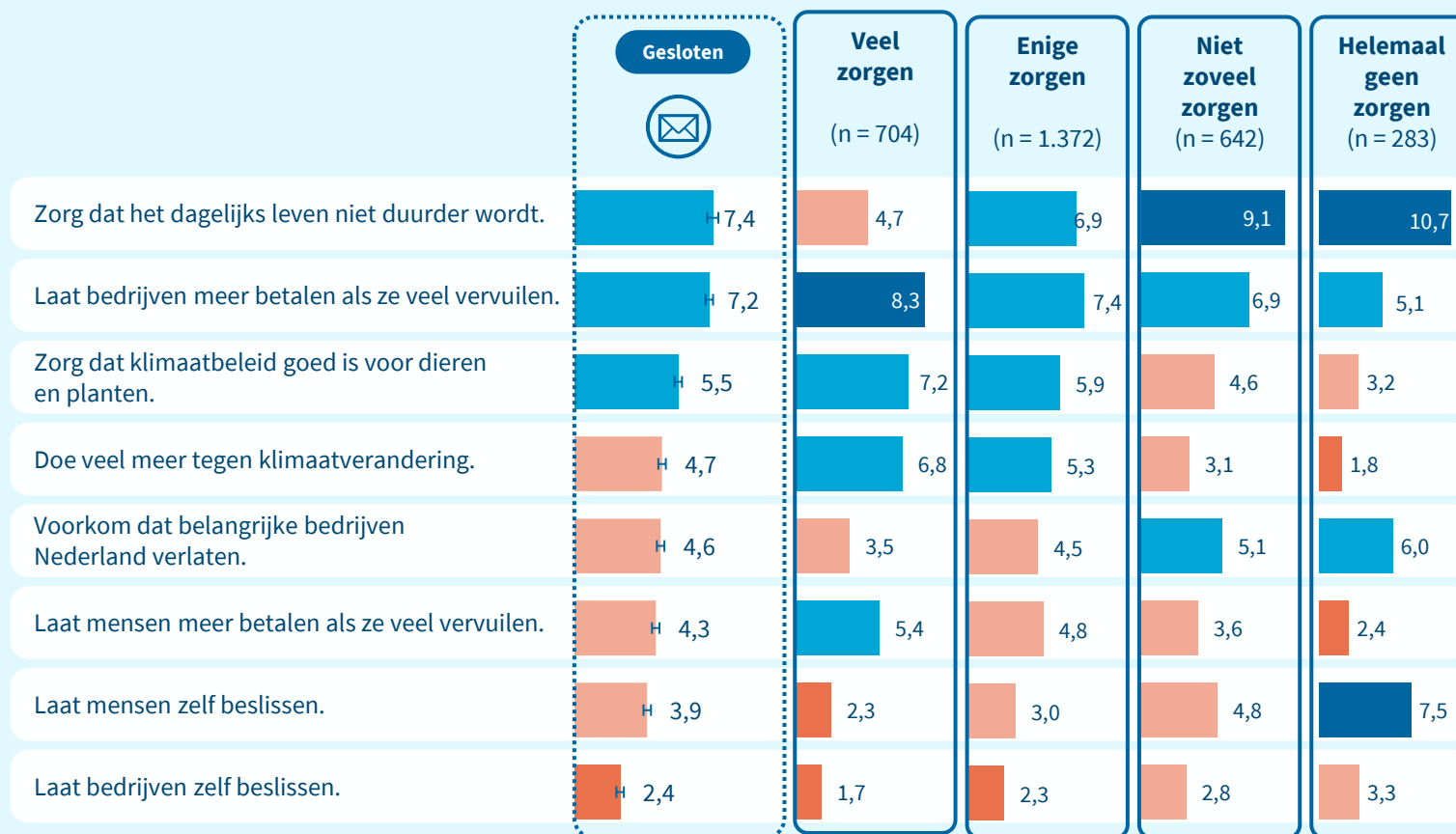
Er is een principe dat van alle groepen relatief veel prioriteit krijgt: *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.*

Wat geven alle groepen weinig prioriteit?

Er is een principe dat van alle groepen weinig prioriteit krijgt: *Laat bedrijven zelf beslissen.*

Figuur 2. Prioritering principes – Naar zorgen over klimaatverandering

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten of minder

2,5 tot 5 punten

5 tot 7,5 punten

7,5 punten of meer

Samengevat: de resultaten van de open raadpleging, per groep

Figuur 3 laat de gemiddelde puntenverdeling zien in de keuzetaak, naar zorgen over klimaatverandering voor de open raadpleging. De open raadpleging is geen goede afspiegeling van Nederland. Dit verklaart waarom een aantal principes anders geprioriteerd wordt dan in de gesloten raadpleging. Toch zien we in de gesloten raadpleging en de open raadpleging dezelfde verschillen tussen deelnemers die zich veel en weinig zorgen maken over klimaatverandering.

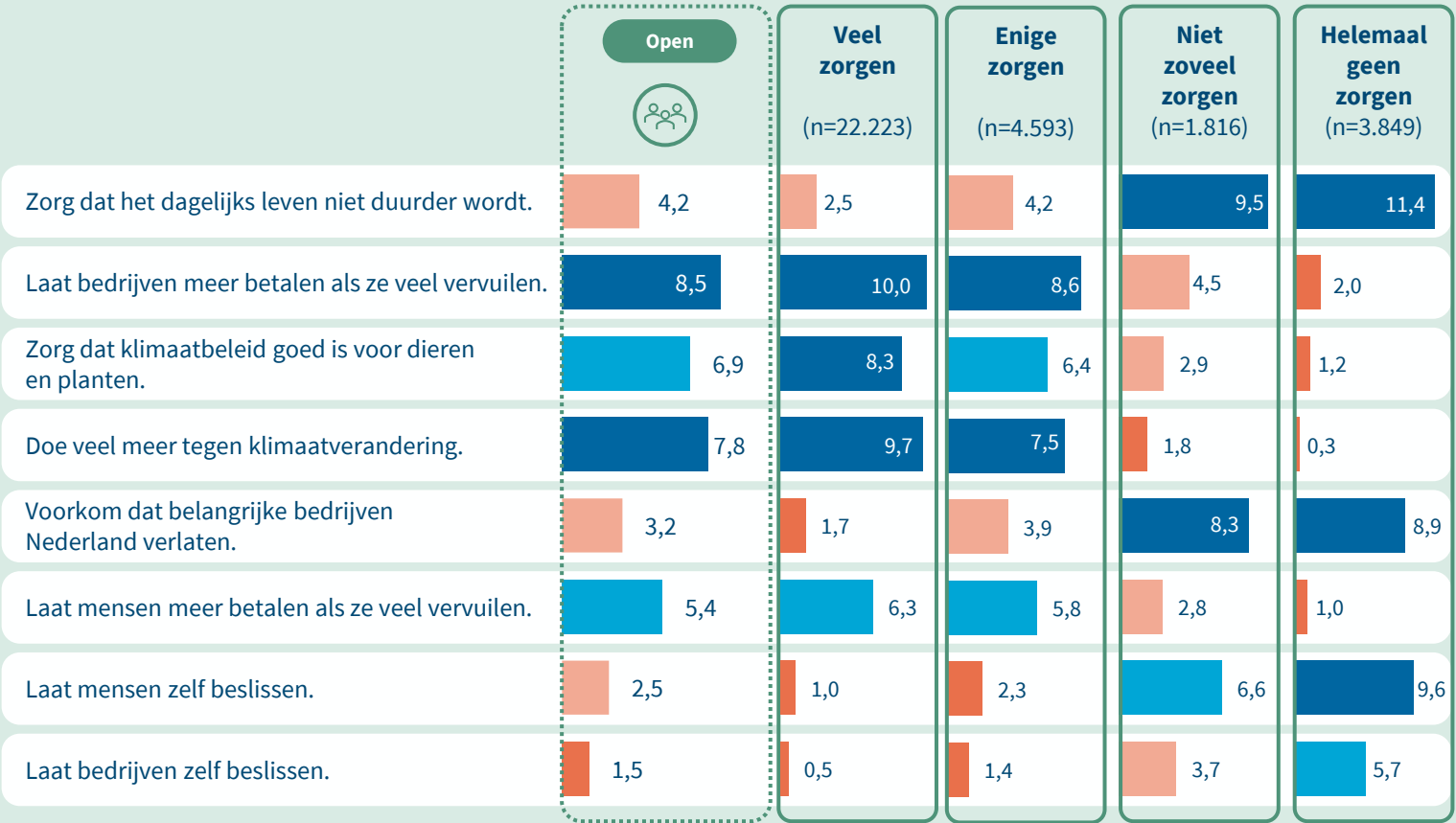
Wat krijgt prioriteit van mensen die zich weinig zorgen maken om klimaatverandering?

Drie principes krijgen veel punten van mensen die zich niet zoveel of helemaal geen zorgen maken over klimaatverandering: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt; Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten; Laat mensen zelf beslissen.*

Wat krijgt prioriteit van mensen die zich veel zorgen maken om klimaatverandering?

Drie principes krijgen veel punten van mensen die zich veel zorgen maken om klimaatverandering: *Laat bedrijven en mensen meer betalen als ze veel vervuilen; Zorg dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren; Doe veel meer tegen klimaatverandering.*

Figuur 3. Prioritering principes – Naar zorgen over klimaatverandering
Open raadpleging (n=32.532)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

Samengevat: de extra vragen van de gesloten raadpleging

Figuur 4 hiernaast laat het percentage deelnemers zien dat het eens, onder voorwaarden eens of oneens is met verschillende stellingen over klimaatbeleid. Dit was het tweede deel van de raadpleging, met extra vragen specifiek over eten, reizen en spullen gebruiken.

Individuele verandering

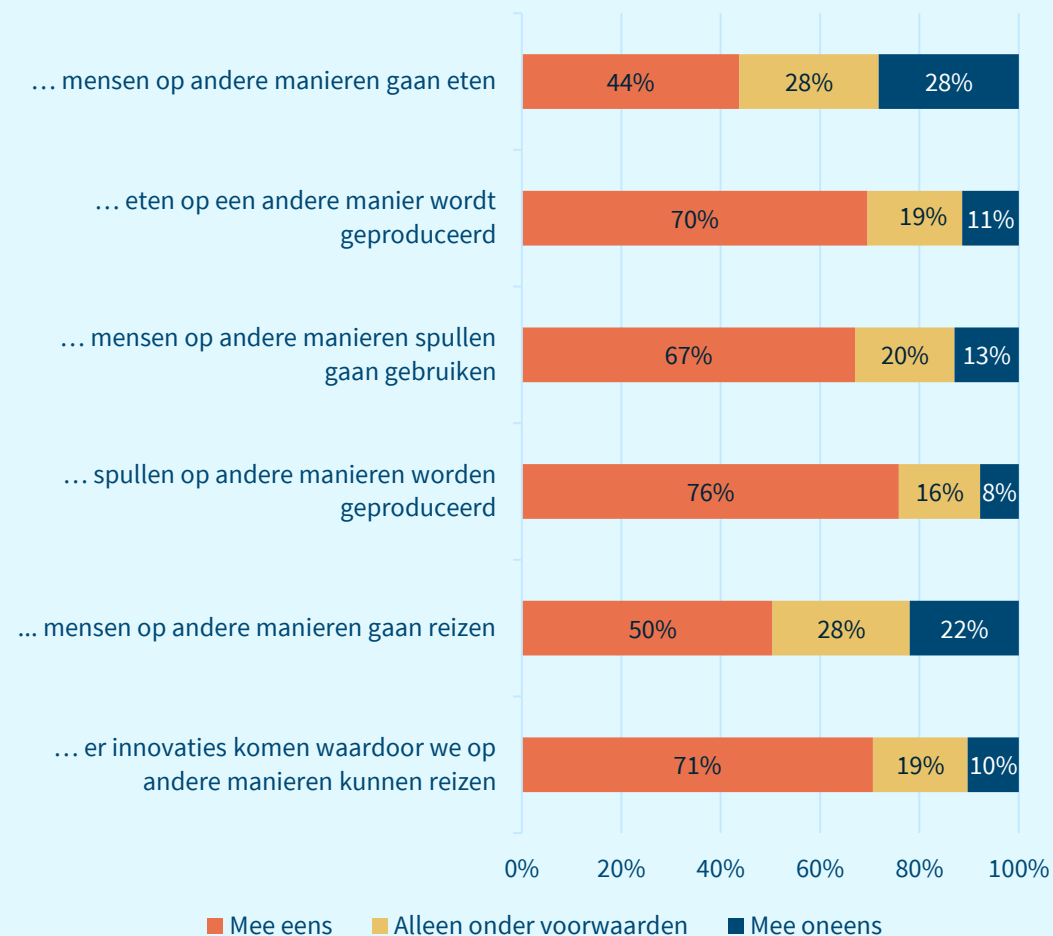
Een ruime meerderheid van 67% van de deelnemers is het ermee eens dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen dat mensen op andere manieren spullen gaan gebruiken. 44% is het eens met klimaatbeleid dat ervoor zorgt dat mensen op andere manieren gaan eten. En 50% is het eens met klimaatbeleid dat ervoor zorgt dat mensen op andere manieren gaan reizen. 28% is het onder voorwaarden eens met klimaatbeleid waardoor mensen op een andere manier gaan eten en reizen (zie [vanaf slide 12](#) voor deze voorwaarden).

Verandering in productie/innovatie

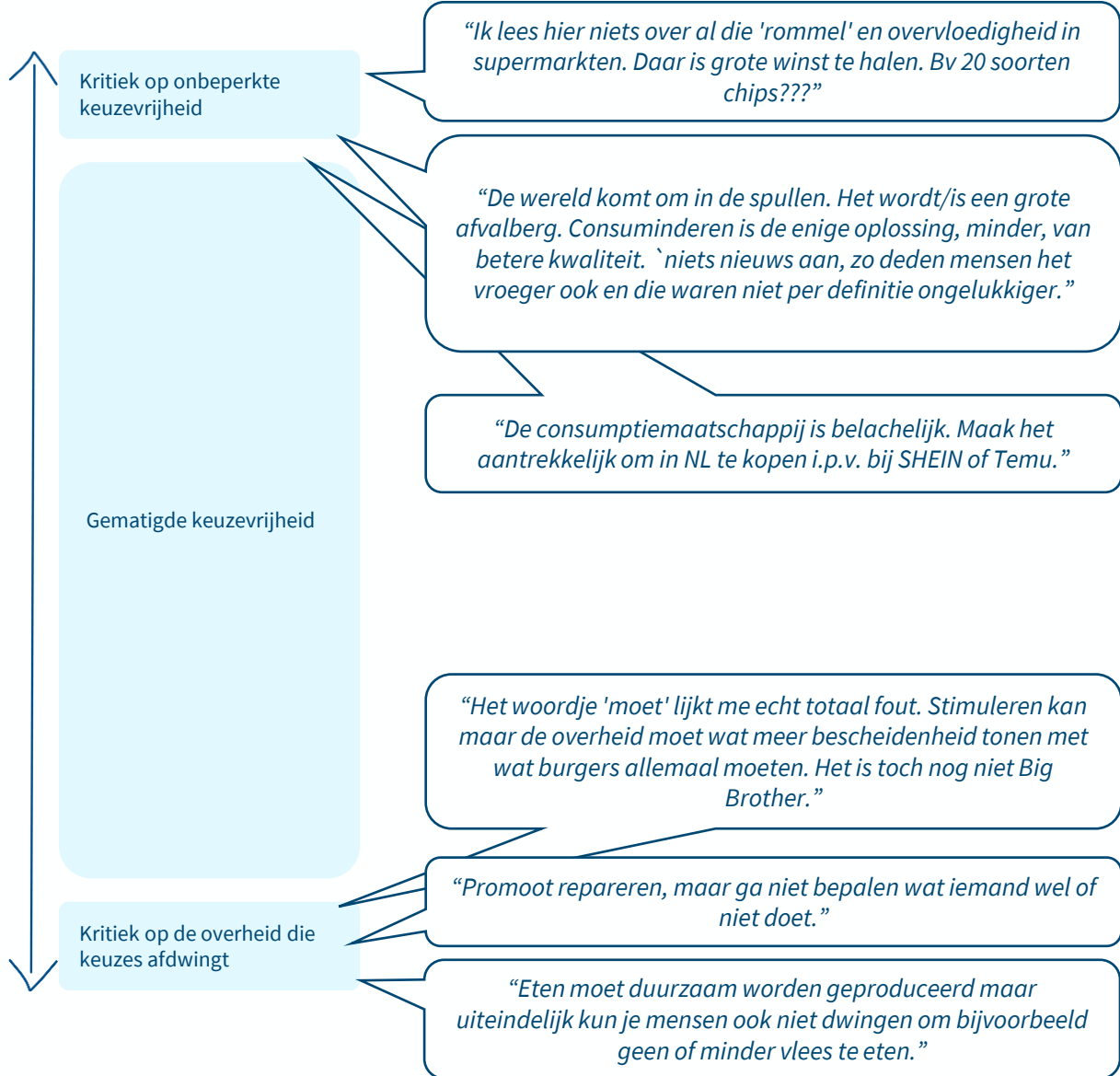
De ruime meerderheid van de deelnemers is het eens met klimaatbeleid waardoor eten en spullen op een andere manier worden geproduceerd. En dat er innovaties moeten komen waardoor mensen op andere manieren kunnen reizen. Vooral spullen anders produceren wordt breed gesteund.

Figuur 4. Klimaatbeleid moet zorgen dat...

Gesloten raadpleging (n=2.896)

Kritiek op de gevolgen van onbeperkte keuzevrijheid en van dwingen tot een keuze

Op [slide 7](#) is te zien dat deelnemers in de keuzetaak weinig prioriteit geven aan de principes *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen*. Deze principes worden lager geprioriteerd dan andere principes. Dit zegt niet dat mensen 'keuzevrijheid' onbelangrijk vinden, maar wel dat de gemiddelde deelnemer het minder belangrijk vindt dan de andere zes principes.

Ook als we naar [slide 10](#) kijken, dan zien we dat dat er (onder voorwaarden) best steun is voor klimaatbeleid waardoor mensen anders gaan eten, spullen gebruiken en reizen.

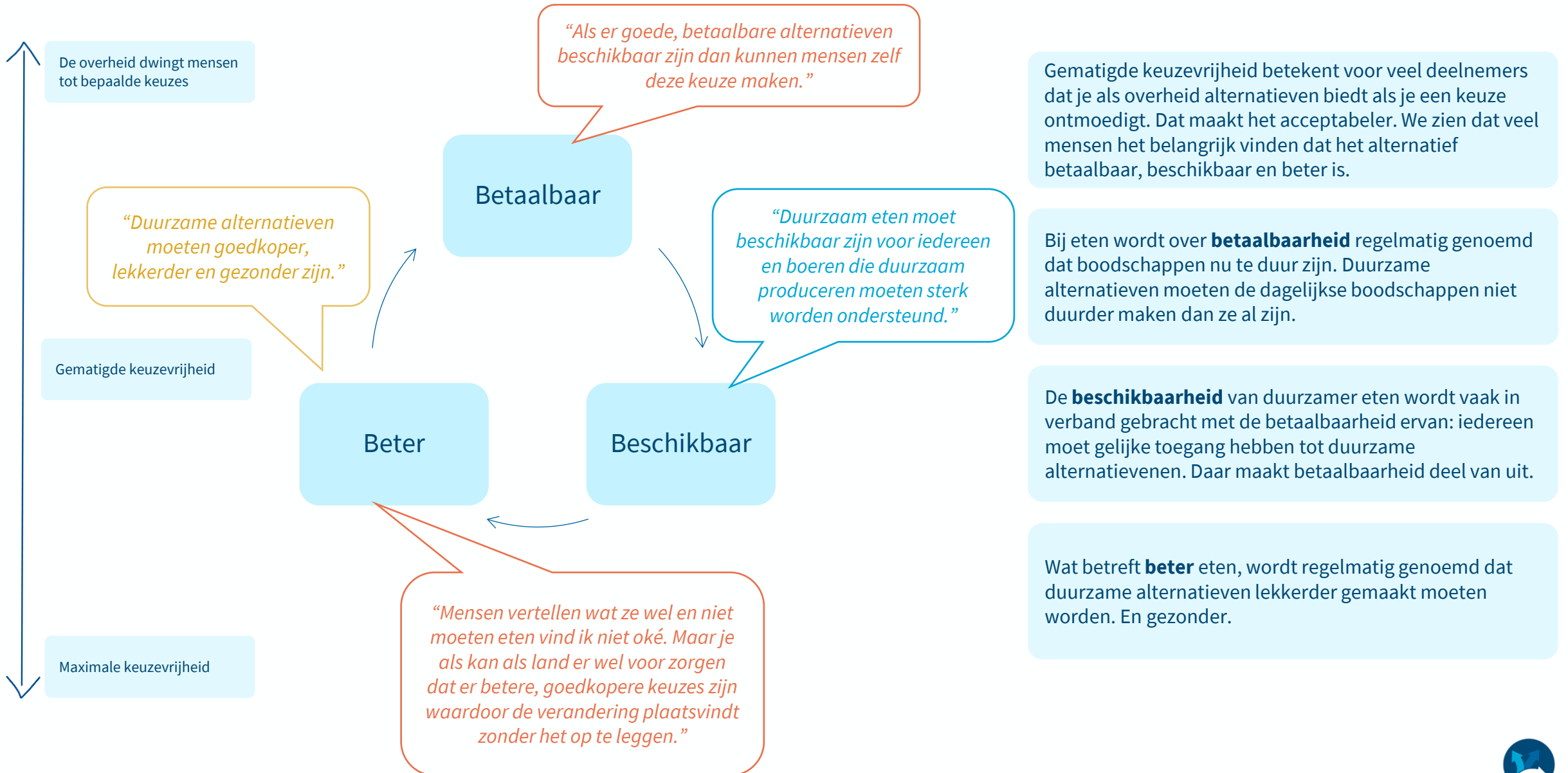
Als we naar de onderbouwingen van deelnemers kijken, dan valt op dat veel mensen vooral kritiek hebben op de gevolgen van onbeperkte keuzevrijheid. Een maatschappij waarin je altijd, overal, alles kunt kopen leidt volgens hen bijvoorbeeld tot veel 'troep'. Aan de andere kant is er ook een groep mensen die niet wil dat de overheid bepaalde keuzes oplegt en dwingt.

Er lijkt behoefte te zijn aan gematigde keuzevrijheid. Iets tussen dwingen en onbeperkte keuzevrijheid in. Dit houdt in dat je als overheid bepaalde keuzes stimuleert en andere ontmoedigt zonder dat mensen zich gedwongen voelen. En dat je probeert alternatieven te bieden als je keuzes ontmoedigt.

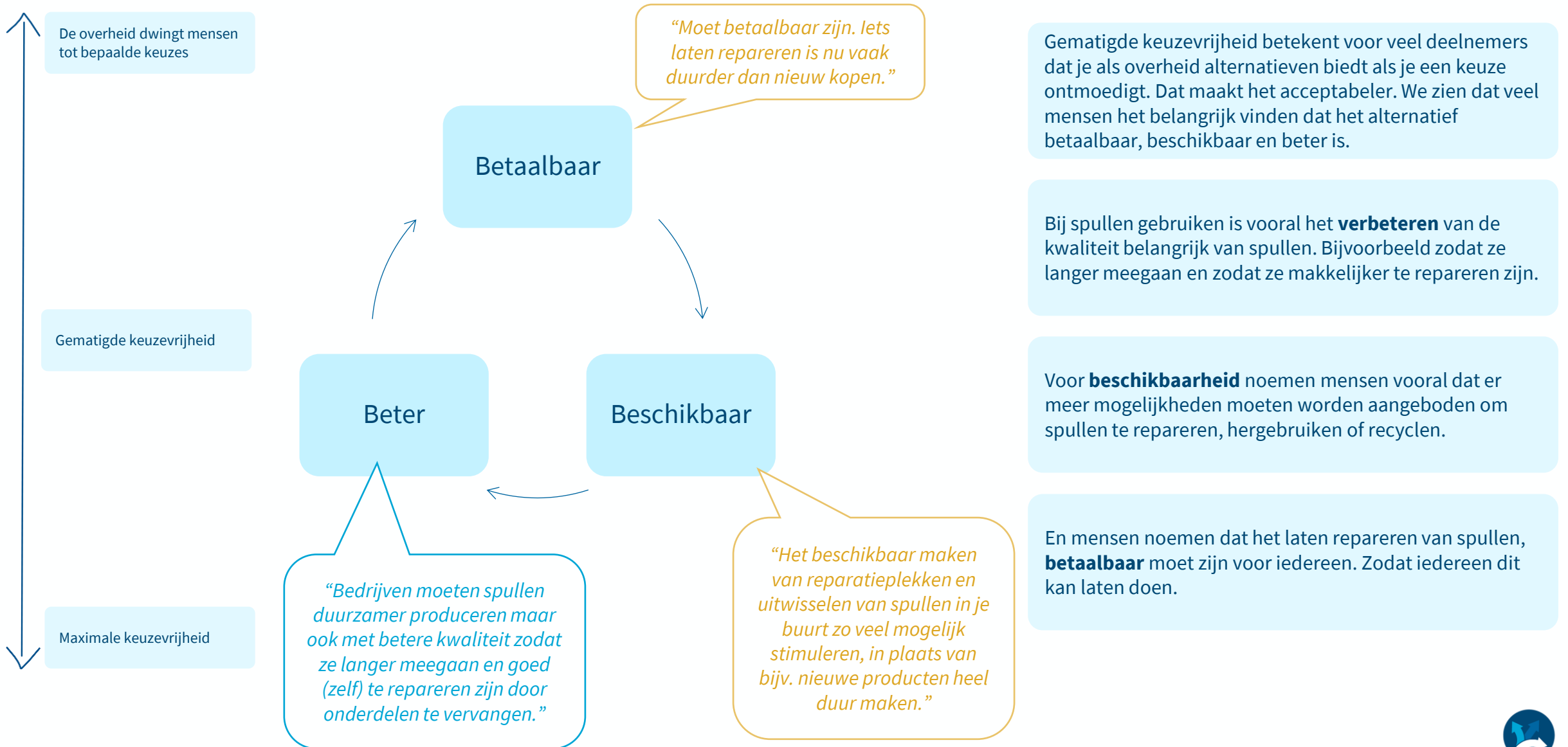
"Mensen vertellen wat ze wel en niet moeten eten vind ik niet oké. Maar je als land er wel voor zorgen dat er betere, goedkopere keuzes zijn waardoor de verandering plaatsvindt zonder het op te leggen."

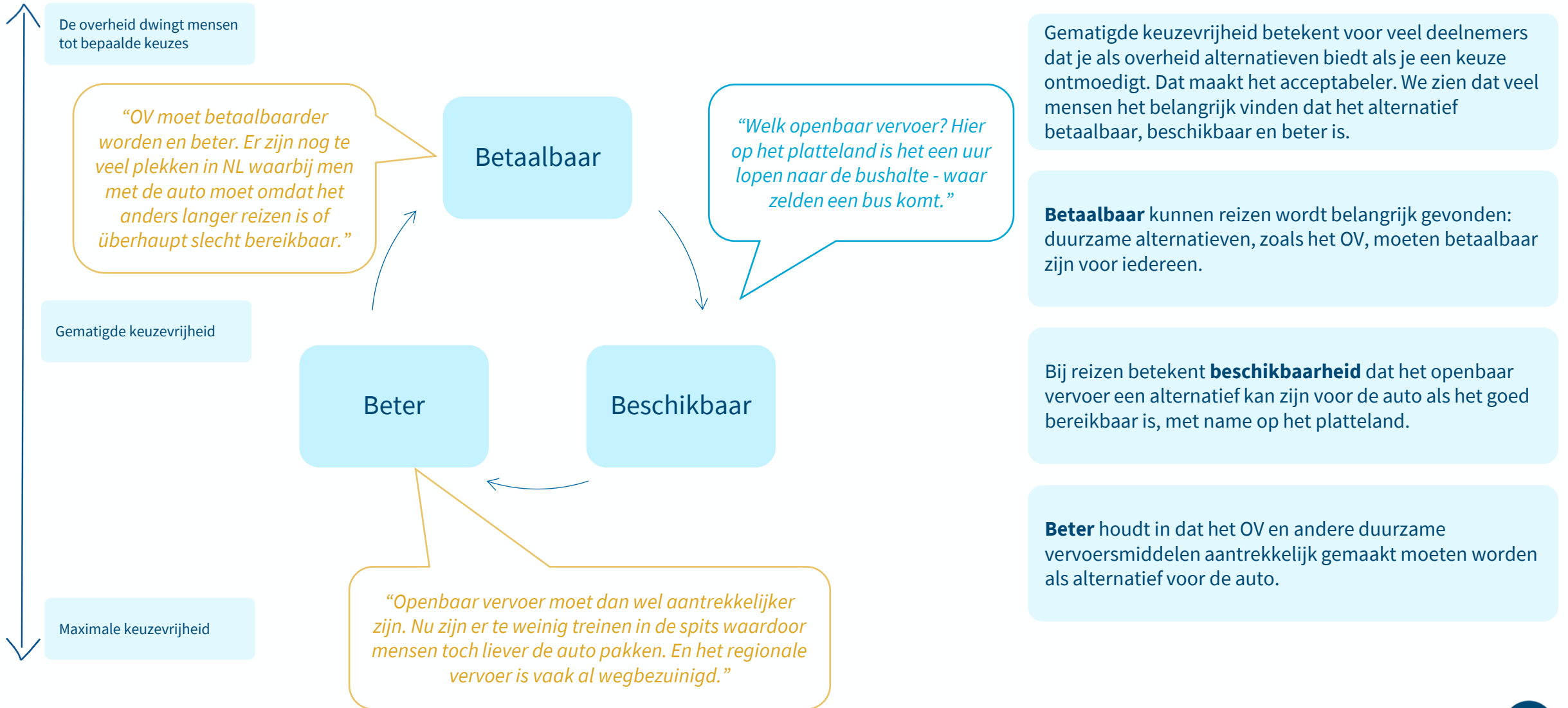
Als keuzevrijheid wordt beperkt voor eten, is het belangrijk dat het alternatief voldoet aan drie voorwaarden

Als keuzevrijheid wordt beperkt voor spullen gebruik, is het belangrijk dat het alternatief voldoet aan drie voorwaarden

Als keuzevrijheid wordt beperkt voor reizen, is het belangrijk dat het alternatief voldoet aan drie voorwaarden

Belangrijkste conclusies

1

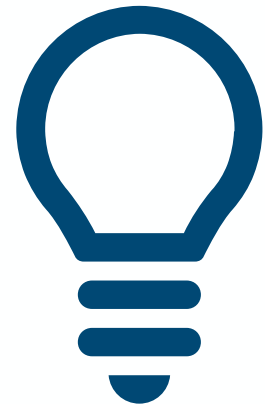
De meeste mensen vinden de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* belangrijker dan *Laat bedrijven zelf beslissen*.

2

Voorkeuren van mensen komen vaker overeen dan dat ze verschillen. Het enige grote verschil zit tussen mensen die zich veel- of enige zorgen maken over klimaatverandering en mensen die zich niet zoveel- of helemaal geen zorgen maken over klimaatverandering.

3

De meeste mensen zijn best bereid om op een andere manier spullen te gebruiken en veel mensen ook om anders te eten of te reizen. Maar als je onbeperkte keuzevrijheid inperkt, hou dan wel rekening met een betaalbaar, beschikbaar en beter alternatief.

1

Aanleiding & Opzet

- Wat was de aanleiding voor deze raadpleging?
- Hoe zag de raadpleging er globaal uit?

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

Achtergrond en doel van deze PWE-raadpleging

- *Aanleiding:* Het Nationaal Burgerberaad Klimaat is door het kabinet en de Tweede Kamer gevraagd om advies te geven over de vraag: hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken én reizen op een manier die beter is voor het klimaat? Om het Nationaal Burgerberaad Klimaat te helpen met geven van een antwoord op deze vraag, is er een raadpleging uitgevoerd waarin mensen advies konden geven aan het burgerberaad.
- *Participatie:* Populytics heeft een raadpleging uitgevoerd. Deze raadpleging is gemaakt op basis van de Participatieve Waarde Evaluatie (PWE)-methode; (figuur 5).
- *Onderzoeksvraag:* De hoofdvraag van de raadpleging was: Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?
- *Waar ging de raadpleging niet over?* De raadpleging ging niet over concrete aanbevelingen waar het Nationaal Burgerberaad Klimaat aan werkt.
- *Deelnemers:* **35.886** mensen hebben meegedaan aan de raadpleging. Hiervan deden **3.022** mensen mee aan een gesloten raadpleging en **32.864** mensen aan de open raadpleging. **332** deelnemers aan de open raadpleging waren jongeren tussen de 8 en de 18. Zij deden mee aan de jongerenversie van de raadpleging.
- *Advies Nationaal Burgerberaad Klimaat:* [lees het hele advies van het Nationaal Burgerberaad Klimaat hier.](#)

Zie [de methodologie](#) voor een overzicht van hoe deze raadpleging is opgesteld en hoe respondenten zijn geworven.

Figuur 5. De PWE-methode

Wetenschappelijk gevalideerd: De Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) is een participatiemethode die Populytics inzet om mensen te betrekken bij beslissingen die hen kunnen raken. De methode is ontwikkeld en gevalideerd door wetenschappers, onder andere van de TU Delft.

Op de stoel van: De essentie van deze PWE-raadpleging is om deelnemers in een online omgeving 10 minuten op de stoel van het Nationaal Burgerberaad Klimaat te zetten. Deelnemers krijgen een zogeheten *keuzetaak* te zien. Deelnemers zien dingen waar het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee kan houden. Ze kunnen aangeven welke principes ze meer en minder belangrijk vinden. En ze kunnen hun advies motiveren.

Begrip voor moeilijke keuzes: Door mee te doen aan een PWE-raadpleging begrijpen deelnemers beter de complexiteit van de keuzes die het Nationaal Burgerberaad Klimaat moet maken. En de resultaten stellen het burgerberaad in staat om hun keuzes beter aan te laten sluiten op voorkeuren, waarden en zorgen van mensen.

De hoofdvraag van de raadpleging was: Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

- **Keuzetaak:** Deelnemers verdeelden 40 punten over acht principes waar het Nationaal Burgerberaad Klimaat meer of minder prioriteit aan kan geven. Zie figuur 6 hiernaast voor een voorbeeld van hoe de keuzetaak er voor deelnemers uitzag. De volgorde waarin deelnemers de keuze-opties te zien kregen was gerandomiseerd. Onder de roze informatieknoppen konden deelnemers aanvullende informatie lezen over ieder principe.
- **Motiveren:** Nadat deelnemers de punten hadden verdeeld, konden ze hun keuzes toelichten.
- **Extra vragen:** Na de keuzetaak volgde nog een aantal extra vragen, specifiek over klimaatbeleid over anders eten, spullen gebruiken en reizen. En twee dilemma's: klimaat of economie; en nu of toekomst.
- **Jongerenversie:** Voor jongeren tussen de 8 en de 18 was een aparte jongerenversie. [Zie slide 19](#) voor een toelichting.
- **Looptijd:** De PWE-raadpleging stond online tussen 16 april en tot en met 7 mei 2025. Mensen konden meedoen in het Nederlands, of de raadpleging laten vertalen via Google.

In deze rapportage gebruiken we afkortingen om deze principes aan te duiden. Zie [slide 20](#) voor een overzicht van de formuleringen (van de standaard keuzetaak, de jongerenversie) en hun afkortingen.

Figuur 6. De centrale keuzetaak van de PWE-raadpleging

Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

Gebruik de en knoppen om punten te verdelen. Klik op de i-knop voor meer informatie.

Zorg dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en de natuur. 0 	Laat mensen zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke keuzes dat zijn. 0 	Maak klimaatbeleid dat zorgt dat inwoners en bedrijven veel meer doen om klimaatverandering tegen te gaan. 0
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen. 0 	Laat bedrijven zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke keuzes dat zijn. 0 	Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen. 0
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt door klimaatbeleid. 0 	Zorg dat bedrijven die belangrijk zijn voor de economie, in Nederland blijven. 0 	

De jongerenversie: dezelfde vragen op een eenvoudigere manier gesteld.

Deelnemers die in de open raadpleging aangaven jonger dan 18 jaar te zijn, kregen een speciale raadpleging voor jongeren. Hier waren twee versies: een versie voor kinderen van 8 t/m 12 jaar en een versie voor jongeren van 13 t/m 17 jaar. Zij moesten voor de 8 principes aangeven in hoeverre ze het er mee (on)eens waren. Zie figuur 7 hiernaast voor een voorbeeld. De jongerenraadpleging is alleen uitgevoerd binnen de open raadpleging, niet binnen de gesloten raadpleging. De uitkomsten van de jongerenraadpleging worden niet meegenomen in de resultaten van de open raadpleging, maar apart besproken.

De volgende principes zijn uitgevraagd:

- Bedrijven mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 🧳 🔒
- Mensen moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. 👤 💰
- Mensen mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 👤 🔒
- De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen zodat mensen en bedrijven veel meer dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 🍌 🌿
- Bedrijven willen in Nederland blijven. 🧳 ➡️
- Bedrijven moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. 🧳 💰
- De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen om goed te zorgen voor dieren en planten. 🦋 🌿
- Door de plannen blijven dingen die mensen elke dag nodig hebben even duur. 👤 🛒

In deze rapportage gebruiken we afkortingen om deze principes aan te duiden. Zie [slide 20](#) voor een overzicht van de principes en hun afkortingen.

Figuur 7. Jongerenversie raadpleging

Denk met ons mee!

Vul de volgende vragen in. Je antwoorden zijn anoniem. Als je een vraag niet snapt, hoef je het niet in te vullen. Of je kunt iemand om hulp vragen.

Hoeveel ben je het eens met de volgende dingen? (1/2)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Niet mee eens	Helemaal niet mee eens	Weet ik niet / Zeg ik liever niet
De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen om goed te zorgen voor dieren en planten. 🦋 🌿 Bijvoorbeeld: als er een nieuwe weg wordt aangelegd, mag dat niet door de natuur gaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bedrijven moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. 🧳 💰 Bijvoorbeeld: bedrijven moeten meer geld betalen als ze spullen maken die snel kapot gaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. 👤 💰 Bijvoorbeeld: mensen moeten geld betalen als ze vaak met een dieselauto rijden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bedrijven mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 🧳 ➡️ Bijvoorbeeld: bedrijven die spullen opnieuw willen gebruiken worden daarbij geholpen. Maar er wordt niks verplicht.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen zodat mensen en bedrijven veel meer dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 🍌 🌿 Bijvoorbeeld: maak eten goedkoper als het goed is voor de aarde en de natuur.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. 👤 ➡️ Bijvoorbeeld: mensen kunnen zelf kiezen of ze op de fiets gaan, of met de auto.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gebruikte afkortingen voor de keuze-opties

Afkorting keuze-optie	Keuze-optie in standaard raadpleging	Keuze-optie in jongerenraadpleging
Laat bedrijven zelf beslissen.	Laat bedrijven zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke beslissingen dat dan zijn.	Bedrijven mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. Bijvoorbeeld: bedrijven die spullen opnieuw willen gebruiken worden daarbij geholpen. Maar er wordt niks verplicht.
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	Mensen moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. Bijvoorbeeld: mensen moeten geld betalen als ze vaak met een dieselauto rijden.
Laat mensen zelf beslissen.	Laat mensen zelf beslissen of ze keuzes maken die beter zijn voor het klimaat. En welke beslissingen dat dan zijn.	Mensen mogen zelf kiezen of ze dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. Bijvoorbeeld: mensen kunnen zelf kiezen of ze op de fiets gaan, of met de auto.
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	Maak klimaatbeleid dat ervoor zorgt dat mensen en bedrijven veel meer doen om klimaatverandering tegen te gaan.	De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen zodat mensen en bedrijven veel meer dingen doen die goed zijn voor de aarde en de natuur. Bijvoorbeeld: maak eten goedkoper als het goed is voor de aarde en de natuur.
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	Voorkom dat klimaatbeleid ervoor zorgt dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	Bedrijven willen in Nederland blijven. Bijvoorbeeld: er zijn weinig regels voor bedrijven die eten maken.
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	Bedrijven moeten geld betalen als ze dingen doen die slecht zijn voor de aarde en de natuur. Bijvoorbeeld: bedrijven moeten meer geld betalen als ze spullen maken die snel kapot gaan.
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	Zorg dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en planten.	De overheid (de groep mensen die Nederland bestuurt) maakt plannen om goed te zorgen voor dieren en planten. Bijvoorbeeld: als er een nieuwe weg wordt aangelegd, mag dat niet door de natuur gaan.
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt.	Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt door klimaatbeleid.	Door de plannen blijven dingen die mensen elke dag nodig hebben even duur. Bijvoorbeeld: de dagelijkse boodschappen worden niet duurder.

De raadpleging is uitgevoerd in twee versies om representativiteit te borgen en de inclusiviteit te maximaliseren

Resultaten in het rapport zijn altijd van de gesloten raadpleging, tenzij expliciet aangegeven dat het de open raadpleging betreft. Citaten van deelnemers kunnen uit zowel de gesloten raadpleging als de open raadpleging komen.

Gesloten raadpleging

Panel

Totaal: **3.022**
respondenten

Open raadpleging

Totaal: **32.864**
respondenten

Doel en aanleiding

- Het doel van een gesloten raadpleging is om een gebalanceerde steekproef te trekken door proactief een willekeurig geselecteerde groep mensen te benaderen. Dit waren deelnemers vanuit een panel dat representatieve uitkomsten oplevert voor de Nederlandse bevolking op de kenmerken leeftijd, geslacht en opleidingstype, plek uit Nederland waar ze vandaan komen en mening over klimaatbeleid.
- Aan de gesloten raadpleging kan niet iedereen meedoen. Het doel van de open raadpleging is daarom om de **inclusiviteit** te verhogen door alle mensen de gelegenheid te geven mee te doen.
- Naast de verhoogde inclusiviteit is een belangrijke positieve bijdrage van de open raadpleging dat deelnemers veel uitgebreidere onderbouwingen bij hun keuzes geven. Dit geeft meer inzicht in de waarden die achter voorkeuren liggen.
- Om het perspectief van jongeren ook mee te nemen, is er ook een jongerenraadpleging gemaakt. Deze raadpleging is alleen uitgevoerd als onderdeel van de open raadpleging. Deelnemers tussen de 8 en 18 werden automatisch hier naar doorgestuurd. De uitkomsten van de jongerenraadpleging worden apart toegelicht.

Aantallen deelnemers

- **3.022** paneldeelnemers hebben advies gegeven.
- Zie [de methodologie](#) voor meer details.
- **32.532** volwassenen hebben advies gegeven.
- **332** jongeren hebben advies gegeven via de jongerenversie van de raadpleging.
- Zie [de methodologie](#) voor meer details.

2

Respondenten

- Wie hebben er meegedaan aan de raadpleging?
- Wat is hun houding tegenover klimaatverandering? En tegenover klimaatbeleid?

1

2

3

4

5

6

Figuur 8. Respondenten
 Gesloten raadpleging (n=3.022) en open raadpleging (n=32.532)

	Gesloten (n=3.022)	Open (n=32.532)	Gem. NL
Geslacht			
Vrouw	50%	52%	51%
Man	50%	46%	49%
Anders	0,3%	2%	2%
Leeftijd			
Tussen de 18 en 34 jaar	34%	19%	32%
Tussen de 35 en 64 jaar	42%	56%	40%
Ouder dan 65 jaar	23%	24%	24%
Opleidingstype			
Praktisch	22%	3%	29%
Toegepast	38%	12%	37%
Theoretisch	40%	85%	37%

	Gesloten (n=3.022)	Open (n=32.532)	Gem. NL
Provincie			
Drenthe	4%	3%	3%
Flevoland	4%	2%	2%
Friesland	6%	3%	4%
Gelderland	17%	14%	12%
Groningen	5%	4%	3%
Limburg	10%	4%	7%
Noord-Brabant	21%	10%	15%
Noord-Holland	22%	20%	17%
Overijssel	10%	5%	7%
Utrecht	11%	15%	8%
Zeeland	4%	1%	2%
Zuid-Holland	32%	20%	21%
Anders	0%	1%	n.v.t.

Samenstelling van de deelnemersgroep

Figuur 8 hiernaast laat de verdeling van de deelnemers zien naar een aantal demografische kenmerken. Cijfers over het gemiddelde van Nederland zijn gebaseerd op cijfers van het IPSOS (2024).

Wat is de samenstelling van de twee deelnemersgroepen?

- Gesloten raadpleging:** De deelnemersgroep aan het de gesloten raadpleging is ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde voor geslacht, leeftijd, opleidingstype, mening over klimaatverandering en klimaatbeleid en provincie waar ze wonen. Als een bepaalde groep toch minder goed vertegenwoordigd was, dan is er via herweging meer waarde aan deze groep toegekend om zo representatieve uitspraken te kunnen doen over de Nederlandse bevolking. Zie [de methodologie](#) voor een verdere toelichting.
- Open raadpleging:** De deelnemersgroep aan de open raadpleging is ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde wat betreft man/vrouw verdeling. Verder bevat deze deelnemersgroep relatief meer deelnemers tussen de 35 en 64 jaar dan landelijk gemiddeld is. En meer theoretisch opgeleide deelnemers. We hebben hier niet voor gecorrigeerd in de analyse omdat de open raadpleging niet als doel heeft om representatieve uitkomsten te genereren.
- Jongerenraadpleging:** Voor de analyse van de jongerenraadpleging, zie [de bijlagen](#).

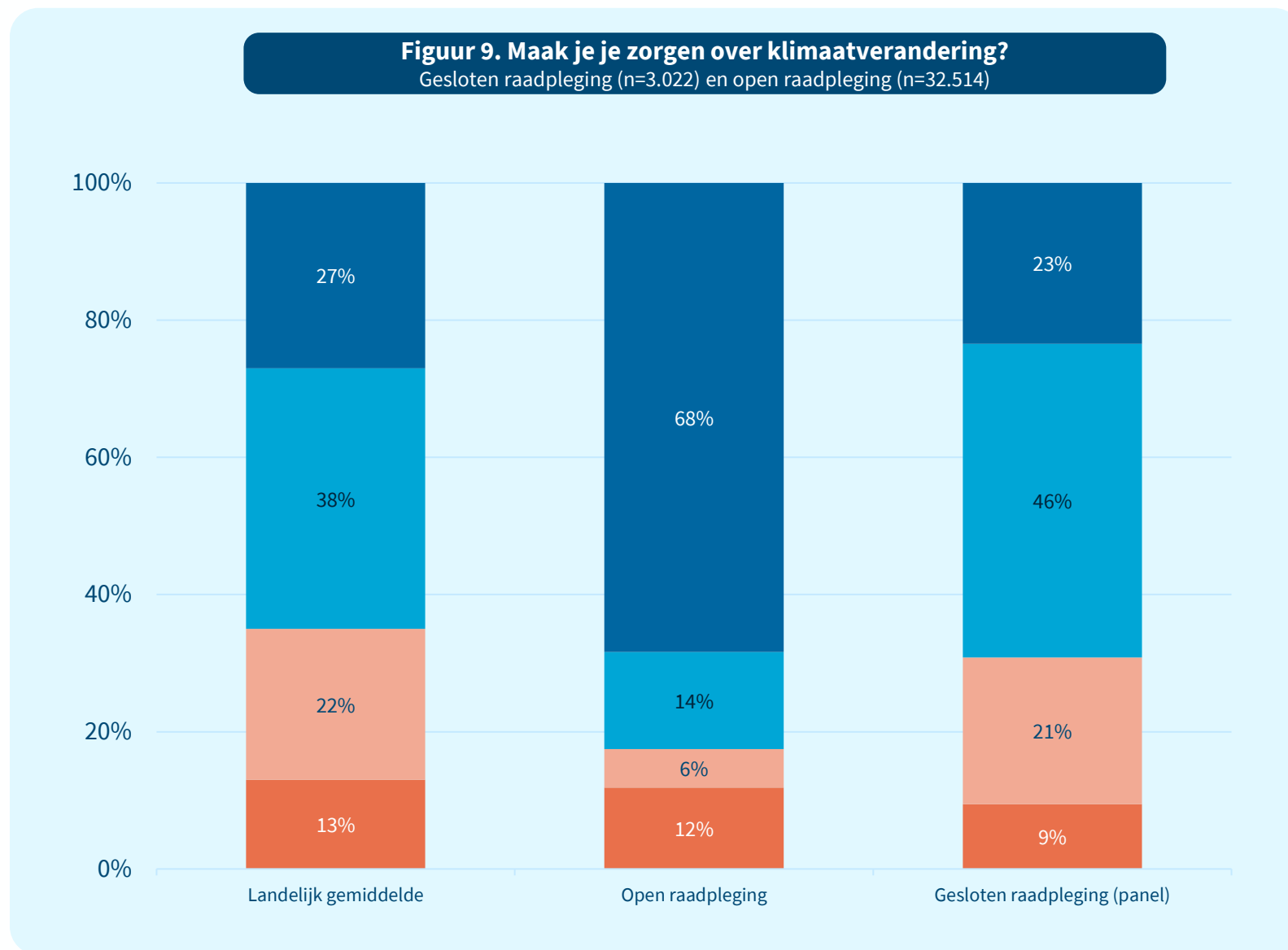
Samenstelling van de deelnemersgroep, naar zorgen over klimaatverandering

Figuur 9 hiernaast laat de verdeling van de deelnemers zien, naar de zorgen die deelnemers zich maken over klimaatverandering.

Gesloten raadpleging: De gesloten raadpleging is wat betreft zorgen over klimaatverandering ongeveer gelijk aan het Nederlands gemiddelde. Alleen de uitersten zijn wat kleiner dan landelijk gemiddeld; namelijk de deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken, of veel zorgen. De groep die zich enige zorgen maakt, is juist groter in het panel dan landelijk gemiddeld is. Om met deze data representatieve uitspraken te kunnen doen over de populatie van Nederland, zijn de uitkomsten herwogen. Zie [de methodologie](#) voor verdere toelichting.

Open raadpleging: De open raadpleging verschilt meer van het landelijk gemiddelde. Vooral de groep die zich veel zorgen maakt, is groter in de open raadpleging dan gemiddeld is. De groep die zich enige, of niet zoveel, zorgen maakt, is juist een stuk kleiner.

Cijfers over het gemiddelde van Nederland zijn gebaseerd op cijfers van het IPSOS uit 2024.

3

Resultaten keuzetaak

Dit hoofdstuk bestaat uit drie onderdelen:

3.1. Hoe hebben deelnemers aan de open- en gesloten raadpleging de keuzetaak ingevuld?

3.2. Hoe hebben verschillende groepen deelnemers de keuzetaak ingevuld?

3.3. Welke motivaties geven deelnemers voor het verdelen van punten?

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

3.1. De keuzetaak

Hoe hebben deelnemers de keuzetaak ingevuld?

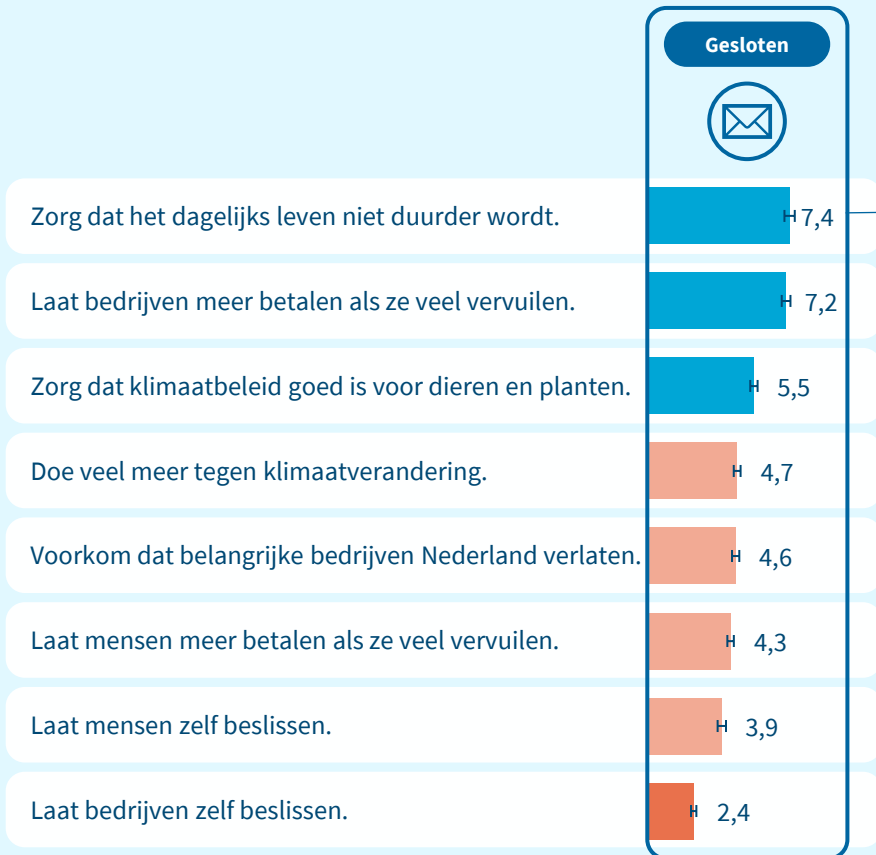
We presenteren hier de resultaten voor alle deelnemers die hun mening hebben gegeven: de gemiddelde punten per optie. We laten de twee versies zien: de gesloten raadpleging en de open raadpleging.

Voor extra analyses van de open raadpleging, zie [de bijlagen](#).

Voor een analyse van de resultaten van de jongerenraadpleging, zie [de bijlagen](#).

Figuur 10. Prioritering principes – Gemiddeld

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

Figuur 10 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging punten verdeelt over de acht dingen waarmee het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening kan houden.

Gemiddeld krijgen twee principes meer prioriteit dan de anderen: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. *Laat bedrijven zelf beslissen* krijgt veel minder prioriteit dan de rest.

Wat zijn de hekjes in figuur 10?

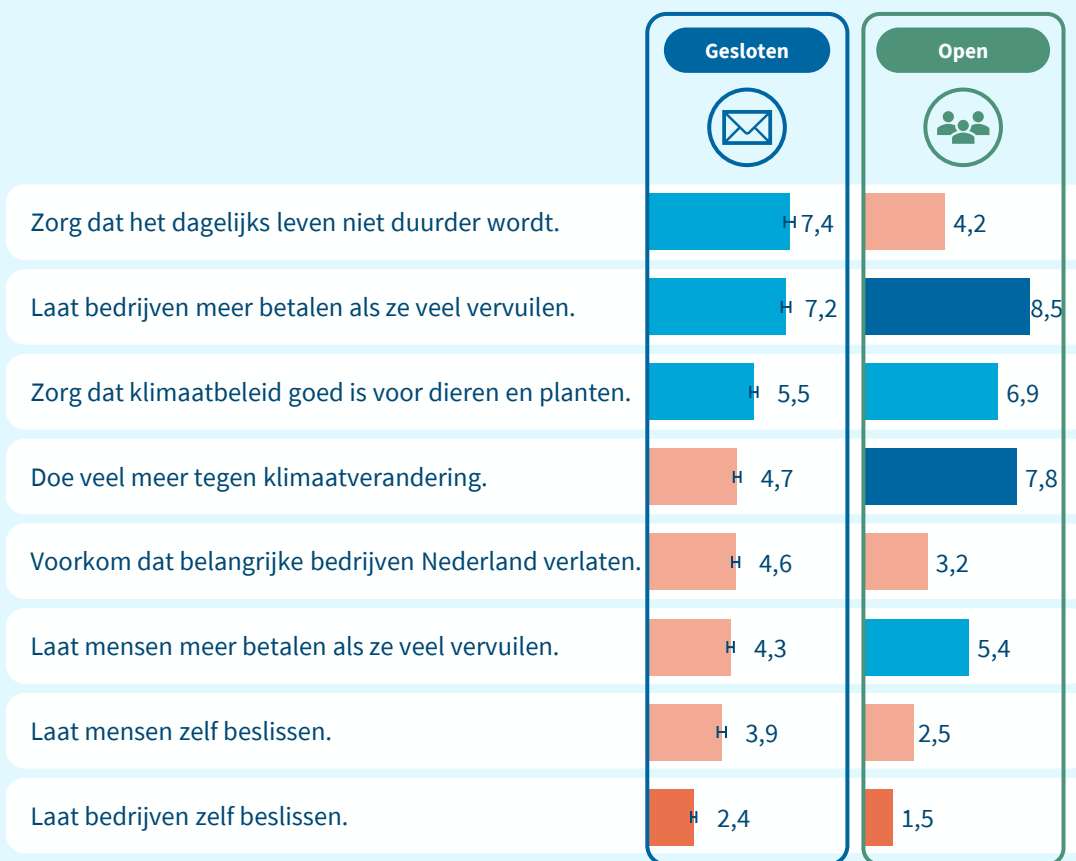
Als je een raadpleging doet met 3.022 mensen die een goede afspiegeling vormen van Nederland, dan kan je daarmee uitspraken doen over de hele Nederlandse bevolking. Maar er is altijd onzekerheid. De hekjes in figuur 10 laten zien wat de gemiddelde puntenverdeling zou zijn als alle volwassen Nederlanders zouden meedoen aan de raadpleging.

Wat zien we dan?

- De gemiddelde Nederlander zou tussen de 7,1 en 7,6 punten geven aan *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*. Dat weten we 95% zeker.
- De balkjes overlappen van *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. We weten dus niet welke van deze twee meer punten zou krijgen als alle Nederlanders zouden meedoen. Maar we weten wel voor 95% zeker dat deze twee meer punten zouden krijgen dan de andere zes principes.
- De hekjes bij *Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten* overlappen niet met andere hekjes. Dus: als alle Nederlanders mee zouden doen, zou dit met 95% zekerheid het nummer drie belangrijkste principe zijn binnen deze vergelijking.
- De hekjes van de laatste twee principes overlappen niet met elkaar. We weten daarom met 95% zekerheid dat Nederlanders dit de minst belangrijke principes vinden, op deze volgorde.

Figuur 11. Prioritering principes – Gemiddeld
Gesloten raadpleging (n=3.022) en open raadpleging (n=32.532)

Waar moet het Nationaal Burgerberaad Klimaat rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

Figuur 11 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer punten verdeelt over de principes. Voor zowel de gesloten raadpleging als de open raadpleging. Deelnemers verdeelden 40 over de 8 principes. Bij een gelijke verdeling van de punten krijgt ieder principe 5 punten.

Hoe prioriteren deelnemers aan de open en aan de gesloten raadpleging de acht principes?

- De open raadpleging is niet representatief en bevat onder andere een oververtegenwoordiging van deelnemers die zich zorgen maken over klimaatverandering. Dit verklaart waarom een aantal principes in de open raadpleging anders geprioriteerd wordt dan in de gesloten raadpleging.
- De principes die te maken hebben met het maken van klimaatbeleid dat veel doet tegen klimaatveranderingen dat goed is voor planten en dieren, krijgen meer prioriteit (*Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten* en *Doe veel meer tegen klimaatbeleid*).
- De principes die te maken hebben met het idee dat de vervuiler moet betalen krijgen meer prioriteit (vooral *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* en in mindere mate *Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen*).
- Het principe *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* krijgt in de open raadpleging minder prioriteit.

3.2. Uitsplitsingen

Hoe hebben verschillende groepen deelnemers de keuzetaak ingevuld?

We presenteren hier de resultaten voor verschillende groepen deelnemers die hun mening hebben gegeven. We laten de resultaten zien van de gesloten raadpleging, voor de volgende kenmerken: opleidingstype, gebied waar deelnemers wonen, financiële situatie en zorgen over klimaatverandering.

Voor de uitsplitsingen naar de verschillende groepen in de open raadpleging, zie [de bijlagen](#).

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar geslacht

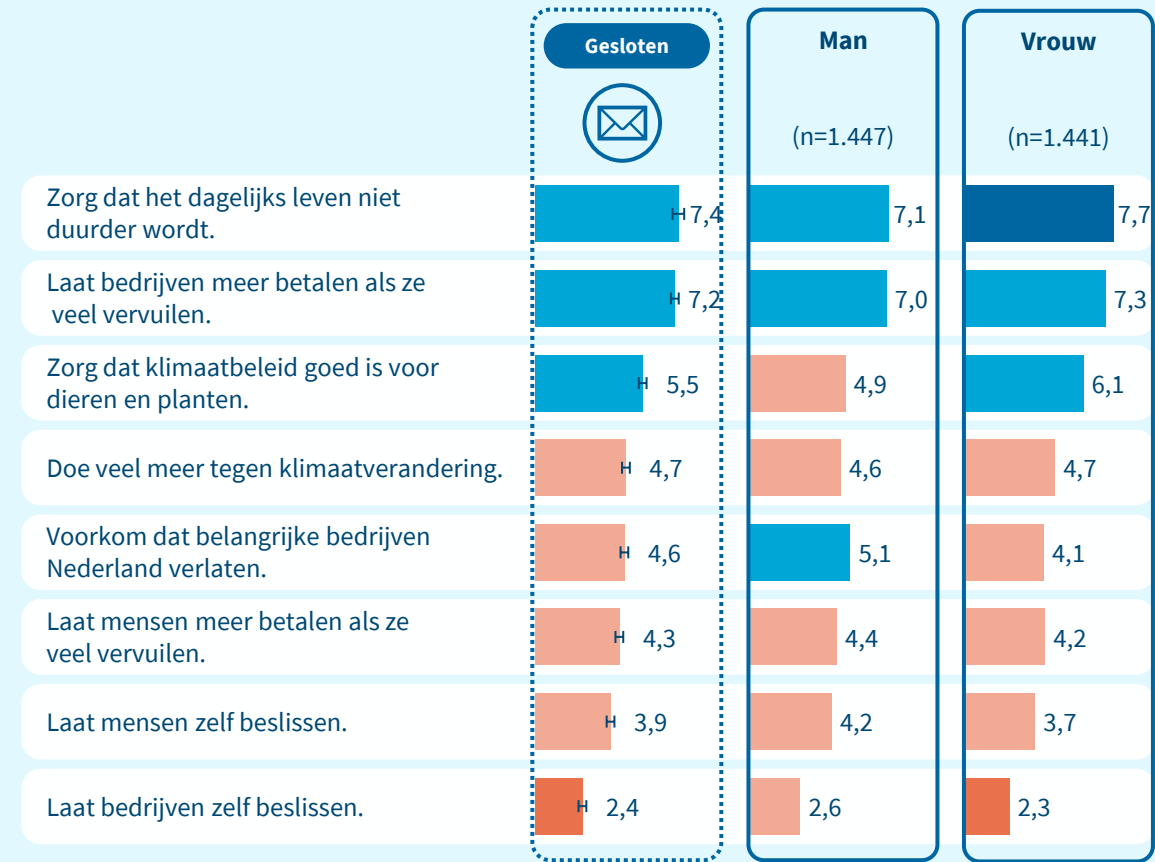
Figuur 12 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar geslacht.

Waar geven mannen en vrouwen prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe mannen en vrouwen de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door mannen en vrouwen hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Vrouwen vinden het iets belangrijker dat het dagelijks leven betaalbaar blijft en dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren.
- Terwijl mannen het belangrijker vinden dat wordt voorkomen dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 12. Prioritering principes – Naar geslacht
Gesloten raadpleging (n=3.022)

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar leeftijd

Figuur 13 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar leeftijdsgroepen.

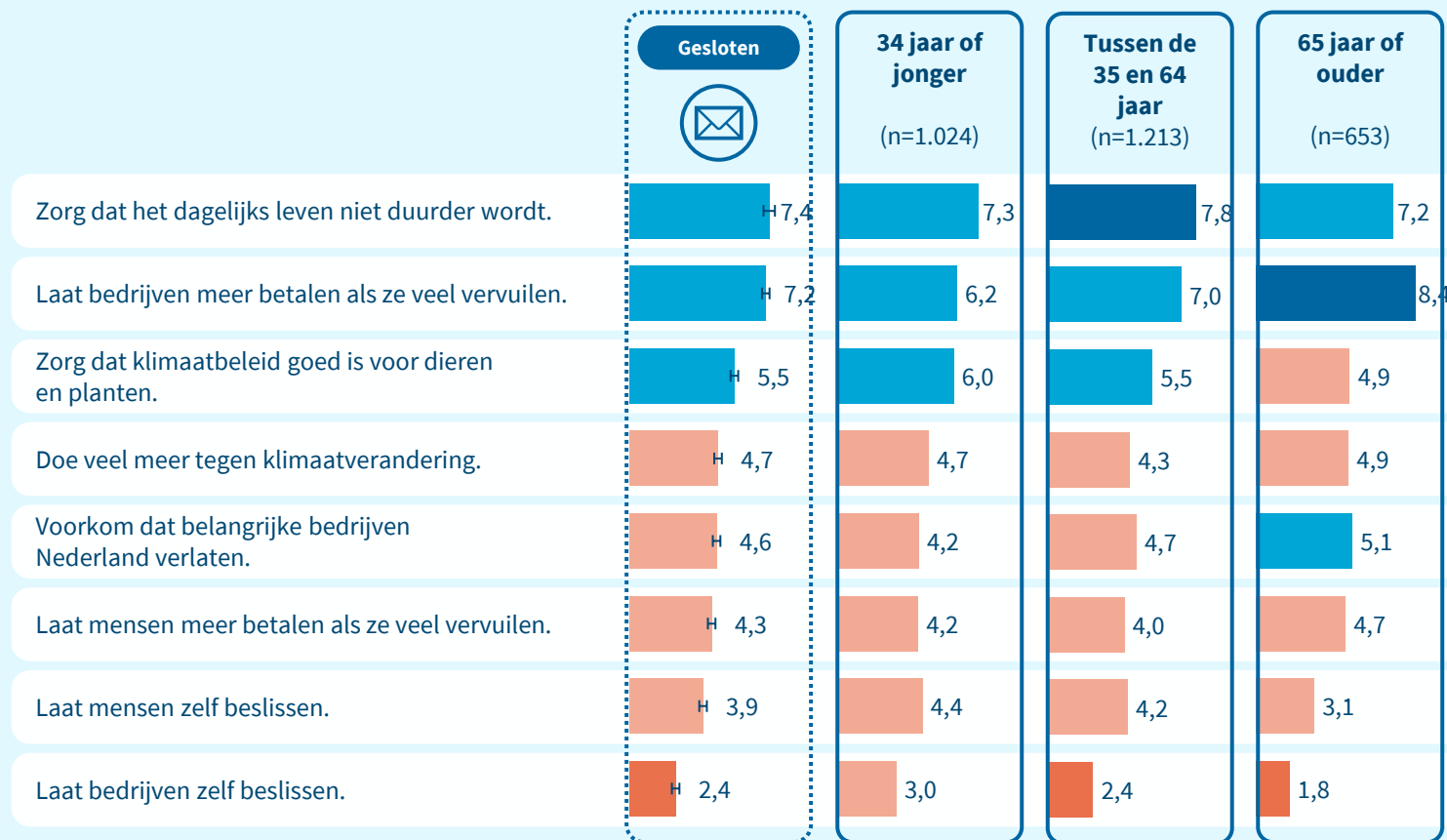
Waar geven deelnemers met verschillende leeftijden prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers met verschillende leeftijden de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door deelnemers met verschillende leeftijden hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers ouder dan 65 jaar vinden het belangrijker dan deelnemers uit andere leeftijdsgroepen dat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen. Terwijl deelnemers van onder de 34 jaar het juist belangrijker vinden dat bedrijven zelf kunnen kiezen wat ze doen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 13. Prioritering principes – Naar leeftijd

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten of minder

2,5 tot 5 punten

5 tot 7,5 punten

7,5 punten of meer

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar opleidingstype

Figuur 14 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar opleidingstype.

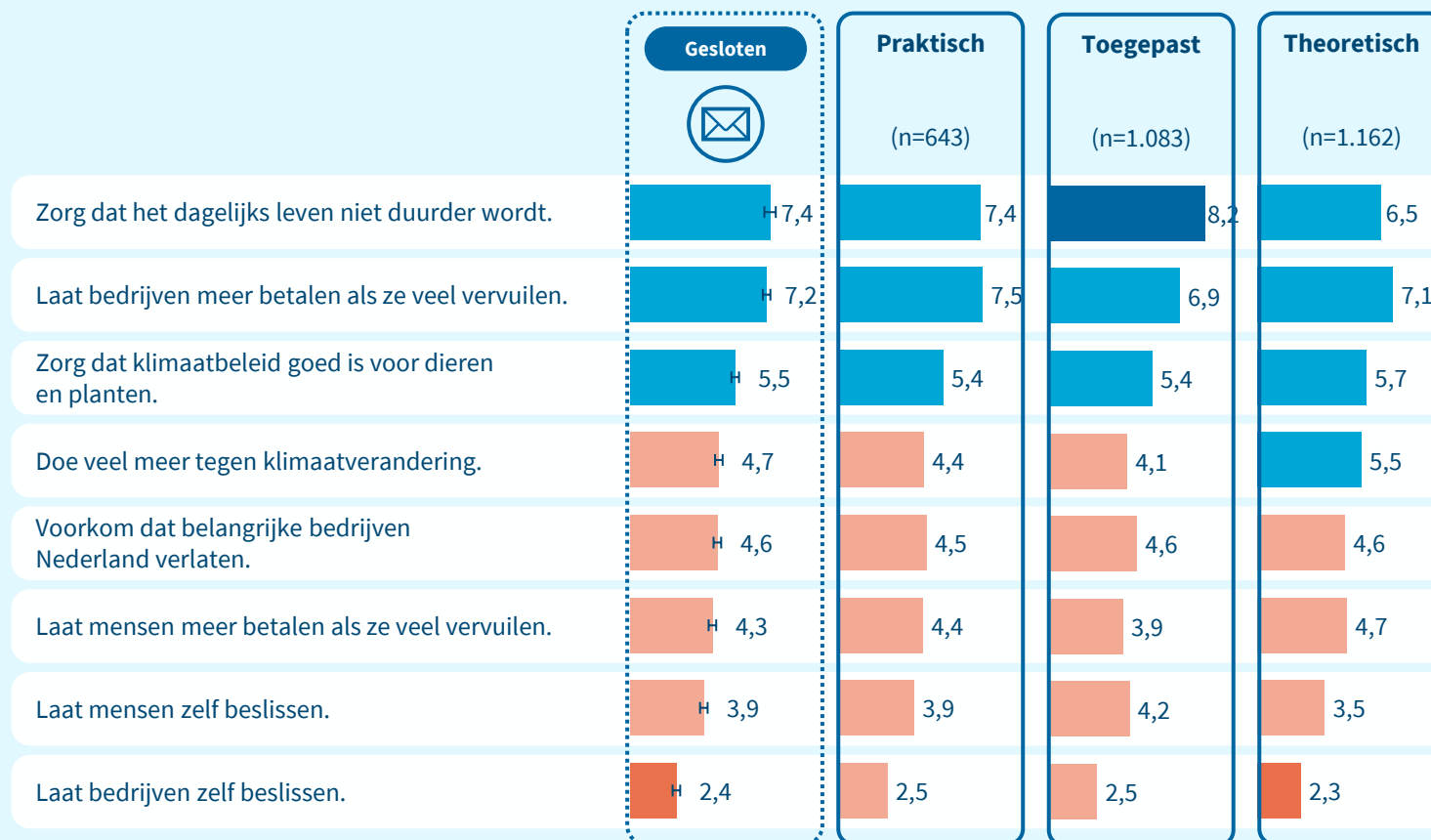
Waar geven deelnemers met verschillende opleidingstypen prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers met verschillende opleidingstypen de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door deelnemers met verschillende opleidingstypen hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers met een theoretische opleiding vinden het iets belangrijker dat er veel gedaan wordt tegen klimaatverandering. Terwijl deelnemers met een praktische of toegepaste opleiding het belangrijker vinden dat het dagelijks leven niet duurder wordt.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 14. Prioritering principes – Naar opleidingstype

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar gebied waar deelnemers wonen

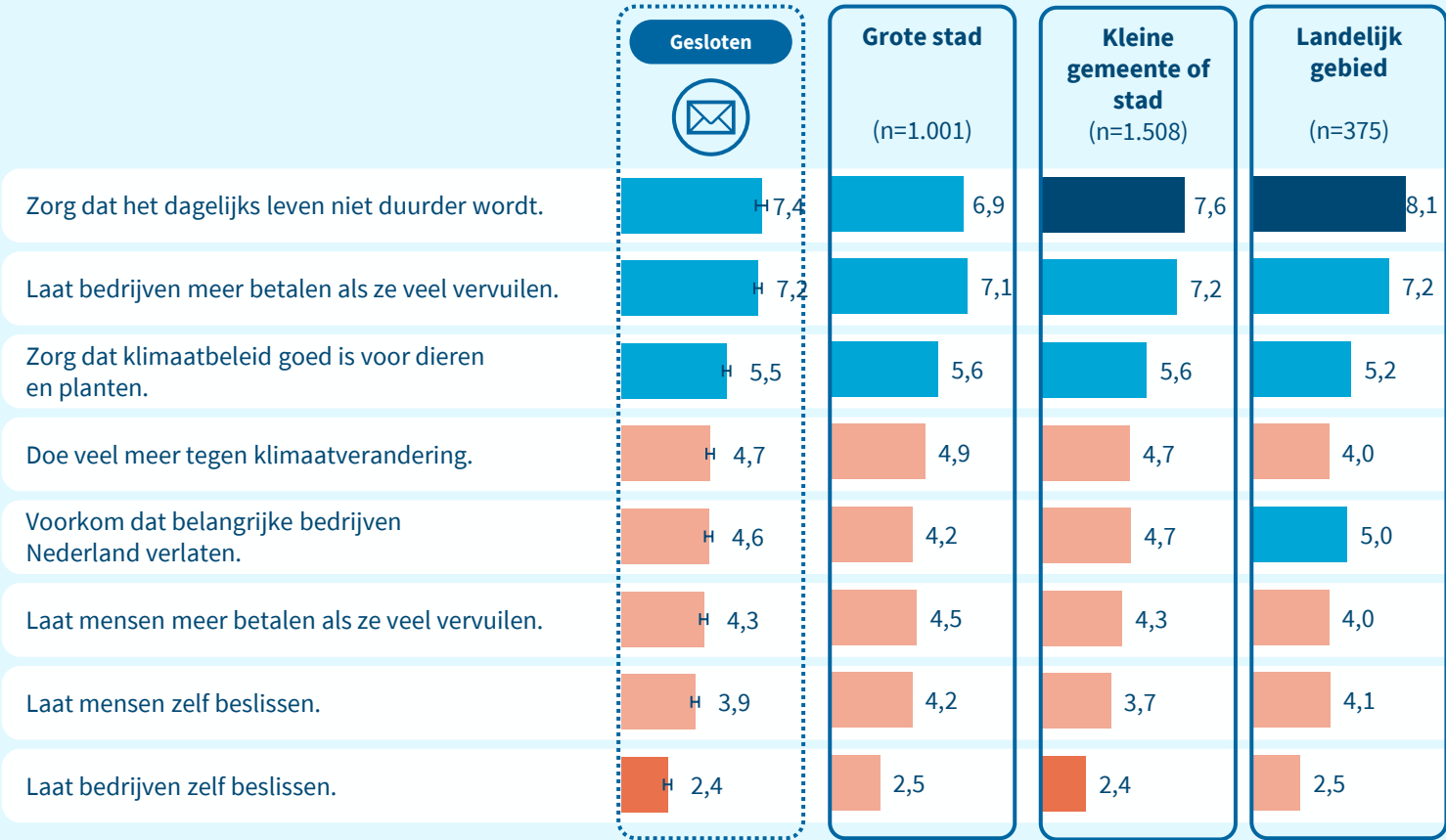
Figuur 15 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar gebied waar deelnemers wonen.

Waar geven deelnemers uit verschillende gebieden prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers uit verschillende woongebieden de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door deelnemers met verschillende plekken waar ze wonen hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers die in een landelijk gebied wonen, geven meer prioriteit aan *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*, dan deelnemers uit een grote stad. En aan *Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten*.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 15. Prioritering principes – Naar gebied waar deelnemers wonen
Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten of minder

2,5 tot 5 punten

5 tot 7,5 punten

7,5 punten of meer

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar financiële situatie

Figuur 16 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar financiële situatie.

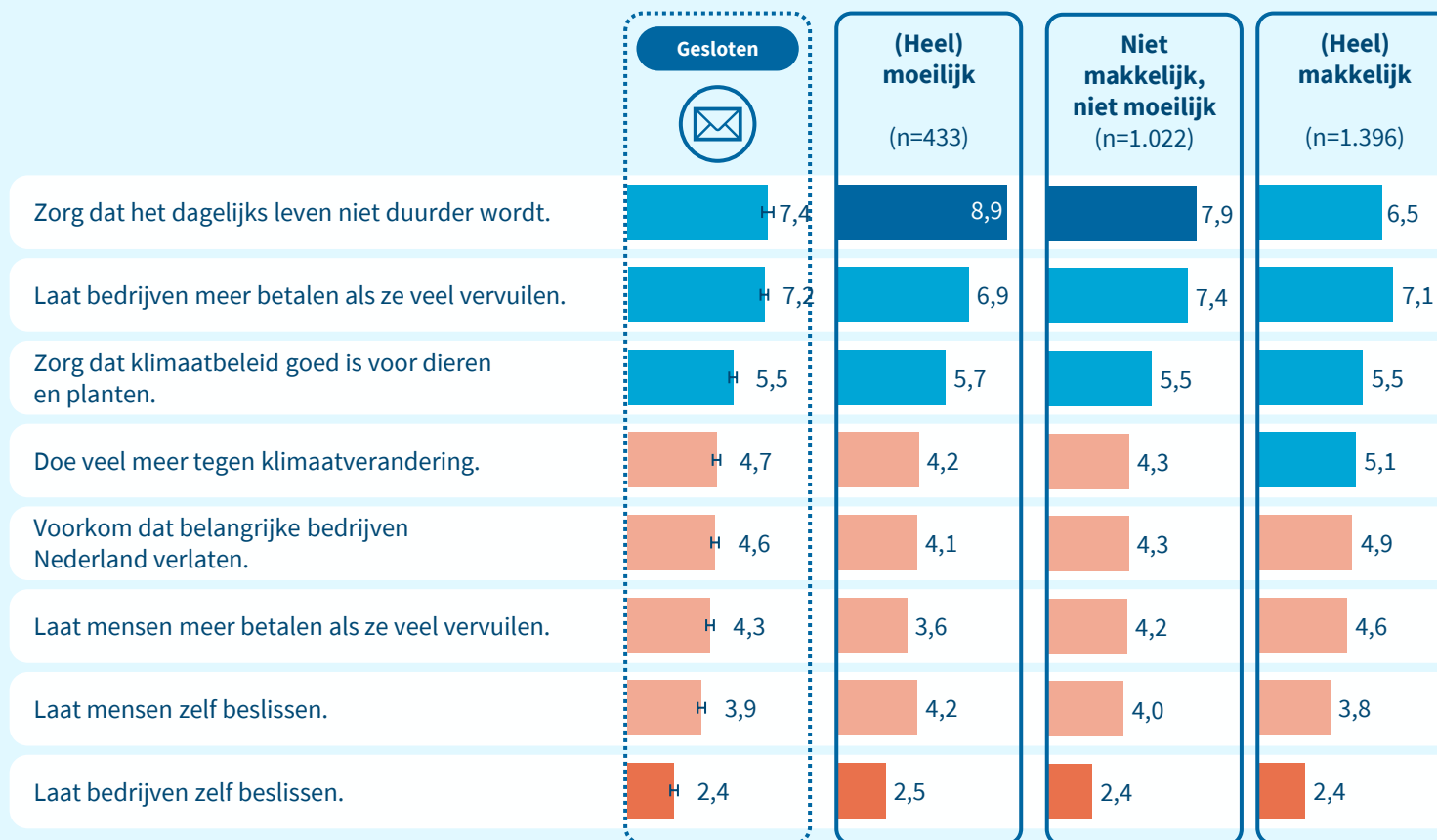
Waar geven deelnemers met verschillende financiële situaties prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers met verschillende financiële situaties de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door deelnemers met verschillende financiële situaties hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Er is één opvallend verschil tussen deelnemers met verschillende financiële situaties. Deelnemers die (heel) moeilijk kunnen rondkomen geven meer prioriteit aan het principe dat *het dagelijks leven niet duurder mag worden*, dan deelnemers die (heel) makkelijk rondkomen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 16. Prioritering principes – Naar financiële situatie

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

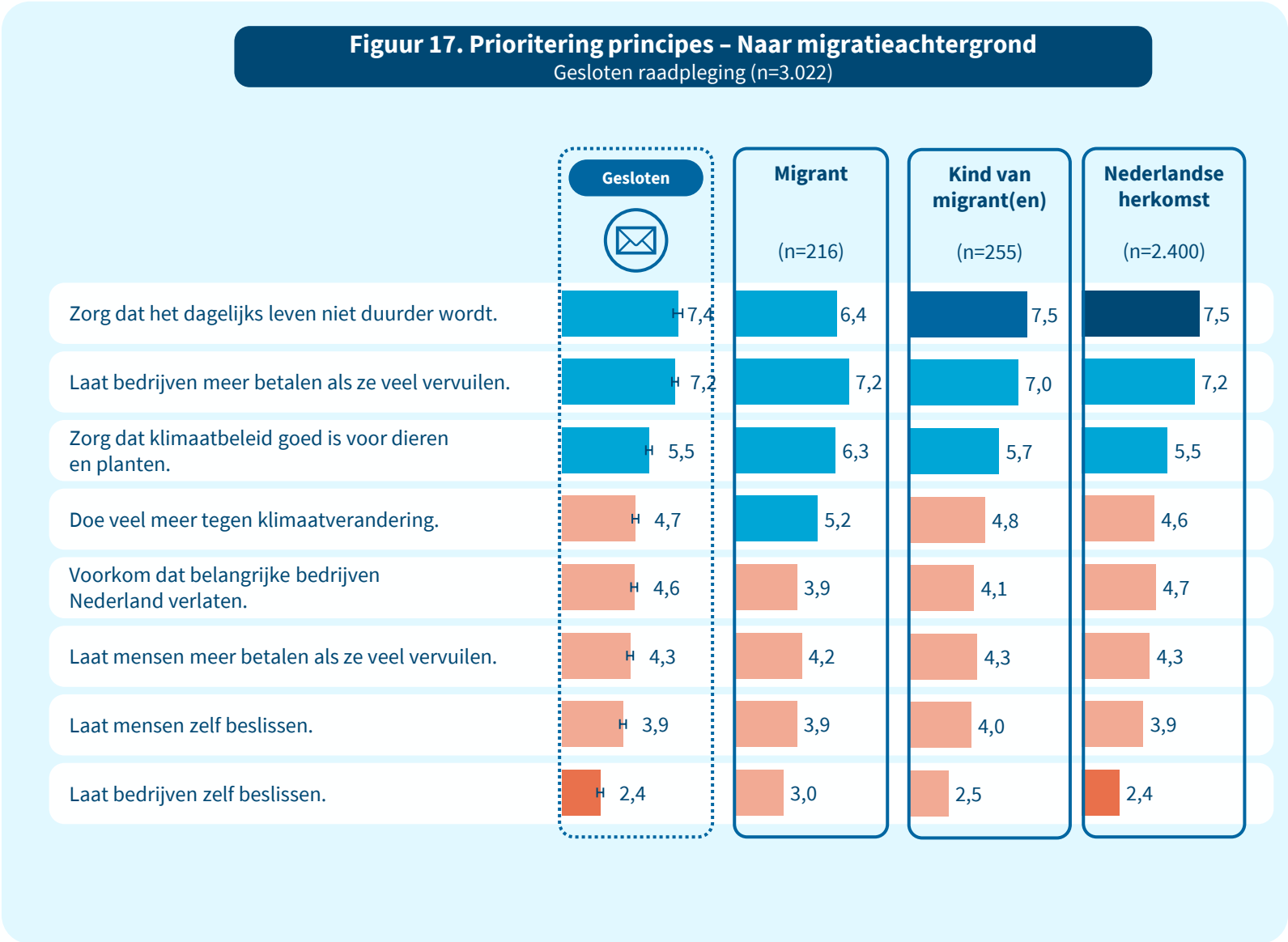
Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar migratieachtergrond

Figuur 17 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar migratieachtergrond.

Waar geven deelnemers met en zonder migratieachtergrond prioriteit aan?

- Er zijn geen noemenswaardige verschillen in hoe deelnemers met verschillende migratieachtergronden de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* en *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* worden door deelnemers met verschillende migratieachtergronden hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers met een migratie achtergrond geven iets meer prioriteit aan het principe *Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten*.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar stemgedrag

Figuur 18 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar stemgedrag. We laten hier alleen de analyses zien van de drie grootste partijen in Nederland. Zie figuur 19 voor de rest van de politieke partijen.

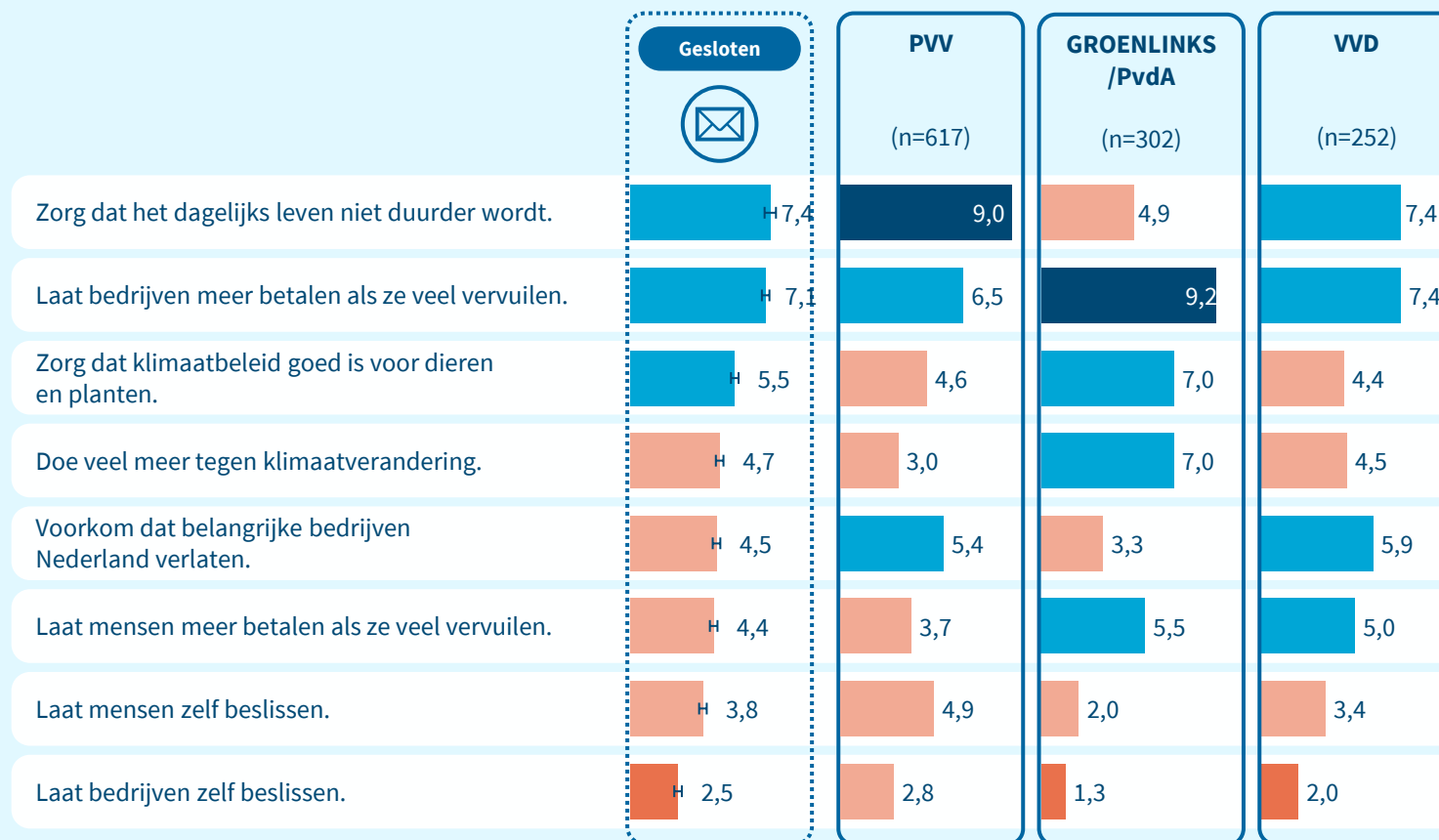
Waar geven deelnemers die anders stemmen prioriteit aan?

- Deelnemers die tijdens de vorige verkiezingen PVV hebben gestemd, vinden; *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*; *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*; en *Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten* belangrijker dan andere principes. Dat komt ongeveer overeen met de antwoorden van deelnemers die VVD hebben gestemd.
- De deelnemers die bij de vorige verkiezingen GROENLINKS/PvdA hebben gestemd, prioriteren de principes anders: zij vinden *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* minder belangrijk en geven in plaats daarvan meer prioriteit aan de principes die te maken hebben met *Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten* en *Doe veel meer tegen klimaatverandering*.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 18. Prioritering principes – Naar stemgedrag

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar stemgedrag

Figuur 19. Prioritering principes – Naar stemgedrag

Gesloten raadpleging (n=3.022)

	BBB	CDA	CU	D66	DENK	FvD	JA21	NSC	PvdD	SGP	SP	Volt
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt.	7,5	7,7	6,8	4,7	6,8	11,1	6,9	8,0	4,8	6,5	7,2	6,5
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,2	6,1	7,7	7,0	5,1	3,8	6,3	8,3	7,5	6,0	7,8	8,6
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,9	4,8	5,4	6,1	5,2	3,4	4,8	4,9	9,0	4,8	6,2	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,2	5,3	6,6	7,3	4,7	1,9	3,6	4,4	5,8	4,5	4,9	7,0
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,1	5,1	4,2	3,7	4,2	6,9	5,5	4,9	3,2	6,3	3,7	2,8
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	3,9	5,0	4,2	5,4	3,7	2,1	5,9	4,2	5,0	5,4	4,7	4,5
Laat mensen zelf beslissen.	4,4	3,0	3,0	3,5	6,1	7,5	4,7	3,0	2,7	3,6	3,5	3,3
Laat bedrijven zelf beslissen.	2,8	3,0	2,1	2,3	4,2	3,2	2,5	2,2	2,1	3,0	1,9	1,8

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar zorgen over klimaatverandering

Figuur 20 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de gesloten raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar hoeveel zorgen deelnemers zich maken over klimaatverandering.

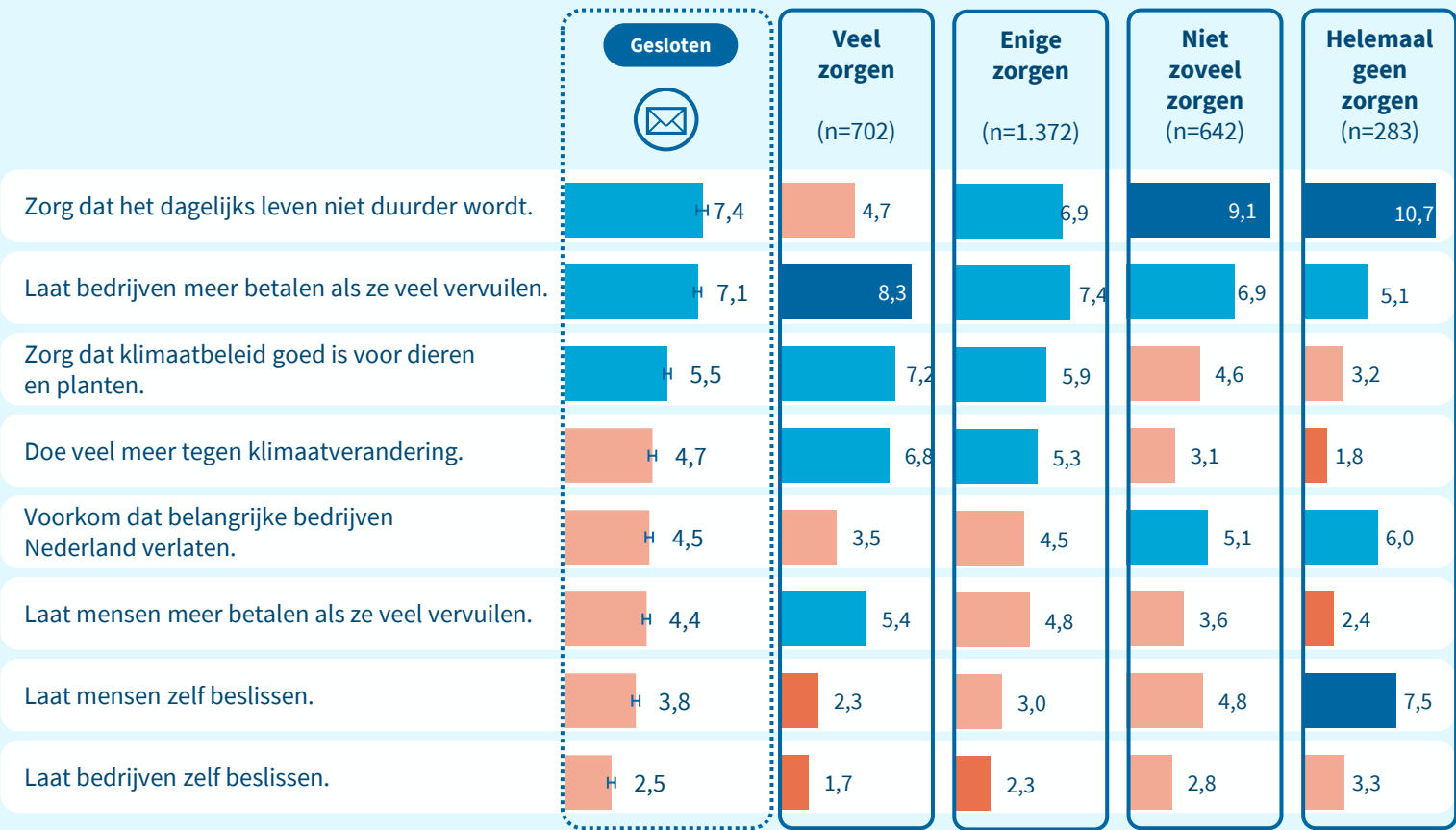
Waar geven deelnemers met verschillende zorgen over klimaatverandering prioriteit aan?

- Er zijn drie principes belangrijker voor de deelnemers die zich niet zoveel of helemaal geen zorgen maken: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt; Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten; en Laat mensen zelf beslissen*. Dit laatste principe wordt door de gemiddelde deelnemer laag geprioriteerd, maar is voor deze specifieke groep dus wel belangrijk.
- Drie principes zijn beduidend belangrijker voor deelnemers die zich enige, of veel zorgen maken: *Laat bedrijven en mensen meer betalen als ze veel vervuilen; Zorg dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren; en Doe veel meer tegen klimaatverandering*.
- Er is een principe dat bij alle groepen minder prioriteit krijgt: *Laat bedrijven zelf beslissen*.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 20. Prioritering principes – Naar zorgen over klimaatverandering

Gesloten raadpleging (n=3.022)

Legenda

2,5 punten of minder

2,5 tot 5 punten

5 tot 7,5 punten

7,5 punten of meer

3.3. Motivaties

Welke motivaties geven deelnemers voor het verdelen van punten?

Op de volgende slides geven we meer inzicht in welke motivaties deelnemers geven voor hun keuzes in de keuzetaak. Ook laten we een analyse zien van de extra vraag die is gesteld: “Zijn er nog andere dingen waar het burgerberaad rekening mee moet houden?”. We laten de resultaten zien van de gesloten raadpleging en de open raadpleging samen.

Voor een samenvatting van hoe deze analyses zijn uitgevoerd, zie [de methodologie](#).

1

2

3

4

5

6

Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt

“Stimuleer gebruik/verbruik en ga verspilling tegen. Maar straf mensen die niet kunnen minderen niet door hogere belastingen en accijns.”

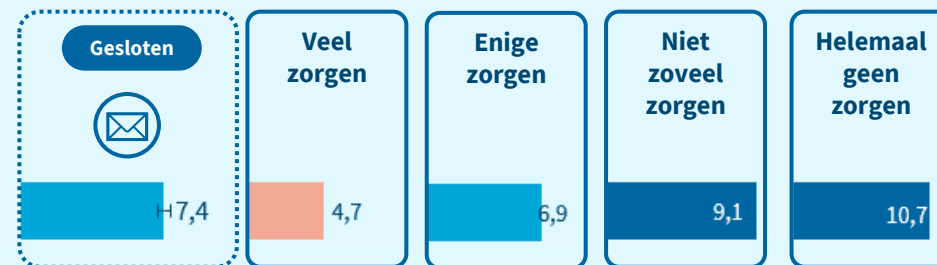
“Veel mensen zouden wel milieu bewuster willen gaan leven maar als alles duurder gaat worden daardoor en zij al moeite hebben om financieel rond te komen is dat niet haalbaar voor ze.”

“Het leven is sinds de coronacrisis al zoveel duurder geworden en zoveel minder leuk. Kleine winkeliers zijn stuk voor stuk aan het omvallen, theaterbezoek is heel duur geworden, de prijzen voor boodschappen rijzen de pan uit, mensen houden weinig over op deze manier, om uit te geven voor het klimaat.”

“Klimaatkosten moeten rechtvaardig verdeeld worden; voorkomen moet worden dat de zwakste schouders de meeste lasten dragen.”

“We kunnen best wat extra betalen voor klimaatbeleid. Ik denk dat geld een maatstaf is voor wat men belangrijk vindt. Men moet het belang inzien. Het zou natuurlijk heel fijn zijn als dat geen geld kost maar ik denk ook dat het onrealistisch is.”

“Niets voor niets, pijn zal er altijd zijn.”

Deelnemers die **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** geven, zeggen regelmatig dat het leven nu al (te) duur is. Deze groep maakt zich zorgen dat (bepaalde groepen) mensen stijgende kosten door strenger klimaatbeleid niet kunnen dragen en/of dat het draagvlak voor de maatregelen hierdoor afneemt. Om deze reden vinden veel deelnemers het belangrijk dat de overheid mensen beschermt tegen te hoge prijsstijgingen. Verder valt op dat sommige deelnemers vinden dat prijzen best mogen stijgen, maar dat die kosten vooral gedragen moeten worden door hoge inkomens.

Deelnemers die **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** geven noemen vooral dat prijsstijgingen kunnen dienen als stimulans om mensen zich duurzamer te laten gedragen. En dat het verbeteren van het klimaat best wat mag kosten.

Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen

“De vervuiling van bedrijven is zoveel groter en impactvoller op iedereen in Nederland dat daar een realistische rekening aan moet hangen.”

“Dit is logisch iemand die vervuild moet dit opruimen of betalen.”

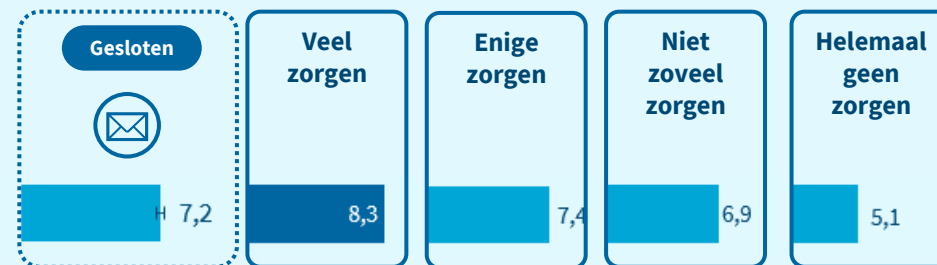
“Bedrijven die veel vervuilen, moeten flink gestraft worden.”

“Ik denk dat dit de grootste vervuilers zijn dus eens. Zoek het niet bij de individuele mens. Zij vervuilen minder maar betalen de hoofdprijs. Bedrijven vervuilen meer en kunnen de kosten makkelijker betalen.”

“Mensen en bedrijven die al veel goeds doen moeten beloond worden. Bedrijven en mensen die niets doen of juist verkeerde dingen doen moeten consequenties ondervinden.”

“Soms zijn industrieën vervuilend maar wél noodzakelijk omdat het simpel laten vertrekken bij gelijkblijvende vraag, nog grotere mondiale gevolgen kan hebben. Aansporen tot waar het kan.”

“Dat wordt al snel betutteling.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** geven, zeggen dat het logisch of eerlijk is dat bedrijven die veel vervuilen hiervoor betalen. Als ze dat niet willen dan moeten deze bedrijven zelf maatregelen nemen, is een breed gedragen mening. Daarbij zijn er ook deelnemers die inschatten dat bedrijven hun werkwijzen niet zullen veranderen als ze daartoe niet gedwongen worden middels kosten. Bijvoorbeeld omdat bedrijven duurzaamheid/milieu zullen laten opwegen tegen winst. Deelnemers die hier veel punten geven, zeggen ook vaak dat bedrijven een verantwoordelijkheid dragen in klimaatverandering en -vervuilingen daarvoor zouden moeten betalen.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven maken zich zorgen dat bedrijven hierdoor in de problemen komen of uit Nederland vertrekken, wat weer andere problemen zou veroorzaken. Ook zijn er deelnemers die hier aangeven dit te ervaren als betuttelend.

Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten

“Het klimaatbeleid moet inderdaad zo gunstig mogelijk uitpakken voor planten en dieren. Ik denk dat de meeste winst kan worden gehaald in de landbouw sector. Minder of het liefst helemaal geen pesticiden meer, diversiteit in het verbouwen van gewassen, geen intensieve veehouderij meer, geen dierenleed meer.”

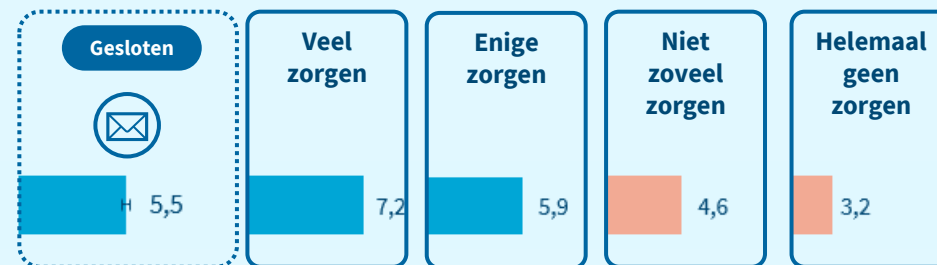
“Dat is het belangrijkste van het klimaatbeleid, dat dieren en planten gezond worden, of blijven, en hun functie in de hele voedselketen kunnen blijven vervullen. Wij mensen zijn daarvan afhankelijk.”

“Biodiversiteit is de reden waarom we het klimaat hebben dat nu door de mens uit balans wordt gebracht. Biodiversiteit bescherming en groei zijn goed voor tegengaan van klimaatverandering.”

“Klimaat heeft wel met dieren en planten te maken. Maar niet zo erg veel.”

“Dit is ook belangrijk, maar geen hoofdzaak. Klimaatverandering tegengaan is urgent.”

“Heel leuk allemaal, maar het volk moet er niet onder leiden. Mensen moeten nog wel kunnen leven, werken en wonen. Dit gaat bijna niet meer. De bouw ligt elke keer plat omdat er weer 1 kikker loopt. Dit vind ik niet opwegen tegen 1000 mensen die geen dak boven hun hoofd hebben.”

Deelnemers die **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** geven zeggen dat planten en dieren beschermen het belangrijkste doel van klimaatbeleid zou moeten zijn. Deelnemers geven hier verschillende redenen voor. Sommigen vinden dit belangrijk omdat dat wij mensen afhankelijk zijn van het functioneren van planten en dieren. Sommigen stellen dat planten en dieren intrinsieke waarden bezitten en daarom beschermd moeten worden.

Deelnemers die **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** geven noemen vooral dat ze andere zaken belangrijker vinden, zoals het bouwen van woningen of het verbouwen van eten. Ook is er een groep deelnemers die zegt in te schatten dat zorg voor planten en dieren niet nodig is, omdat het goed gaat met dieren en planten in Nederland. Of omdat klimaat en biodiversiteit weinig met elkaar te maken hebben. En er is een groep deelnemers die aangeeft dat als we beleid maken dat beter is voor het klimaat, biodiversiteit daar automatisch in meegenomen wordt. Dus dat inzetten op deze specifieke optie niet nodig is.

Doe veel meer tegen klimaatverandering

“Het allerbelangrijkst. Want het gaat niet lukken zonder (vriendelijke) dwang. Dus goed zorgen dat de dwang weinig vervelend is/ voorweinigen vervelend is. Maar wel dwingen, want als niemand moet, doen te weinigen genoeg uit zichzelf.”

“Ik zie een motiverend instrument voor me, iets waardoor mensen een bedrijven (die overigens uit mensen bestaan!) een heel duidelijke richtsnoer hebben en geprikkeld worden slimme maatregelen te bedenken.”

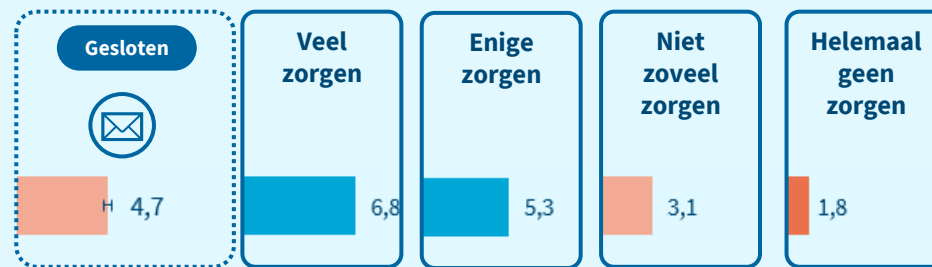
“De meeste mensen hebben regels nodig die zijn even dat ze hun verantwoording nemen.”

“Meer stimulans erachter.”

“Niet te regelgeving. Er zijn al genoeg regels in Nederland.”

“Ik ben een enorme voorstander van keuze vrijheid van een ieder en dit beleid dwingt men om iets voor klimaat te doen, daarom vind ik dit minder belangrijk.”

“We doen al veel. Er is al veel gedaan. En nog meer doen kost tijd. De markt lost het uiteindelijk wel op. Met dwang naar nul uitstoot is niet haalbaar en vooral onbetaalbaar.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** aan geven, zeggen dat er strengere regels nodig zijn om mensen te motiveren meer te doen tegen klimaatverandering. Want zonder regels zullen mensen niet genoeg verantwoordelijkheid nemen om hun gedrag te veranderen. De meeste deelnemers zetten in op gematigde keuzevrijheid: duidelijke en sturende wetgeving, maar geen volledige dwang.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven, zeggen dat er al (te) veel regels zijn in Nederland. Zij maken zich zorgen over de haalbaarheid en betaalbaarheid van al deze regels. Bijvoorbeeld omdat het dagelijks leven nu al (te) duur is. Deze groep maakt zich daarbij zorgen dat (bepaalde groepen) mensen de stijgende kosten door strenger klimaatbeleid niet meer zullen kunnen betalen. Een ander terugkerend argument is hier dat deelnemers keuzevrijheid belangrijk vinden: mensen moeten zelf kunnen bepalen wat ze doen en regelgeving wordt gezien als betuttelend.

Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten

“Wanner de bedrijven wegtrekken naar landen met lagere eisen dan verarmt Nederland en schiet het klimaat er niets mee op!”

“We verliezen te veel grote bedrijven door de klimaat gekte, dit zal onze economie niet ten goede doen.”

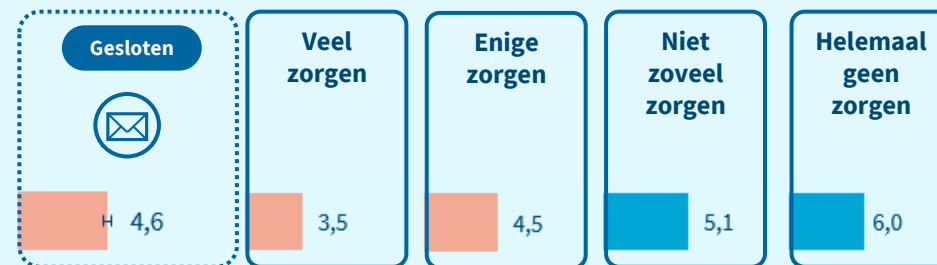
“Ja heel belangrijk maar moet wel in evenwicht zijn.”

“Nederland loopt in veel bedrijfstakken, zoals bv de agrarische sector en industrie voorop als het gaat om innovatie en duurzaam produceren t.o.v. het buitenland. Dit hier laten stoppen en vervolgens vele malen vervuilerder in het buitenland voortzetten en ook nog importeren is het paard achter de wagen. Het klimaat gaat er niet op vooruit en wij gaan er economisch op achteruit.”

“Als Nederland wel een streng klimaatbeleid voert en andere landen niet dan heeft het niet zoveel zin, bedrijven zullen dan naar het buitenland vertrekken. Bedrijven zijn voor de Nederlandse economie natuurlijk belangrijk. Maar de grootste vervuilers (landbouw, zware industrie) mogen nl best verlaten wat mij betreft.”

“Deze bedrijven zijn belangrijk voor ons allemaal. Ze moeten zo duurzaam mogelijk werken en zeker hier blijven.”

“Als ze teveel vervuilen en hier geen oplossing voor willen bedenken kunnen ze beter vertrekken.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** aan geven, zeggen vooral dat het voor de Nederlandse economie belangrijk is dat bedrijven in Nederland blijven. Zij vinden het belangrijk dat er evenwicht is tussen duurzaamheid en economie. Ook is er hier een groep deelnemers die zegt dat het belangrijk is om juist vervuilende bedrijven in Nederland te houden. Want als deze bedrijven in Nederland gevestigd zijn, moeten ze zich aan strengere milieuregels houden dan elders.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven, zeggen vooral dat bedrijven dan gestimuleerd kunnen worden om te verduurzamen. Er zijn hier ook deelnemers die vinden dat alleen bepaalde bedrijven (zoals boeren) in Nederland moeten blijven, maar dat andere bedrijven best mogen vertrekken.

Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen

“De grote vervuilers betalen meer, is logisch.”

“De vervuiler betaalt. Dit lijkt me het gemakkelijkste en eerlijkste principe. Mensen denken met hun portemonnee. Bovendien geeft dat vrijheid: je kunt wel vervuilen als je dat wil, maar daar staat een prijs tegenover.”

“Mensen moeten meer milieu bewust gaan leven en door deze maatregel zal dat eerder gaan gebeuren.”

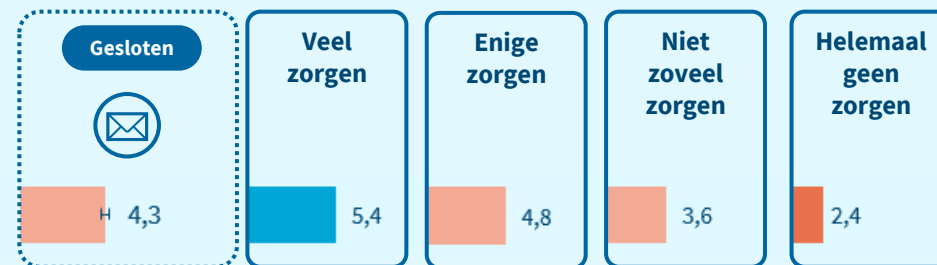
“Als mensen hun best niet doen om minder te vervuilen, mogen ze dat in hun portemonnee gaan voelen. We moeten allemaal onze verantwoordelijkheid nemen.”

“Moeilijk te meten wie er meer uitstoot.”

“Hier is moeilijk op te handhaven. Zie bijvoorbeeld de drugsafval dumpingen. Ze worden maar heel zelden gepakt.”

“Belastingen Nederland zijn al veel te hoog vergeleken met andere landen.”

“Er is een groep die niet veel geld te besteden hebben die daardoor genoodzaakt zijn oude vervuilende apparaten, auto's of in een slecht geïsoleerd huis wonen, die hoeft je niet veder te straffen. Maar de rijke groep die bijvoorbeeld veel vliegen, meerdere auto's heeft of een verwarmd buitenzwembad mag je zeker zwaardere belastingen voor die luxe dingen.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** aan geven, zeggen dat het logisch of eerlijk is dat mensen die veel vervuilen hiervoor betalen, net zoals bij de optie *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. Een ander argument dat geregeld wordt genoemd is dat hogere prijzen ervoor zullen zorgen dat mensen milieubewuster gaan leven en hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Er zijn deelnemers die zeggen geen vertrouwen te hebben in gedragsverandering als mensen niet geprikkeld worden door hogere prijzen.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven uiten twijfels over de haalbaarheid van deze optie. Zij zeggen dat het moeilijk is om hier beleid op te maken of te handhaven. Of deelnemers schatten in dat een dergelijke maatregel weinig effect zal hebben. Bovendien geven deze deelnemers dezelfde redenen als deelnemers die veel punten geven aan het principe *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*. Namelijk dat het dagelijks leven nu voor veel mensen al te duur is en dat verdere prijsstijgingen deze groepen in de problemen zouden kunnen brengen. Deze deelnemers vinden deels wel dat hoge inkomens meer mogen betalen voor hun uitstoot.

Laat mensen zelf beslissen

“Geen bemoeienis vanuit de overheid. Wij kunnen het klimaat niet beïnvloeden en alle maatregelen hebben ingrijpende gevolgen voor de welvaart en de vrijheid van de mens. Besteedt liever aandacht aan milieu.”

“Vrije keuze is belangrijk, doen mensen het eerder.”

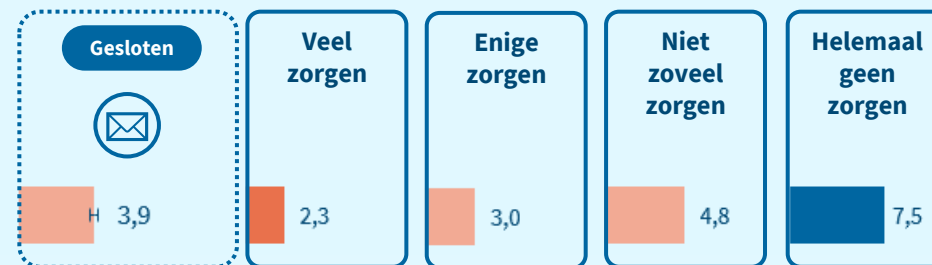
“Omdat mensen zelf prima in staat zijn dit te bepalen en ook de vrijheid hebben dit te doen. Daarnaast kan de overheid wel verleiden om dit te veranderen, maar niet dwingen.”

“Ik ben voor autonomie, mensen bepalen zelf hoe ze hun leven inrichten, ook al ben ik het er niet mee eens. Dat mag je niet opleggen. Maar beleid, reclames etc. kunnen mensen wel aanmoedigen een andere keuze te maken, maar dit moet vanuit henzelf komen.”

“Te veel individualistische keuzes leiden tot niets.”

“Dan kiest niemand echt en zijn keuzes afhankelijk of iemand de middelen wel heeft om te verduurzamen.”

“De urgentie laat niet veel keuzevrijheid meer over. Hoe minder dwang hoe beter maar we hebben niet zo veel meer te kiezen. Het zal pijnlijk zijn maar te veel vrijblijvendheid nog pijnlijker.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** aan geven vinden vrije keuzeruimte om verschillende redenen belangrijk. Deelnemers noemen vooral dat ze het belangrijk vinden dat de overheid zich niet mengt met de persoonlijke levenssfeer van burgers. Hieronder vallen ook deelnemers die klimaatbeleid ervaren als betuttelend. Daarnaast is er ook een groep deelnemers die aangeeft dat mensen uit eigen beweging, of door andere manieren van beïnvloeding, hun gedrag zullen veranderen.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven, noemen vooral dat mensen hun gedrag niet duurzamer zullen maken als ze daartoe niet gedwongen worden. Bijvoorbeeld omdat opties die minder goed zijn voor het milieu niet meer beschikbaar zijn, of in mindere mate. Daarbij geven veel van deze deelnemers wel aan het belangrijk te vinden dat mensen in enige mate zelf moeten kunnen blijven bepalen hoe zij hun leven inrichten. Keuzevrijheid moet volgens deze deelnemers dus niet helemaal ingeperkt worden, maar mag wel enigszins worden gematigd.

Laat bedrijven zelf beslissen

“Bedrijven weten vaak beter dan de overheid welke maatregelen binnen hun sector haalbaar en effectief zijn. Door zelf te kiezen hoe ze verduurzamen, kunnen ze innovatief en kostenbewust handelen. Dwingende regels belemmeren maatwerk en remmen groei. Vrijheid stimuleert verantwoordelijkheid, efficiëntie en concurrentiekracht, zonder dat star beleid duurzame vooruitgang frustreert.”

“Misschien helpt het mee als je mensen zelf ook verantwoordelijkheid geeft en mee laat denken.”

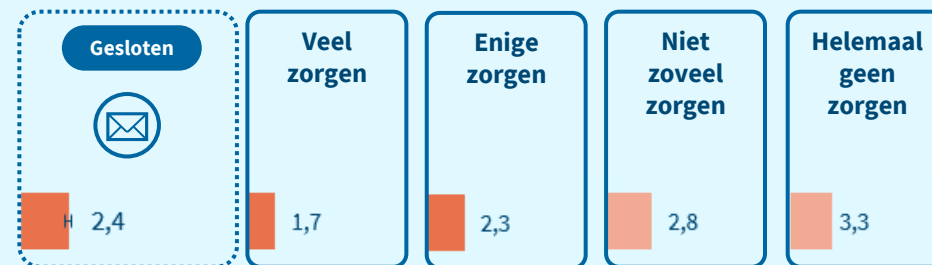
“Elk bedrijf is anders en zij kunnen het best zelf beslissen wat het meest effect heeft.”

“De overheid en experts zijn degenen die bepaalde keuzes moeten maken en niet de bedrijven want die zouden in de meeste gevallen kiezen voor hun eigen belang.”

“Als je het over klimaatbeleid hebt, mag een bedrijf best zelf kiezen of het maatregel a of b wordt. Dat is vaak lastig voor te schrijven.”

“De tijd van vrijwilligheid heeft tot weinig resultaat geleid, en het laaghangende fruit is geplukt. De keuzes die gemaakt moeten worden gaan pijn doen, en je kan niet van bedrijven verwachten dat ze dat uit zichzelf doen.”

“Zelf beslissen is goed, maar binnen het kader van een gezond klimaat. Binnen dat kader ben je vrij om te kiezen.”

Deelnemers die hier **veel punten (5-7,5)** of **heel veel punten (>7,5 punten)** aan geven, noemen vooral dat ze inschatten dat bedrijven zelf beter weten hoe ze kunnen verduurzamen, dan de overheid. Deze deelnemers vinden dat verduurzaming geheel overgelaten moet worden aan bedrijven. Ook zijn er hier deelnemers die inschatten dat door volledige keuzevrijheid bedrijven juist zal stimuleren om te verduurzamen.

Deelnemers die hier **weinig punten (2,5-5)** of **geen punten (<2,5)** aan geven, zeggen dat zonder duidelijke wetten en regels, bedrijven niet (verder) zullen verduurzamen. Bijvoorbeeld omdat de keuzes die nu gemaakt moeten worden pijnlijk zullen zijn. Of omdat ze er weinig vertrouwen in hebben dat bedrijven duurzaamheid net zo zwaar zullen meewegen als winst maken. Er zijn ook deelnemers die zeggen dat er zeer strenge regels moeten komen om bedrijven duurzamer te maken.

Zijn er nog andere dingen waar het burgerberaad volgens jou rekening mee moet houden?

Figuur 21 laat de meest genoemde ideeën zien, in antwoord op de vraag: *zijn er nog andere dingen waar het burgerberaad volgens jou rekening mee moet houden?* Het gaat hier om de open raadpleging.

Met welke andere dingen moet het burgerberaad rekening houden?

- Het meest genoemde antwoord op deze vraag door deelnemers is dat er een stabiel, consequent langetermijnbeleid gemaakt moet worden. Dit overlapt met een ander vaak genoemd antwoord: dat we snel veel meer moeten doen tegen klimaatverandering.
- Daar tegenover staat dat het derde vaakst genoemde antwoord is: het burgerberaad is niet betrouwbaar of onvoldoende democratisch. En zou daarom niet opgevolgd moeten worden.
- Daarnaast wordt een aantal concretere aanbevelingen vaak genoemd. Zoals de samenwerking met Europa opzoeken, meer aandacht geven aan het betrekken van de gehele samenleving en vooral zorgen dat klimaatbeleid zorgt voor een beter milieu.

Voor een toelichting op hoe we deze kwalitatieve analyse hebben uitgevoerd, zie [de methodologie](#).

Figuur 21. Selectie van eigen ideeën

Open raadpleging (n=32.532)

Beschrijving	Frequentie
Er moet goed lange termijn beleid gemaakt worden.	★★
Het burgerberaad is niet betrouwbaar, of onvoldoende democratisch.	★★
We moeten veel meer doen tegen klimaatverandering. Daarbij is haast geboden.	★★
Klimaatbeleid mag best extra geld kosten, maar het mag er niet voor zorgen dat mensen het niet meer kunnen betalen.	★
Klimaatverandering bestaat niet en als het wel bestaat heeft de mens er maar beperkte invloed op.	★
Er moet meer worden samengewerkt met andere landen, binnen en buiten Europa, om klimaatverandering tegen te gaan.	★
Klimaatbeleid moet iedereen betrekken. In het bijzonder jongeren, bedrijven en mensen met een hoger inkomen	★
Er moet vooral meer beleid komen om het milieu te verbeteren, in plaats van alleen te focussen op CO ₂ -uitstoot.	★

“Duidelijke regels en consistent beleid zullen helpen. Geen geitenpaadjes zoeken of uitstellen, want dan zien mensen dat de politiek en de overheid het zelf allemaal niet serieus neemt.”

“Nee, het burgerberaad is een farce en moet gewoon worden opgeheven. We hebben een burgerberaad en dat noemen we met een mooi woord 'tweede kamer'!”

“Proberen iedereen, van hoog tot laag, bedrijven en particulieren, te doordringen van de ernst van de situaties. Wegkijken kan niet meer!”

“Bekijk verschillende type vervuilingen per sector. Dus CO₂, methaan, zware metalen, PFAS etc. En maak daarop beleid per sector.”

4

Resultaten extra vragen

Dit hoofdstuk bestaat uit een aantal onderdelen:

4.1. Stellingen over waar klimaatbeleid voor zou moeten zorgen op het gebied van eten, spullen gebruiken en reizen.

4.2. Welke motivaties geven deelnemers voor hun keuzes? Welke voorwaarden stellen ze?

4.3. Twee dilemma's: nu versus toekomst en klimaat versus economie.

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

4.1. Stellingen over klimaatbeleid

Hoe denken deelnemers over verschillende stellingen over waar klimaatbeleid voor zou moeten zorgen?

We laten de gemiddelde antwoorden zien en de antwoorden uitgesplitst naar zorgen over klimaatverandering. Het betreft hier alleen de resultaten van de gesloten raadpleging.

Voor een analyse van de open raadpleging, zie [de bijlagen](#).

Hoe denken deelnemers over verschillende stellingen over klimaatbeleid?

Figuur 22 laat de resultaten zien van de extra vragen: het percentage deelnemers dat het (on)eens is met zes stellingen over klimaatbeleid. Per thema (eten, spullen, reizen) waren er twee stellingen: één over of klimaatbeleid duurzamer gedrag bij burgers moet stimuleren een ander over of klimaatbeleid duurzamere productie moet stimuleren. Het gaat hier om de resultaten voor de gesloten raadpleging.

Met de stellingen dat klimaatbeleid de productie van **eten, spullen of reizen** moet veranderen, is het merendeel van de deelnemers het (onder voorwaarden) eens:

- **Eten:** 89% is het (onder voorwaarden) eens met de stelling dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen dat eten op andere manieren wordt geproduceerd.
- **Spullen:** Bijna alle deelnemers zijn het er (onder voorwaarden) mee eens (92%) dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen spullen anders worden geproduceerd.
- **Reizen:** 90% van de deelnemers is het (onder voorwaarden) eens met de stelling dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen dat er innovaties moeten komen waardoor mensen op andere manieren kunnen reizen.

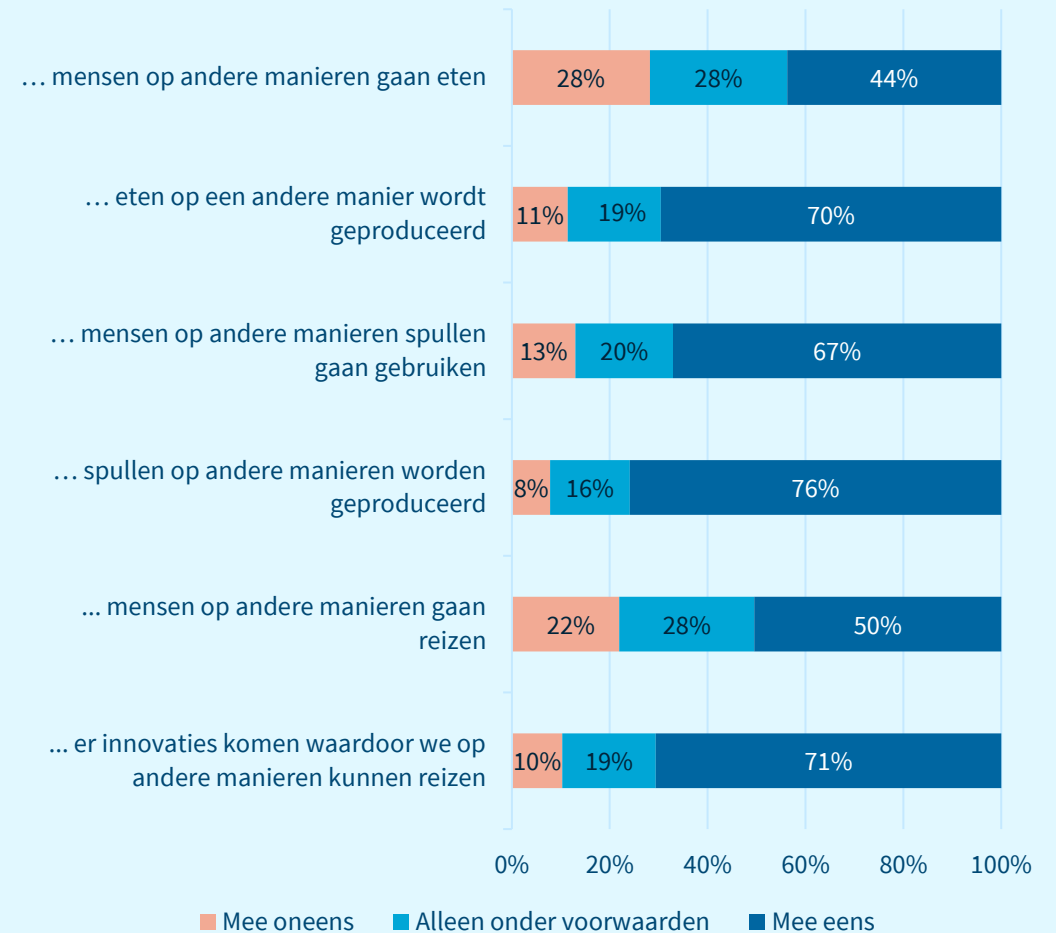
Met de stellingen dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen anders **eten, spullen gebruiken** of **reizen** zijn de meeste deelnemers het (onder voorwaarden) eens:

- **Eten:** 72% van de deelnemers is het (onder voorwaarden) eens met de stelling dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen dat mensen op andere manieren gaan eten.
- **Spullen:** Bijna alle deelnemers zijn het er (onder voorwaarden) mee eens (87%) dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen op een andere manier spullen gaan gebruiken.
- **Reizen:** 78% van de deelnemers is het (onder voorwaarden) eens met de stelling dat klimaatbeleid ervoor moet zorgen dat mensen op andere manieren gaan reizen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 22. Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...

Gesloten raadpleging (n=2.896)

Hoe denken deelnemers met veel- en enige zorgen over klimaatverandering over de stellingen?

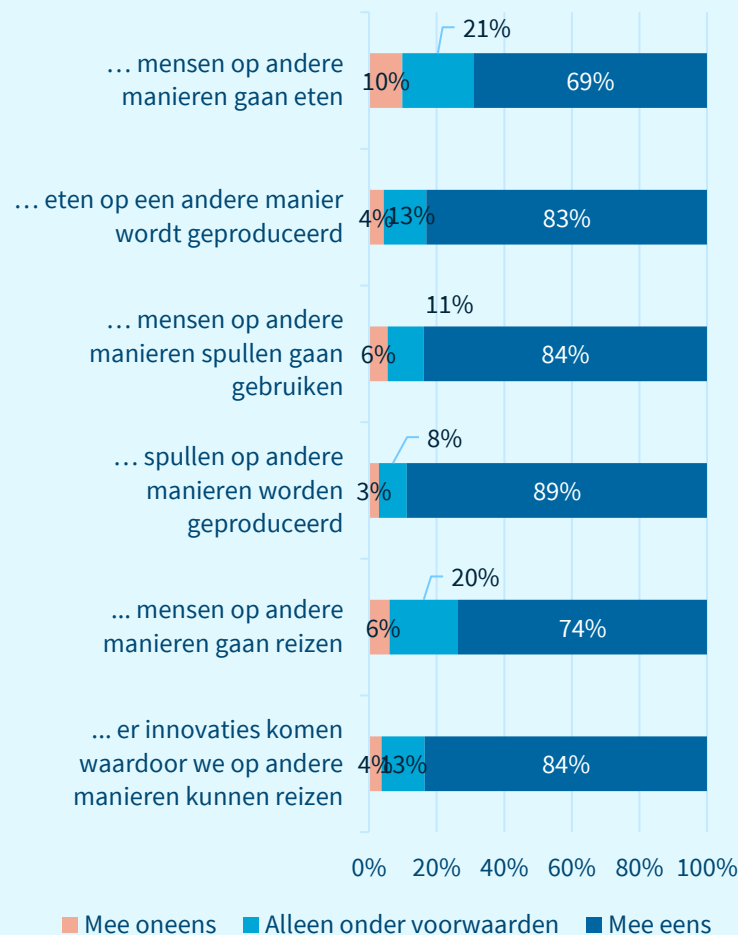
Figuren 23 en 24 laten het percentage deelnemers zien dat het (on)eens is met verschillende stellingen over klimaatbeleid. Het betreft hier de deelnemers aan de gesloten raadpleging die zich veel of enige zorgen maken over klimaatverandering.

Hoe denken deze deelnemers over de stellingen?

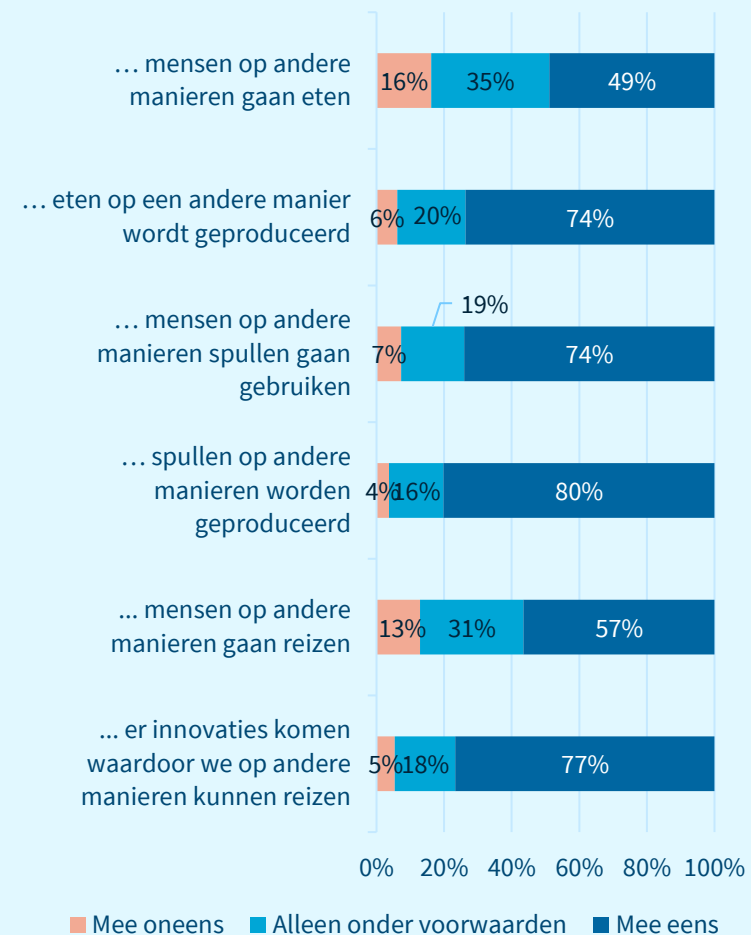
- **90%** van de deelnemers die zich veel of enige zorgen maken, is het (onder voorwaarden) mee eens dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen hun gedrag veranderen. Dat is beduidend hoger dan het gemiddelde. Deelnemers die zich veel zorgen maken, zijn het hier vaker mee eens dan deelnemers die zich enige zorgen maken.
- Bijna alle deelnemers (**95%**) die zich veel/enige zorgen maken vinden dat eten en spullen anders moeten worden geproduceerd. En dat er innovaties moeten komen om op andere manieren te reizen. Ook dit is hoger dan het gemiddelde. En ook hier geldt: deelnemers die zich veel zorgen maken over het klimaat, zijn het vaker eens met deze stellingen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 23. Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...
Gesloten raadpleging, veel zorgen (n=704)

Figuur 24. Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...
Gesloten raadpleging, enige zorgen (n=1.372)

Hoe denken deelnemers met **niet zoveel**- of **helemaal geen** zorgen over de stellingen?

Figuren 25 en 26 laten het percentage deelnemers zien dat het (on)eens is met verschillende stellingen over klimaatbeleid. Het betreft hier de deelnemers aan de gesloten raadpleging die zich **niet zoveel** of **helemaal geen** zorgen maken over klimaatverandering.

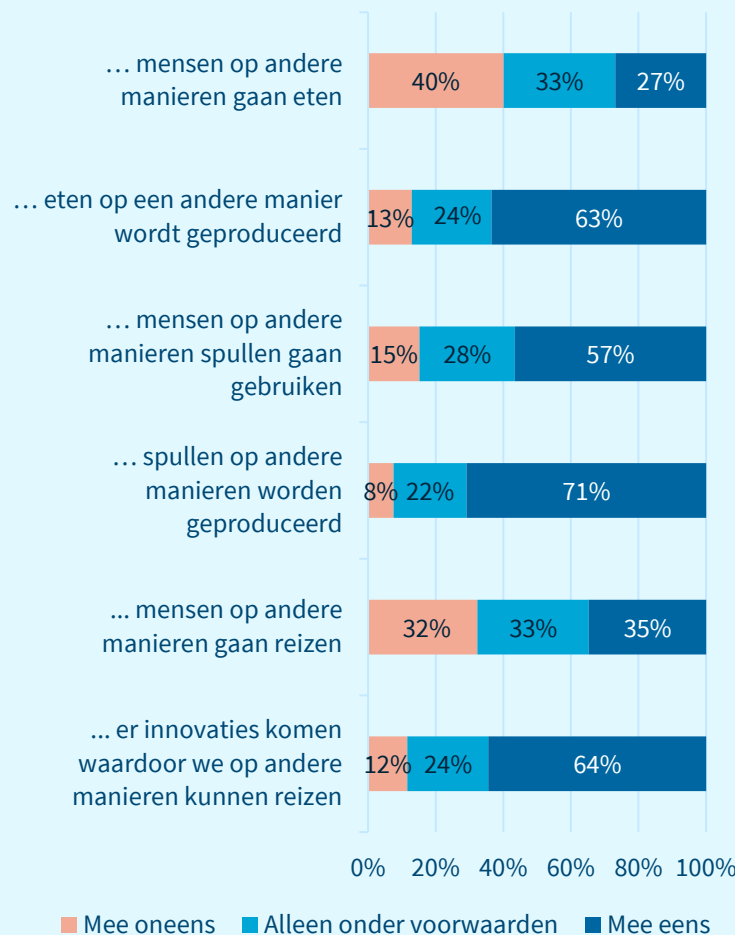
Hoe denken deze deelnemers over de stellingen?

- **56%** van de deelnemers die zich niet of helemaal geen zorgen maken, is het (onder voorwaarden) mee eens dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen hun gedrag veranderen. Dat is beduidend lager dan het gemiddelde. Deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken, zijn het hier vaker mee oneens dan deelnemers die zich enige zorgen maken.
- Een groter aandeel van de deelnemers die zich niet of helemaal geen zorgen maken (**77%**) vindt dat vinden dat eten en spullen anders moeten worden geproduceerd. En dat er innovaties moeten komen om op andere manieren te reizen. Ook dit is lager dan het gemiddelde. En ook hier geldt: deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken, zijn het vaker oneens met deze stellingen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

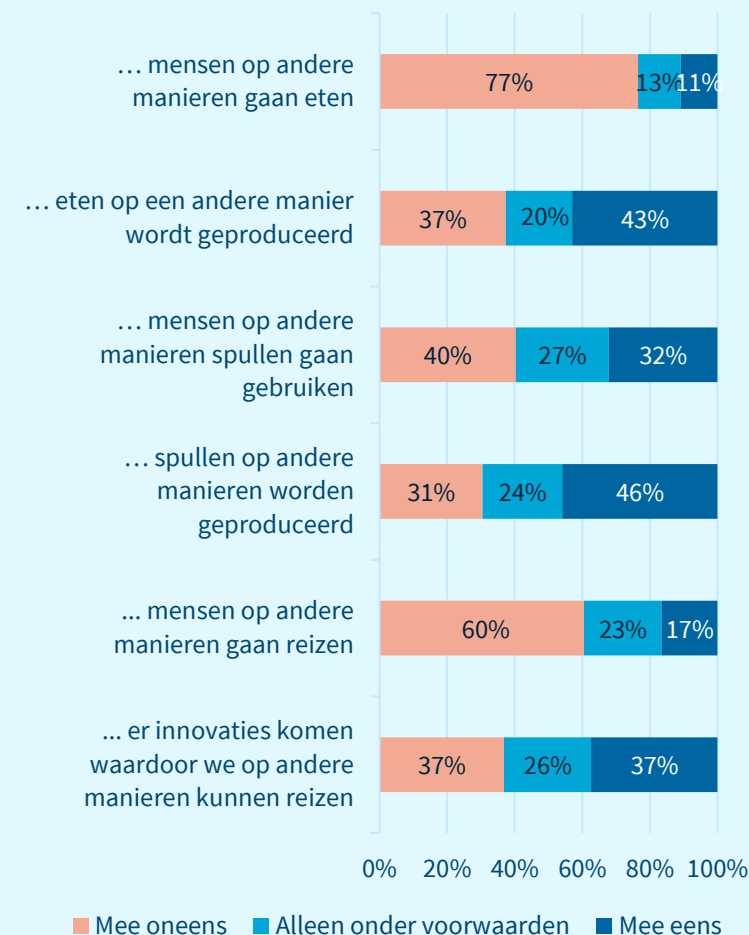
Figuur 25. Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...

Gesloten raadpleging, **niet zoveel** zorgen (n=642)

Figuur 26 Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...

Gesloten raadpleging, **helemaal geen** zorgen (n=283)

4.2. Motivaties en voorwaarden

Welke motivaties geven deelnemers voor hun keuzes? Welke voorwaarden stellen ze?

Deelnemers konden hun keuzes bij het vorige onderdeel toelichten. En welke voorwaarden ze stelden bij de stellingen. We geven inzicht in hoe deelnemers over de vier meest genoemde categorieën van motivaties denken: keuzevrijheid, lokaal consumeren, minder consumeren en beter consumeren.

Het betreft hier de antwoorden van de gesloten raadpleging en de open raadpleging samen.

Voor een samenvatting van hoe deze analyses zijn uitgevoerd, zie [de methodologie](#).

Analyse van motivaties

Figuur 27 hiernaast geeft een overzicht van de zeven meest genoemde categorieën van motivaties, in reactie op de zes stellingen over eten, spullen gebruiken en reizen.

Welke algemene trends zien we in de motivaties die deelnemers geven?

- Bij alle onderwerpen geeft een kleine groep (★) als motivatie dat er geen klimaatverandering is en/of geen klimaatbeleid nodig is. Deze deelnemers zijn het principieel oneens met alle 6 de stellingen op [slide 51](#).
- Bij alle onderwerpen geeft ook een kleine groep (★) aan dat er alles aan gedaan moet worden om klimaatverandering tegen te gaan. Deze deelnemers zijn het principieel eens met alle 6 de stellingen op [slide 51](#).

Welke algemene trends zien we in de motivaties die deelnemers geven, specifiek voor eten, spullen gebruiken en reizen?

- **Eten:** vergeleken met de andere twee thema's gaan veel motivaties over zelf/lokaal consumeren (★★). Ook gaan veel motivaties over beter consumeren (★★★) en keuzevrijheid / geen dwang (★★).
- **Spullen:** het merendeel van de motivaties gaat over 'beter consumeren' (★★★★★)
- **Reizen:** vergeleken met de andere twee thema's gaan veel motivaties over betaalbaarheid / haalbaarheid (★★★). Ook gaan veel motivaties over beter consumeren (★★★)

Figuur 27. Output taalmodel
Open- en gesloten raadpleging (~2.500 motivaties per onderwerp)

	Eten	Spullen	Reizen
Keuzevrijheid / geen dwang	★★	★	★★
We moeten meer zelf/lokaal consumeren	★★	★	★
We moeten minder consumeren	★	★	★
We moeten beter consumeren	★★★	★★★★★	★★★
Houd rekening met betaalbaarheid / haalbaarheid	★	★	★★★
Alles doen tegen klimaatverandering	★	★	★
Er is geen klimaatverandering of geen klimaatbeleid nodig	★	★	★

Legenda

Hoeveel % van de deelnemers noemt een motivatie?

★	1-9%	★★★★	30-39%
★★	10-19%	★★★★★	40-49%
★★★	20-29%	★	Handmatig gecontroleerd i.v.m. relatief lage betrouwbaarheid (F<0,5)

Eten – Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat ...

Keuzevrijheid / geen dwang (★★)

Bij de stellingen over eten zeggen relatief veel deelnemers dat zij zelf willen kunnen bepalen wat ze eten. Het stimuleren van gezonde en duurzame alternatieven kan volgens sommigen in deze groep wel. Maar er is een sterk sentiment dat anderen of de overheid keuzes over eetgedrag niet mogen beperken.

“Het woordje ‘moet’ lijkt me echt totaal fout. Stimuleren kan maar de overheid moet wat meer bescheidenheid tonen met wat burgers allemaal moeten. Het is toch nog niet Big Brother.”

“Je gaat dus je autoritair bemoeien met wat mensen eten. En dan zeggen dat we in een vrije samenleving wonen?”

“Ik laat een ander niet bepalen wat ik eet en hoeveel.”

“Het is goed voor ieders gezondheid om meer groenten en fruit te eten en als dit economisch rendabel is dan zeker doen. Maar oogsten kunnen door klimaat ook mislukken. Maar de overheid moet zich nooit met individueel gedrag bemoeien. Bewustwording is goed maar geen dwang. Niet voor boeren niet voor individuen.”

“Er is nu een trend om boeren weg te treiteren, en zij zijn essentieel voor onze voedselvoorziening! Je moet mensen ook geen andere eetgewoontes opdringen!”

“Voedsel is een levensbehoefte, dwing de consument niet maar toon de gezonde weg.”

Beter (★★★) en meer lokaal (★★) eten

Dat we beter en meer lokaal kunnen eten wordt vaak genoemd en ze worden vaak met elkaar in verband gebracht. Het valt op dat deze motivaties ook worden genoemd door deelnemers die zich geen zorgen maken om klimaatverandering of keuzevrijheid belangrijk vinden. Veel deelnemers geven aan dat meer lokaal eten consumeren logisch is en onnodige verspilling kan tegenaan. Van onnodig veel ruimte voor vleesproductie, van onnodig transport terwijl veel eten ook in Nederland verbouwd kunnen worden, van eten dat wordt weggegooid. Ook gaan motivaties over dat duurzamer eten gezond is, of goed voor natuur en milieu.

“Wat mensen eten moeten ze zelf weten. Weggoaien is altijd dom. Minder bewerkt voedsel aanbieden is altijd goed. En in Nederland groenten en fruit verbouwen gebeurt al waar dit mogelijk is. Altijd goed.”

“Een duurzaam eetpatroon is ook goed voor de gezondheid.”

“Ons eten heeft weinig tot geen invloed op het klimaat. Ik ben wel voorstander om meer gezond voedsel in Nederland te telen.”

“Keuze van maaltijd bepalen gaat ver. Lokale productie en weinig weggooien klinkt goed.”

“Meer gezonde groentes en fruit verbouwen in Nederland maar dan zonder al die troep die ze erop en erin spuiten!”

“Meer lokaal produceren en eten. Niet de grootste exporteur zijn van vlees en landbouwproducten als we zo’n klein landje zijn.”

“Vlees eten mag, maar dan maar 1 of 2 keer per week. Prakjes invriezen of volgende dag opeten. En groenten en fruit van eigen bodem eten dus seizoengebonden.”

“Ik lees hier niets over al die ‘rommel’ en overvloedigheid in supermarkten. Daar is grote winst te halen. Bv 20 soorten chips?”

“Dichterbij, minder vervoeren, betaalbaar veel groenten en fruit. Makkelijker boodschappen kunnen doen voor 1 persoon huishouden. Vlees is een luxe product.”

Betaalbaarheid / haalbaarheid (★)

Motivaties over betaalbaarheid gaan vaak over dat bepaalde voeding voor iedereen betaalbaar moet zijn. Vaak worden groenten en fruit genoemd, soms ook vlees. Bovendien geven sommige deelnemers als voorwaarde mee dat de voedselvoorziening wel op orde moet blijven. En dat boeren een fatsoenlijke boterham moeten kunnen verdienen met hun werk.

“Prijzen van voeding worden steeds belangrijker omdat alles steeds duurder wordt. Eten uit eigen land is beter voor klimaat, goedkoper.”

“Het moet ook betaalbaar zijn voor de minima.”

“Fout eten duurder maken.”

“Ik wil vlees blijven eten wat betaalbaar is.”

“Grootschalig voedsel productie heeft de honger in de wereld helpen te reduceren evenals sterfte door voedsel tekorten. Mensenlevens zijn belangrijker dan onhaalbare klimaat doelen na te streven.”

“Nederland is geweldig in landbouw. Haal dat hier heen en importeer op onze beurt andere producten uit andere Europese landen. Daarnaast: maak een komkommer weer 45 cent en een friet speciaal 6,50. Leg de kosten neer bij de producten die ons (gezondheidszorg technisch) het meest kosten.”

“Zorg voor betere keuzemogelijkheden. Geen suikertaks, maar wel fruitkorting. BTW op gezonde dingen omlaag. Zelfs in het mondaine Zuid Frankrijk shop je tot wel 30% goedkoper dan hier. Niet uit te leggen.”

Spullen – Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat ...

Keuzevrijheid / geen dwang (★)

Bij spullen is er een groep die niet wil dat de overheid keuzevrijheid beperkt, maar deze groep is minder groot dan bij eten. Verder valt op dat een gedeelte van de motivaties in deze groep juist gaat over dat de overheid enige dwang mag uitoefenen. Deze deelnemers motiveren dat het onaantrekkelijker gemaakt moet worden om spullen van lage kwaliteit te produceren en consumeren. Een reden hiervoor is dat mensen niet verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor wat zij kopen.

“De overheid moet zich zo min mogelijk mengen in een vrije markt. De overheid mag wel voorlichten. Maar moet zich bewust zijn van verschillende meningen en wetenschappelijke opvattingen.”

“Laat mensen kopen wat ze willen, maak ze bewust van hun keuzes. Geen dwang!”

“De consumptiemaatschappij is belachelijk. Maak het aantrekkelijk om in Nederland te kopen i.p.v. bij SHEIN of Temu.”

“Mensen moeten zelf verantwoordelijk blijven of ze iets nieuws willen kopen of dat ze het laten repareren. Dat spullen worden hergebruikt is een goed teken en als iets goed geproduceerd wordt dat het lang en veilig is dat hoort standaard te zijn.”

“De overheid mag wat mij betreft wel enige drang uitoefenen.”

“Promoot repareren, maar ga niet bepalen wat iemand wel of niet doet.”

“Vrije keuze werkt niet afdoende, systeemverandering is noodzakelijk.”

“Kopen, kopen is geen recht, koop dat nodig is en niet omdat het leuk is, dat vergt een andere kijk op status en aanzien, maatschappelijk is geld en spullen toch een drijfveer voor succes, daar moet een andere visie en culturele verandering in komen.”

Beter (★★★★★) en minder (★) spullen gebruiken

Deelnemers noemen dat we minder spullen moeten gebruiken én betere spullen moeten gebruiken regelmatig samen. Er wordt regelmatig gezegd dat we nu te veel spullen gebruiken en wegwerpen én dat dit beter kan door bijvoorbeeld te recyclen, te repareren, etc. Dat we op dit moment onnodig in een wegwerpmaatschappij leven en dat dit anders moet, wordt breed gedragen. Veel motivaties benoemen dat er wetten moeten komen zodat bedrijven ontmoedigd worden om spullen van lage kwaliteit te produceren.

“De meeste uitstoot komt voor uit het produceren van spullen. Als consumenten en bedrijven worden gestimuleerd tot hergebruik of minder gebruiken überhaupt, heeft dan een positieve impact op het klimaat. En hoognodig gezien groeiende grondstoffen schaarste. Bovendien is het veel leuker om spullen te repareren of tweedehands aan te schaffen dan nieuw te kopen.”

“Er moeten wetten komen dat planned obsolescence verboden maakt, en hoge kwaliteit producten moeten toegankelijker worden aangezien die langer mee gaan.”

“We zijn makkelijk geworden, als kan, kan overal vandaan komen en moet goedkoop zijn. Dat kan niet meer. Langer met je spullen doen, het mogelijk maken om makkelijk te repareren (waar die je dat tegenwoordig?!).”

“De wereld komt om in de spullen. Het wordt/is een grote afvalberg. Consuminderen is de enige oplossing, minder, van betere kwaliteit. Niets nieuws aan, zo deden mensen het vroeger ook en die waren niet per definitie ongelukkiger.”

“Minder goedkope troep die na één keer gebruiken stuk is.”

“Minder minder minder. En meer hergebruik. Waarom allerlei prullen uit China?”

“Overconsumptie en verspilling leggen grote druk op het milieu, dat is op geen manier verdedigbaar.”

Betaalbaarheid / haalbaarheid (★)

Zorgen over de betaalbaarheid en haalbaarheid van maatregelen gericht op duurzamer spullen gebruik gaan er met name over dat repareren en recyclen op dit moment duurder is dan nieuwe spullen kopen. Deelnemers noemen dat repareren en recyclen wel rendabel moet zijn, zowel voor bedrijven als voor consumenten.

“Gerecycleerd plastic is duurder dan nieuw - zo zijn er meer dingen die met incentives veranderd kunnen worden.”

“Het mag ons economisch niet zwakker maken.”

“Stimuleer de goede keuzes door deze goedkoper te maken. Dat maakt deze ook haalbaar voor mensen met minder inkomen en laat mensen meer nadenken over ongunstige keuzes.”

“Reparatie moet ook rendabel zijn.”

Mensen willen wel goed doen maar niet zonder dat ze er wat aan hebben (/verdienen).”

“Uiteindelijk draait het toch allemaal om geld, de consument wil zo min mogelijk uitgeven en bedrijven willen zoveel mogelijk winst. Dus ook hier, hoe slechter het product, hoe meer belasting... hoe beter het product, hoe meer subsidie.”

“Repareren is vaak duurder dan een nieuw product. Zolang dat niet aangepakt wordt wordt het nooit wat. Dus: maak arbeid goedkoper, en dan niet 5 procent, maar maak de eerste schijf 15 procent.”

Reizen – Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat ...

Keuzevrijheid / geen dwang (★)

Ook bij reizen is er een groep deelnemers die duidelijk aangeeft niet gedwongen te willen worden om anders te reizen. Mobiliteit en reizen wordt door een grote groep deelnemers als een belangrijk goed gezien. Ook motivaties die in andere categorieën zijn geplaatst door het taalmodel gaan hier geregeld over. Omdat mobiliteit en reizen een fundamentele behoeften zijn van de mens zeggen veel deelnemers, is het belangrijk dat er innovatieve en duurzame alternatieven komen.

"Vervoer is vrijheid. Enkel wonend in een stad in de randstad is het OV een alternatief."

"Reizen en op verre vakanties gaan is geen grondrecht. Idealiter met klimaatbeleid zorgen dat er een eerlijke prijs voor bv vliegen komt."

"Onszelf beperkingen opleggen voor reizen gaat niet helpen. De uitstoot van vliegen is bijvoorbeeld maar klein in het geheel der dingen, en als het duurder wordt gaan mensen gewoon naar een vliegveld over de grens (meer uitstoot van auto's)."

"Ik vind wel dat je men alleen moet motiveren, niet dwingen."

"Stimuleer een schonere reisvorm en producten. Straf de mens niet met beperkingen, zoals nu word gedaan met zzp'ers en busjes diesel. Het is belachelijk!! Hou op met boetes methode. Werkt niet! Maakt mensen ziek en ongelukkig."

"Natuurlijk moeten we innoveren, nu meer dan ooit. Maar we moeten mensen niet dwingen thuis te blijven."

Beter (★★★) minder (★) en meer lokaal (★) reizen

Veel motivaties in deze drie groepen gaan over dat treinreizen verbeterd moet worden. Dit vinden deelnemers een belangrijke voorwaarde om minder te kunnen vliegen en/of autorijden. Met name over vliegen zeggen veel deelnemers dat het te vervuilend is en er onvoldoende zicht is op duurzame vliegtuigen in de toekomst. Maar er zijn ook deelnemers die erop wijzen dat mensen willen blijven reizen, dus dat vliegtuigen ook duurzamer moeten worden. Verder noemen veel deelnemers dat openbaar vervoer, fietsen en lopen gestimuleerd moet worden. Fietsen en lopen worden hierbij gezien als goede manieren om duurzaam en dicht bij huis toch te reizen.

"Iedereen wil toch vliegen en de wereld ontdekken. Hopelijk kan dat zonder zo veel uitstoot."

"Het lijkt mij sterk dat vliegen in de huidige omvang mogelijk is met schonere brandstof. Dus minder vliegen. Laten we Nederland mooi maken zodat we hier graag op vakantie gaan."

"Reizen in eigen land kan ook vreugde geven."

"Het wordt tijd dat trein en bus gaat lonen in plaats van vervuilend vliegen."

"Zoek het vooral niet té ver en denk ook eens aan de fiets!"

"Ga op vakantie dicht bij huis, fiets en stop met vliegen."

"Mensen zullen altijd willen blijven reizen en vele economieën draaien op toerisme. Daarom innoveren en prijsprikkels toevoegen."

"Het treinennet in Europa moet snel worden uitgebreid. Niet meer vliegen binnen Europa moet de normaalste zaak van de wereld worden."

"Ik vind het belangrijk dat klimaatbeleid mensen stimuleert om duurzamer te reizen, bijvoorbeeld door vaker het openbaar vervoer of de fiets te gebruiken. Ook moeten innovaties voor schonere vervoersmiddelen worden gestimuleerd, zodat reizen in de toekomst milieuvriendelijker blijft."

"Vakanties (verre reizen) zijn geen basisbehoefte van mensen. Dat mag best minder. 100 jaar geleden ging niemand op vakantie."

Betaalbaarheid / haalbaarheid (★★★)

Bij reizen gaan relatief veel motivaties over de betaalbaarheid en haalbaarheid van duurzaamheidsmaatregelen. Veel deelnemers geven aan dat het openbaar vervoer op veel plekken niet beschikbaar of betrouwbaar is, met name buiten de Randstad. Dat het openbaar vervoer te duur is wordt ook regelmatig genoemd. Verder geven deelnemers om uiteenlopende redenen aan dat zij zelf, of bepaalde groepen, niet goed gebruik kunnen maken van duurzame alternatieven zoals het openbaar vervoer of fietsen. Bijvoorbeeld vanwege fysieke of financiële beperkingen.

"Welk openbaar vervoer? Hier op het platteland is het een uur lopen naar de bushalte - waar zelden een bus komt."

"OV moet betaalbaarder worden en beter. Er zijn nog te veel plekken in NL waarbij men met de auto moet omdat het anders langer reizen is of überhaupt slecht bereikbaar."

"Goedkoper ov. Meer ov op bepaalde plekken en fietsen stimuleren."

"Heb je in het buitengebied van Zeeland wel eens het ov geprobeerd. Je kan hier niet zonder auto. Elk uur 1 bus na 2km fietsen naar de halte. Dan doe je anderhalf uur over een stuk wat met de auto nog geen 20 minuten duurt. Maak beleid niet alleen op die randstad!!!"

"Tja, als chronisch zieke AOW'er ben ik blij dat we nog een autootje hebben. OV is onbetaalbaar geworden en mankeert nog veel te veel."

"Openbaar vervoer moet dan wel aantrekkelijker zijn. Nu zijn er te weinig treinen in de spits waardoor mensen toch liever de auto pakken. En het regionale vervoer is vaak al wegbezuinigd. Voer rekeningrijden in om de auto minder aantrekkelijk te maken."

4.3. Dilemma's

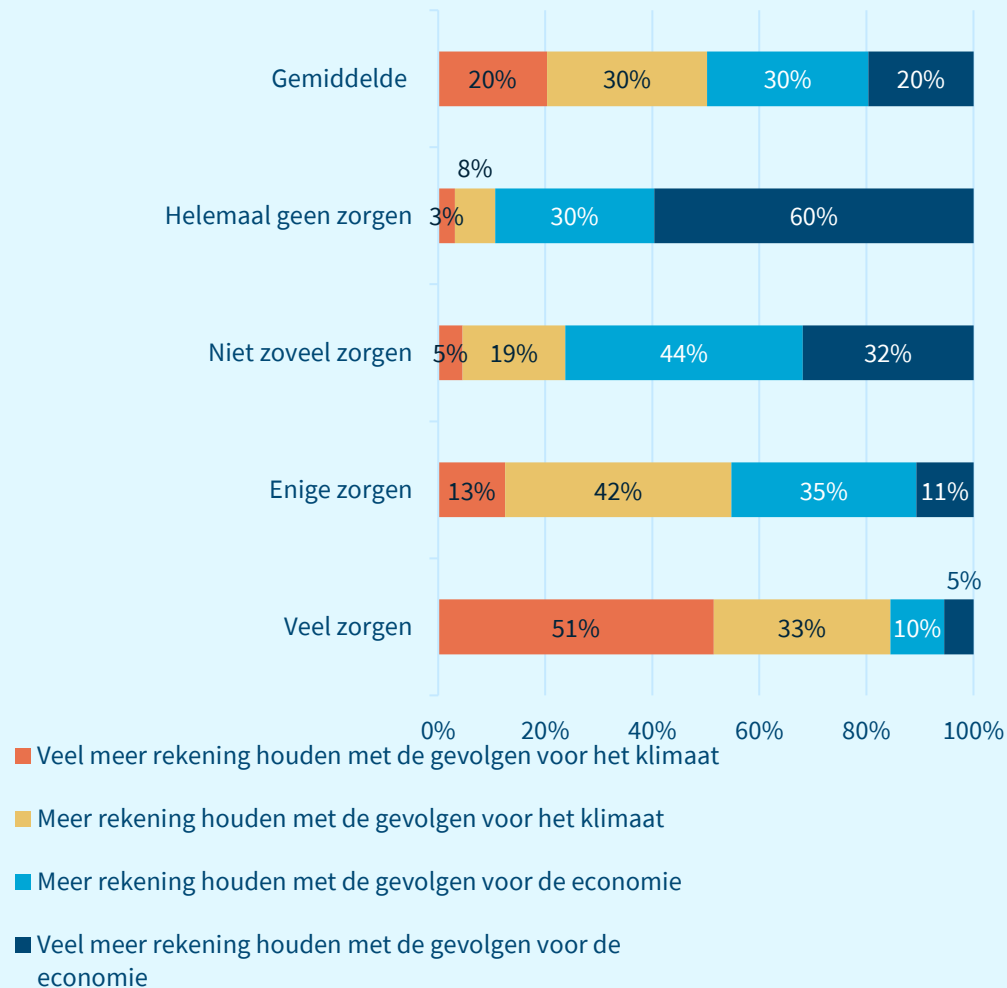
Hoe denken deelnemers over twee dilemma's: nu versus toekomst en klimaat versus economie.

We laten de gemiddelde antwoorden zien en de antwoorden uitgesplitst naar zorgen over klimaatverandering. Het betreft hier alleen de resultaten van de gesloten raadpleging.

Voor een analyse van de open raadpleging, zie [de bijlagen](#).

Figuur 28. Dilemma klimaat of economie?

Gesloten raadpleging (n=2.896)

Klimaat of economie. Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

De figuur 28 hiernaast laat de uitkomsten zien van een extra vraag die is gesteld na de keuzetaak: het percentage deelnemers dat vindt dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met het klimaat, of met de economie. Uitgesplitst naar de mate waarin deelnemers zich zorgen maken over klimaatverandering. Dit zijn de cijfers van de gesloten raadpleging.

Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden, economie of klimaat?

- Gemiddeld vinden evenveel deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met het klimaat (**50%**) als met de economie (**50%**).
- De uitersten (veel meer met het klimaat of de economie) zijn iets kleiner (**20%**) dan de meer gematigde mening (meer rekening met het klimaat of de economie) (**30%**).
- Deelnemers die zich weinig zorgen maken over klimaatverandering vinden vooral dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor de economie. Namelijk **89%** van de deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken en **76%** van de deelnemers die zich niet zoveel zorgen maken.
- Terwijl deelnemers die zich wel zorgen maken over klimaatverandering juist vooral vinden dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor het klimaat. Dat vindt **55%** van de deelnemers die zich enige zorgen maken en **84%** van de deelnemers die zich veel zorgen maken.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Nu of de toekomst. Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

De figuur 29 hiernaast laat de uitkomsten zien van een extra vraag die is gesteld na de keuzetaak: het percentage deelnemers dat vindt dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de mensen die nu leven, of met de mensen die over 100 jaar leven. Uitgesplitst naar de mate waarin deelnemers zich zorgen maken over klimaatverandering. Dit zijn de cijfers van de gesloten raadpleging.

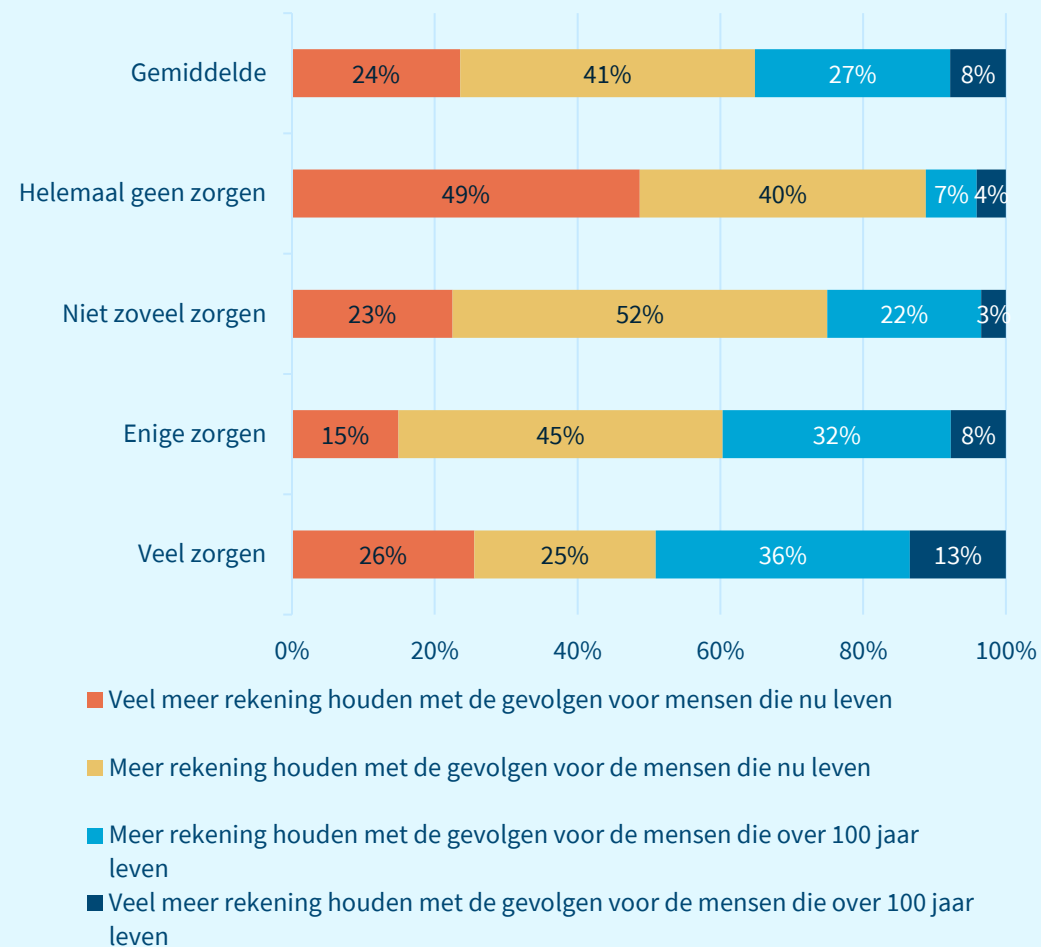
Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden, nu of toekomst?

- Gemiddeld vindt twee derde van de deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die nu leven (**65%**). Daarnaast vindt **35%** van de deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die over 100 jaar leven.
- Deelnemers die zich weinig zorgen maken over klimaatverandering vinden vaker dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die nu leven. Namelijk **89%** van de deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken en **75%** van de deelnemers die zich niet zoveel zorgen maken. Ook **60%** van de deelnemers die zich enige zorgen maken vindt dit.
- Deelnemers die zich veel zorgen maken over klimaatverandering vinden juist vaker dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die over 100 jaar leven. **49%** vindt dit.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 29. Dilemma nu of de toekomst?

Gesloten raadpleging (n=2.896)

6

Methodologie

- Hoe is de raadpleging opgesteld?
- Welke methodologische keuzes hebben we gemaakt bij de analyses?

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

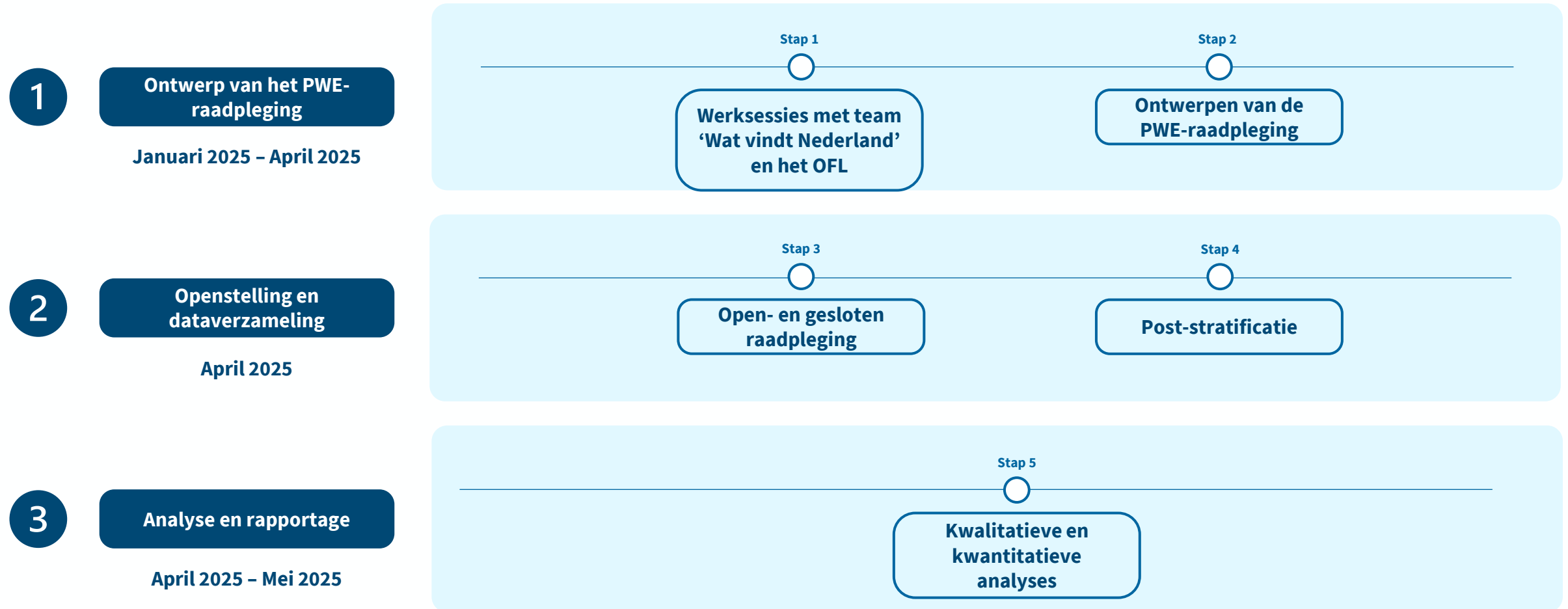
Methodologie

6

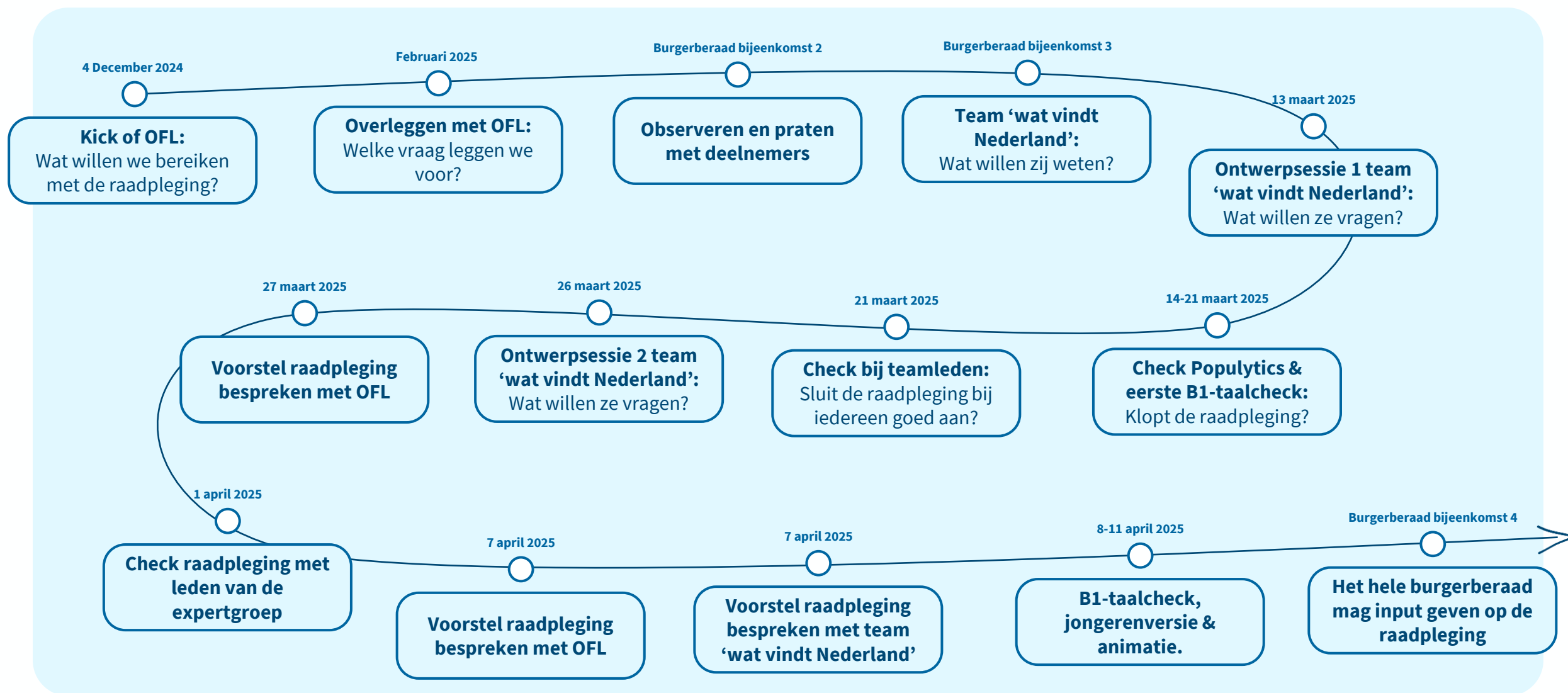
Bijlagen

Het ontwerp en de uitvoering van deze raadpleging vond plaats in drie fases die we in detail uitwerken

Overzicht van het proces: Welke stappen zijn doorlopen?

Stap 1 en 2. Werksessies en het maken van de PWE

Raadpleging uitvoeren

Tussen 16 april en 7 mei 2025 konden mensen meedoen aan de raadpleging. Er hebben in totaal **35.886 mensen** meegedaan.

Er waren twee studies:

- **Gesloten raadpleging (3.022 deelnemers)**: Deze deelnemers zijn geworven via een panelbureau. In deze gesloten groep controleren we de weerspiegeling van de bevolking in Nederland op de kenmerken leeftijd, geslacht, opleidingstype, provincie in Nederland waar ze wonen en mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering. Daardoor zijn de resultaten representatief voor de bevolking in Nederland.
- **Open raadpleging (32.864 deelnemers, waarvan 322 jongeren)**: Deze deelnemersgroep is geworven middels een aantal kanalen. Allereerst konden mensen zich sinds februari 2025 op de website van het Nationaal Burgerberaad Klimaat inschrijven om mee te denken in de raadpleging. Ook is het interne panel van Populytics uitgenodigd om mee te denken. Daarnaast is er een brede communicatiestrategie opgezet om mensen aan te sporen deel te nemen aan de raadpleging. Dit is een combinatie geweest van artikelen op nieuwswebsites en in kranten, plus een reclamecampagne op verschillende sociale media.

Herwegen van data

De gesloten raadpleging is een steekproef van alle inwoners van Nederland. In deze rapportage tonen we de resultaten van de PWE-raadpleging op basis van deze herwogen steekproef. Deze gewogen conclusies mogen gelezen worden als representatieve uitkomsten voor heel Nederland. Hoe werkt dat?

Aangezien de samenstelling van de deelnemers aan de gesloten raadpleging niet geheel overeenkomt met de samenstelling van de Nederlandse bevolking, hebben we de data herwogen. Daarmee zijn de uitspraken die we over deze groep doen representatief voor Nederland.

We hebben hiervoor de methodiek multiplicatief wegen* gebruikt (ook wel 'raking' genoemd). Kort gezegd hebben we het volgende gedaan:

1. We delen de deelnemers op in drie groepen voor opleidingstype (laag/middelbaar/hog), drie groepen voor leeftijd (tot 35 jaar/35 tot 65 jaar/65 jaar en ouder), twee groepen voor geslacht (vrouw/man/anders) en vier groepen voor of deelnemers zich zorgen maken en of ze vinden dat de overheid meer moet doen (zeer bezorgd, meer beleid/enigszins bezorgd, meer beleid/ enigszins of niet bezorgd, minder beleid/niet bezorgd, minder beleid);
2. We hebben de verdeling van de deelnemers over deze groepen vergeleken met de verdeling in de populatie van Nederland;
3. We hebben een wegingsfactor gekoppeld aan elke groep. Deze wegingsfactor zorgt dat de antwoorden van een specifieke groep zwaarder tellen als er relatief weinig deelnemers in de groep zitten. En dat de antwoorden minder zwaar meetellen als er relatief veel deelnemers in deze groep zitten.

Kwalitatieve analyses

De kwalitatieve analyses zijn verschillend uitgevoerd voor de verschillende onderdelen en versies van de raadpleging.

Keuzetaak, open- en gesloten raadpleging

Twee onderzoekers hebben per principe ongeveer 400 motivaties gelezen en deze gebundeld tot categorieën van argumenten.

Extra vragen open- en gesloten raadpleging

Per extra vraag over eten, spullen gebruiken en reizen, hebben ongeveer 10.000 deelnemers een motivatie gegeven. Deze motivaties zijn als volgt geanalyseerd:

1. Eerst zijn door 6 onderzoekers de motivaties van 500 deelnemers per onderwerp (eten, spullen, reizen) thematisch geanalyseerd. Aan de hand van deze analyses is een codeboek opgesteld (zie [figuur 30](#)).
2. Het codeboek is gebruikt om een open-source taalmodel te trainen.
3. Vervolgens heeft het taalmodel automatisch de motivaties van 2.500 deelnemers geanalyseerd per onderwerp (dus 7.500 totaal).

In stap 1 en stap 2 is een steekproef geanalyseerd die representatief is voor Nederland voor de kenmerken: geslacht, leeftijd, opleidingstype, provincie in Nederland en mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering. In stap 3 zijn niet alle 10.000 motivaties per onderwerp geanalyseerd. Want dan zou de data niet meer representatief zou zijn voor de Nederlandse bevolking. De meeste motivatie categorieën zijn met hoge betrouwbaarheid gecodeerd door het taalmodel. De codes met een lage betrouwbaarheid zijn gecontroleerd door onderzoekers.

Jongerenraadpleging.

Voor de analyse van de jongerenraadpleging heeft een onderzoeker alle motivaties gelezen en handmatig gebundeld tot categorieën van argumenten.

Omgang met persoonsgegevens

De vragen in deze raadpleging waren allen in overeenstemming met de privacywetgeving (Algemene verordening gegevensbescherming, AVG). Omdat de raadpleging anoniem is zijn de gegevens die we verzamelen geen persoonsgegevens. Dat betekent dat de AVG als uitgangspunt niet van toepassing is. Een anonieme raadpleging mag vragen stellen over leeftijd, geslacht, opleidingstype, zonder dat de AVG van toepassing is.

Ook in een anonieme raadpleging kan de AVG in sommige gevallen toch van toepassing zijn. Bijvoorbeeld als het antwoord op een vraag (of de antwoorden op een combinatie van vragen) herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder. Dan is er sprake van een persoonsgegeven. In dat geval is de AVG van toepassing. Een voorbeeld is vragen naar postcode-4. Er zijn enkele (landelijke) postcode-4-gebieden waarin zich minder dan drie huishoudens bevinden.

In deze raadpleging zijn geen gegevens, of combinatie van gegevens, verzameld die herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder in Nederland.

Elke deelnemer aan de raadpleging kon verder zelf bepalen welke informatie hij/zij wilde delen. Alle vragen over persoonlijke kenmerken in de raadpleging waren vrijwillig te beantwoorden (of over te slaan). Elke vraag bevatte daarbovenop ook de antwoordoptie “zeg ik liever niet”.

De gegevens voor deze raadpleging blijven bewaard. Gegevens van deelnemers die hun persoonsgegevens hebben achtergelaten, bijvoorbeeld om kans te maken op een bol.com bon, of om het rapport te ontvangen, bewaren we uiterlijk 6 maanden.

Figuur 30. Codeboek

Per onderwerp zijn de motivaties van ongeveer 2.500 deelnemers geanalyseerd

A – Motivaties die gaan over keuzevrijheid / geen dwang

Er zijn deelnemers die dit expliciet als belangrijke waarde noemen. Zij gebruiken woorden als “zelf bepalen”, “zelf kiezen.”, “vrije keuze”, “doen wat ik wil” etc. Er zijn ook deelnemers die benoemen dat deze waarden niet ingeperkt mogen worden (door de overheid). Zij gebruiken woorden als “niet verbieden” of “geen dwang”, “geen drang”.

B – Motivaties die gaan over lokaal consumeren

Deelnemers spreken op verschillende manieren over hoe zij of wij (als land) meer zelf/lokaal kunnen produceren/consumeren. Onder andere om onafhankelijker te worden van andere landen, bedrijven, vervuilende industrieën door meer zelf/lokaal te produceren/consumeren. Zij hebben het over “lokaal”, “dichtbij huis”, “uit/in de buurt”, “in eigen land”, “uit Nederland”, “minder import”, “zelf produceren” of specifieker “zelf maken” (bij spullen) en “zelf verbouwen” of “seizoensgebonden” (bij eten).

C – Motivaties die gaan over minder consumeren

Deelnemers spreken op allerlei manieren over het belang van “minder” consumeren. Synoniemen zijn: “ontmoedigen”, “stoppen met...”, “niet nodig”, “overbodige luxe”, “je hoeft helemaal niet...”, “verminder CO₂-uitstoot”, “minder kopen”.

D – Motivaties die gaan over beter consumeren

Motivaties die onder deze categorie vallen gaan over “beter” of “bewuster” consumeren, waarmee gerefereerd wordt aan hoe (consumptie)gedrag “duurzaam”, “milieubewust” of “beter voor het klimaat” kan of moet zijn.

E – Motivaties die gaan over de betaalbaarheid of haalbaarheid van klimaatbeleid

Deze deelnemers benoemen de noodzaak en urgentie van klimaatmaatregelen. Zij vinden dat “daadkracht” nodig is, te herkennen aan synoniemen zoals: “alles doen”, “we moeten het doen”, “allemaal doen”, “allemaal essentieel”, “alles om dingen ten goede te keren”, “nu mee beginnen”, “uitputting voorkomen”.

F – Motivaties die gaan over de urgentie van het klimaatprobleem / alles doen tegen klimaatverandering

Deze deelnemers benoemen de noodzaak en urgentie van klimaatmaatregelen. Zij vinden dat “daadkracht” nodig is, te herkennen aan synoniemen zoals: “alles doen”, “we moeten het doen”, “allemaal doen”, “allemaal essentieel”, “alles om dingen ten goede te keren”, “nu mee beginnen”, “uitputting voorkomen”, “niet houdbaar”.

G - Motivaties die zeggen dat klimaatverandering of -beleid onzin is

Deelnemers die zeggen dat klimaatverandering niet bestaat zeggen bijvoorbeeld: “Klimaatbeleid is onzin”, “Er is geen klimaatcrisis”, “klimaatreligie is een hoax”. Ook deelnemers die zeggen dat klimaatbeleid niet nodig is vallen onder deze categorie. Zij zeggen bijvoorbeeld dat “klimaatbeleid ineffectief” is of “een misbruikt middel”.

7

Bijlagen

We laten in dit hoofdstuk een aantal aanvullende analyses zien. Namelijk:

7.1. Samenstelling van de deelnemersgroep naar mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering.

7.2. Over de raadpleging.

7.3. Analyses open raadpleging, inclusief uitsplitsingen naar een aantal kenmerken.

7.4. Analyses jongerenraadpleging.

7.5. Latente Klasse Cluster Analyse.

7.1. Samenstelling deelnemersgroep

We laten hier een de samenstelling van de deelnemersgroep zien, naar mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering. Voor zowel de open- als gesloten raadpleging.

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

Samenstelling van de deelnemersgroep, naar mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering

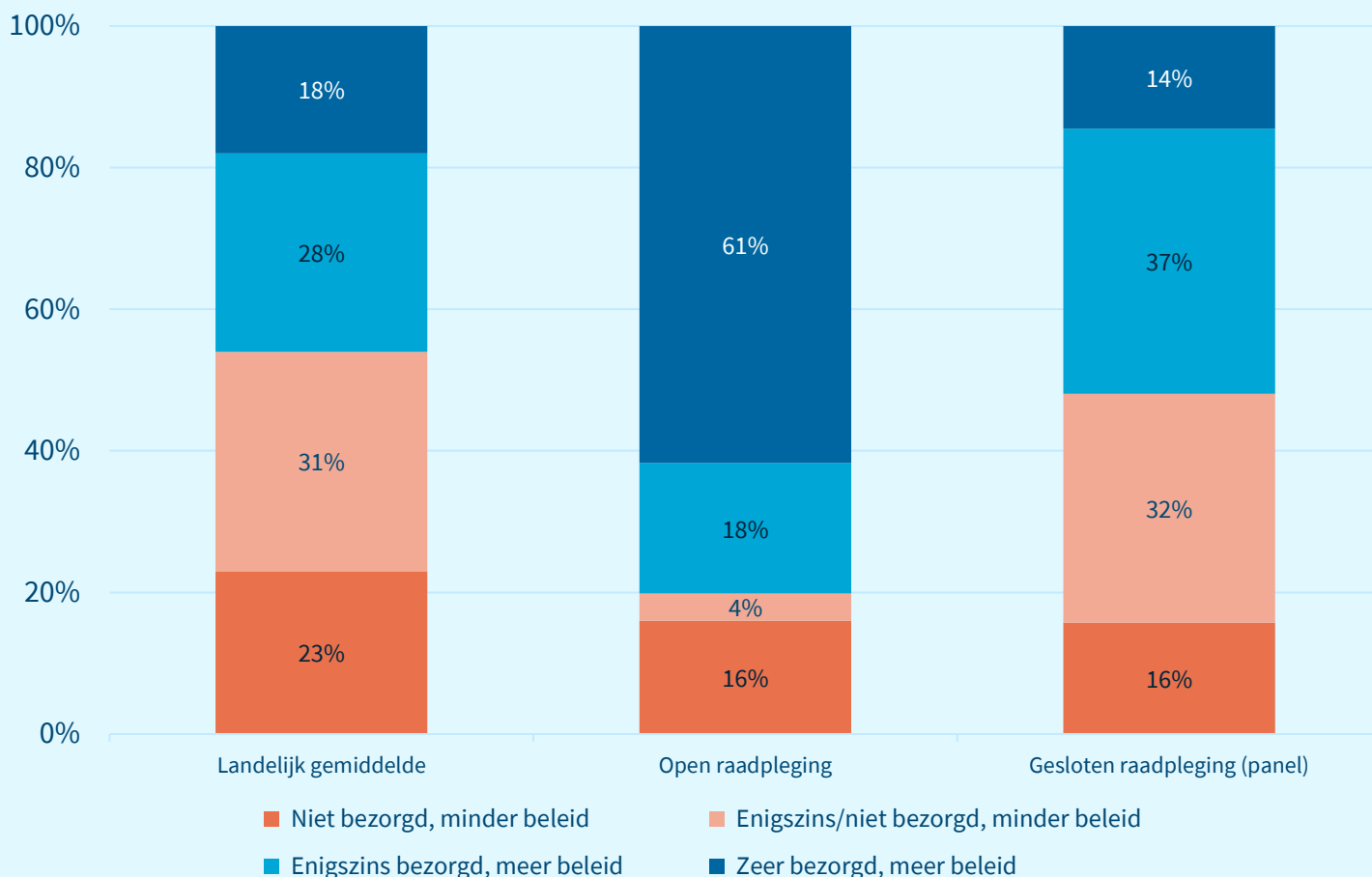
Figuur 31 hiernaast laat de verdeling van de deelnemers zien, naar de zorgen die deelnemers zich maken over klimaatveranderingen in hoeverre deelnemers vinden dat de Nederlandse overheid meer moet doen om klimaatverandering tegen te gaan.

- **Gesloten raadpleging:** De gesloten raadpleging is wat betreft zorgen over klimaatverandering en mening over klimaatbeleid ongeveer gelijk aan het Nederlands gemiddelde. Alleen de groep die niet bezorgd is en minder beleid wil is kleiner in de gesloten raadpleging dan landelijk gemiddeld is. De groep die enigszins bezorgd is en meer beleid wil, is juist iets groter in de gesloten raadpleging dan gemiddeld.
- **Open raadpleging:** De open raadpleging verschilt meer van het landelijk gemiddelde. Vooral de groep die zeer bezorgd is en meer beleid wil, is groter in de open raadpleging dan landelijk gemiddeld. De groep die enigszins bezorgd is en minder beleid wil, is juist een stuk kleiner.

Cijfers over het gemiddelde van Nederland zijn gebaseerd op cijfers van het IPSOS uit 2024. Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 31. Zorgen over en mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering

Gesloten raadpleging (n=2.935) en open raadpleging (n= 32.595)

Kunt u uw mening over klimaatbeleid en klimaatverandering toelichten?

Deelnemers die zich geen zorgen maken, zeggen onder andere dat er volgens hen geen of weinig sprake is van klimaatverandering. Er is ook een groep deelnemers die wel ziet dat er klimaatverandering is, maar inschat dat dit niet door menselijk handelen wordt beïnvloed. En deelnemers noemen dat overheidsingrijpen ongewenst is, of niet effectief.

Deelnemers die zich niet zoveel, of enige zorgen maken, zeggen meestal dat er wel actie ondernomen moet worden om klimaatverandering tegen te gaan, maar betwijfelen de manier waarop dit nu gebeurt. Deze groep vraagt zich bijvoorbeeld vaak af of maatregelen op Nederlands niveau wel nut hebben. Ook een terugkerend thema is dat er meer internationale samenwerking nodig is.

Deelnemers die zich veel zorgen maken, geven allerlei redenen waarom er volgens hen meer actie nodig is om klimaatverandering tegen te gaan. Deze groep noemt bijvoorbeeld dat Nederland meer maatregelen moet nemen omdat Nederland een relatief groot aandeel heeft in het klimaatprobleem als rijk land.

Voor een toelichting op hoe we deze kwalitatieve analyse hebben uitgevoerd, zie [de methodologie](#).

Figuur 32. reacties van deelnemers

Gesloten raadpleging (n=3.022) en open raadpleging (n=32.532)

“Het is belangrijker om de inflatie tegen te gaan, en woningen te bouwen, onderwijs te verbeteren, zorgpremie betaalbaar te houden, & asielmigratie te verminderen.”

“Volgens mij moet de overheid vooral andere dingen doen, niet per se meer.”

“De overheid moet nu burgers stimuleren en financieel ondersteunen om de juiste keuzes te maken, zodat onze kinderen niet met de rekening komen te zitten.”

“Als er klimaatverandering is, is het niet aan de overheid om hier iets mee te doen.”

“Bijvoorbeeld oorlog in Oekraïne heeft veel meer te maken met klimaat dan wat we hier in Nederland doen.”

“Wij moeten als rijk en vervuilend land een voorbeeldfunctie vervullen waardoor meer landen klimaatmaatregelen gaan nemen.”

“Het idee dat de mensheid de aarde moet redden is een uiting van pure arrogantie. De planeet bestaat al miljarden jaren en heeft veel grotere rampen doorstaan dan plastic, CO₂ of olie.”

“Ik denk dat we goed bezig zijn, we kunnen het niet alleen dus het aansporen van andere landen in de wereld is niet geheel onbelangrijk.”

“Er gebeurt veel te weinig. Om het klimaat enigszins nog te proberen te redden hadden we al heel lang geleden moeten beginnen met afbouwen van fossiel, maar vandaag de dag stimuleren we nota bene nog gebruik van fossiel en doen we nog nieuwe investeringen. Onbegrijpelijk.”

Helemaal
geen zorgen

Niet zoveel
zorgen

Enige zorgen

Veel zorgen

7.2. Over de raadpleging

- Er zijn aan de gesloten raadpleging ook vragen gesteld over de raadpleging zelf.
- We laten de gemiddelde antwoorden zien.

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

Hoe hebben deelnemers aan de gesloten raadpleging de raadpleging gewaardeerd?

Figuur 33 laat zien hoeveel deelnemers het (helemaal) eens en (helemaal) oneens waren met verschillende stellingen over de raadpleging. Het betreft hier alleen de antwoorden van deelnemers aan de gesloten raadpleging. Deze vragen zijn niet gesteld aan de deelnemers van de open raadpleging.

Wat vonden deelnemers van de raadpleging?

- Deelnemers zijn positief over de raadpleging: **92%** van de deelnemers geeft een voldoende. Ze beoordelen de raadpleging gemiddeld met een rapportcijfer **7,5**. Dat is hoger dan gemiddeld voor raadplegingen over vergelijkbare onderwerpen.
- De meeste deelnemers geven aan hun mening kwijt te kunnen in deze raadpleging (**78%**), er op te vertrouwen dat dit een eerlijke raadpleging is (**73%**) en dat dit een belangrijk onderwerp was (**81%**). Dit is iets hoger dan in andere, vergelijkbare PWE-raadplegingen. **<10%** geeft aan het hier niet mee eens te zijn. In hun onderbouwing hiervoor zien we vooral terug dat deze deelnemers weinig vertrouwen hadden in het burgerberaad of in de overheid.
- Bijna twee derde van de deelnemers (**65%**) geeft aan de raadpleging begrijpelijk te vinden.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

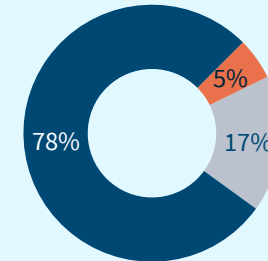
“Ik denk dat als de gegeven mening van de mensen niet overeenkomt met die van de overheid er niets mee gedaan wordt.”

“Zinnvolle raadpleging, verdient navolging.”

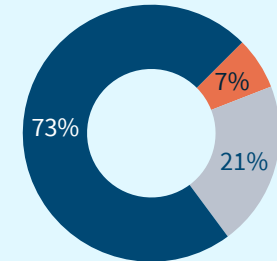
Figuur 33. Stellingen over de raadpleging

Gesloten raadpleging (n=2.893)

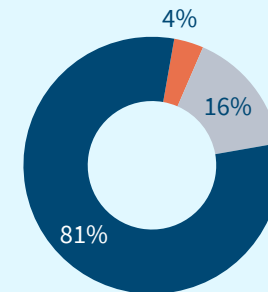
Ik kon mijn mening kwijt in deze raadpleging

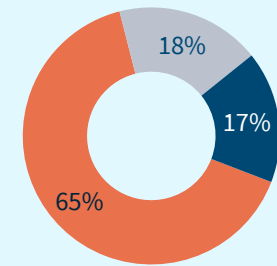
Ik vertrouw erop dat deze raadpleging eerlijk is

Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

Ik vond de raadpleging moeilijk te begrijpen

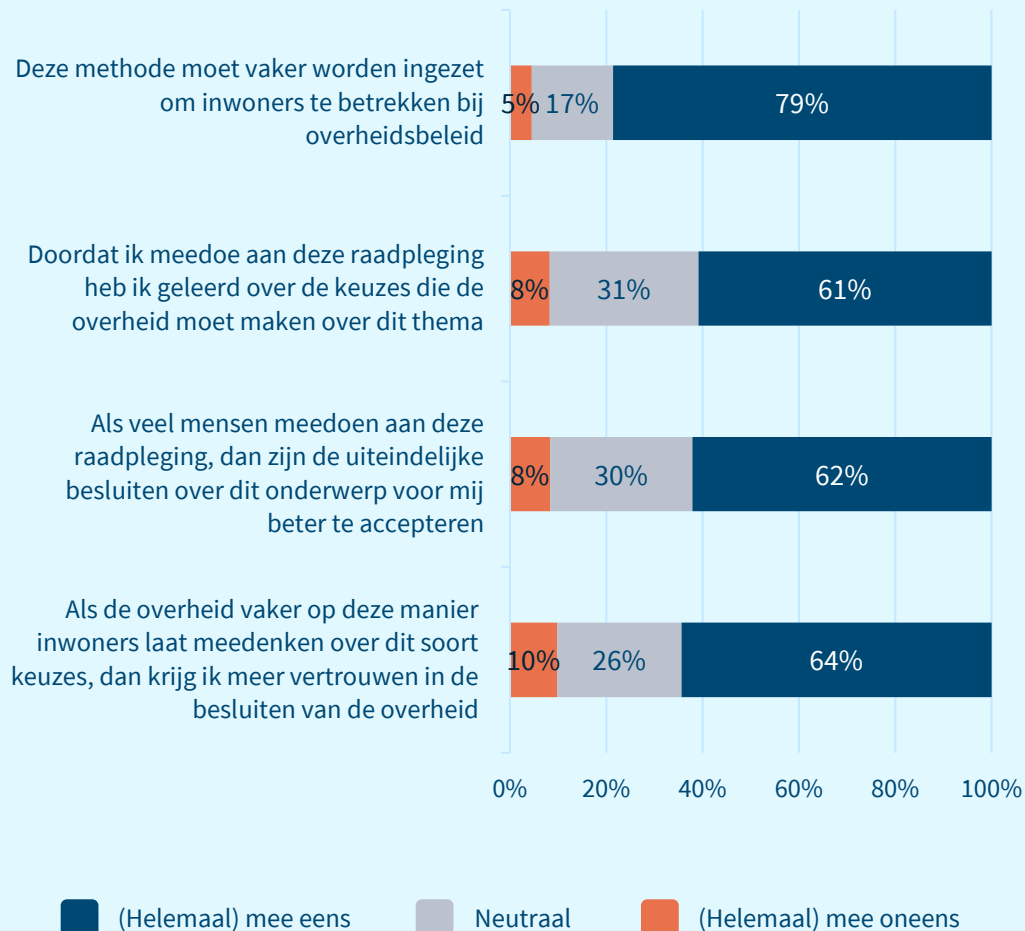

■ (Helemaal) mee eens ■ Neutraal ■ (Helemaal) mee oneens

Figuur 34. Stellingen over de raadpleging

Gesloten raadpleging (n=2.893)

Hoe hebben deelnemers aan de gesloten raadpleging de raadpleging gewaardeerd?

Figuur 34 laat zien hoeveel deelnemers het (helemaal) eens en (helemaal) oneens waren met verschillende stellingen over de raadpleging.

Wat vonden deelnemers van de raadpleging?

- Het merendeel van de deelnemers (**79%**) geeft aan te vinden dat deze methode vaker moet worden ingezet om inwoners te betrekken bij overheidsbeleid. En **64%** geeft aan dat als de overheid vaker op deze manier inwoners betreft, ze meer vertrouwen zouden krijgen in de overheid.
- Meer dan de helft van de deelnemers (**61%**) geeft aan door deze raadpleging iets te hebben geleerd over de keuzes en dilemma's van de overheid op dit thema.
- En meer dan de helft van de deelnemers (**62%**) geeft aan dat als er veel mensen meedoen aan de raadpleging, uiteindelijke besluiten voor hen beter te accepteren zijn.
- **64%** van de deelnemers is het er (helemaal) mee eens dat als de overheid vaker inwoners laat meedenken op deze manier, ze meer vertrouwen zullen krijgen in de overheid.
- Tegelijkertijd geeft bij iedere stelling ongeveer **10%** van de deelnemers aan het er (helemaal) mee oneens te zijn. Zij onderbouwen dit vooral door te stellen dat ze niet in klimaatverandering geloven, er weinig vertrouwen in hebben dat er veel mensen meedoen, of dat er vooral mensen met een bepaalde mening mee zullen doen aan de raadpleging.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

"Ik hoop dat ze er wat mee gaan doen."

"Nee. Interessant zo'n raadpleging. Vaker doen."

Stemgedrag en gemiddeld rapportcijfer

Figuur 35 hiernaast laat het gemiddelde rapportcijfer van deelnemers aan de gesloten raadpleging zien, uitgesplitst naar de partij waar ze bij de vorige verkiezingen op hebben gestemd.

Beoordelen deelnemers de raadpleging anders, afhankelijk van hun stemgedrag?

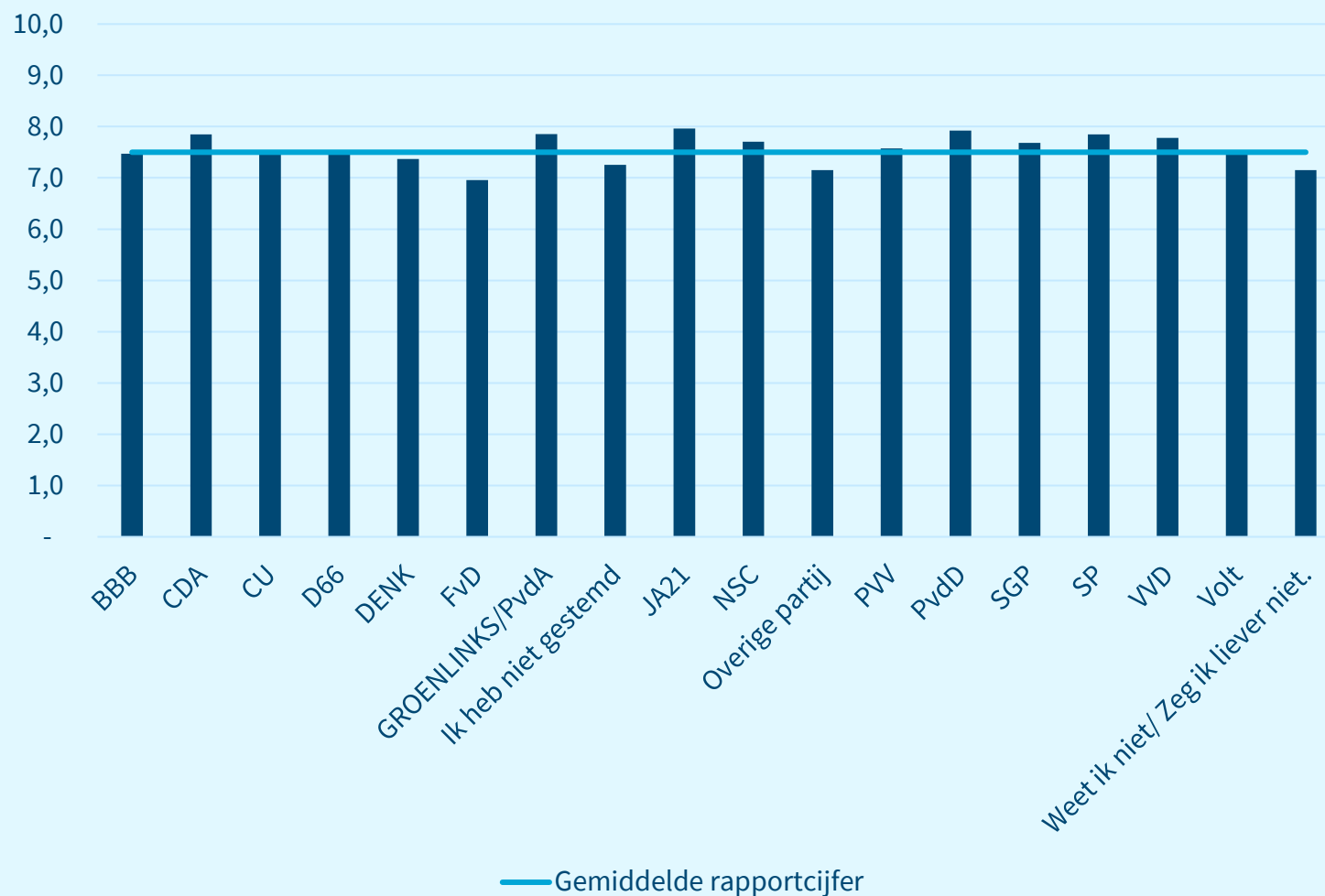
Het gemiddelde rapportcijfer dat deelnemers aan de gesloten raadpleging hebben gegeven aan de raadpleging, is een 7,5. Als we dit uitsplitsen naar partij waar deelnemers op hebben gestemd tijdens de vorige Tweede Kamerverkiezingen, zien we relatief weinig verschillen tussen deelnemers die anders stemmen.

Deelnemers die FvD hebben gestemd, niet hebben gestemd of op een partij die er niet tussen stond, geven de raadpleging een iets lager cijfer dan gemiddeld. Maar niet ook daar is het laagste gemiddelde een 7,0.

Deelnemers die CDA, GROENLINKS/PvdA, JA21 of PvdD hebben gestemd, geven de raadpleging een iets hoger cijfer dan gemiddeld, met een 8,0 als hoogste gemiddelde.

Figuur 35. Zorgen over en mening over klimaatbeleid en zorgen over klimaatverandering

Gesloten raadpleging (n=2.896)

7.3. Analyses open raadpleging

We laten hier een aantal analyses zien voor de open raadpleging, waaronder:

- Uitsplitsingen naar verschillende groepen: geslacht, leeftijd, opleidingstype en zorgen over klimaatverandering.
- Extra vragen over klimaatbeleid en dilemma's.

1

Aanleiding & Opzet

2

Respondenten

3

Resultaten keuzetaak

4

Resultaten extra vragen

5

Methodologie

6

Bijlagen

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar geslacht

Figuur 36 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de open raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar geslacht.

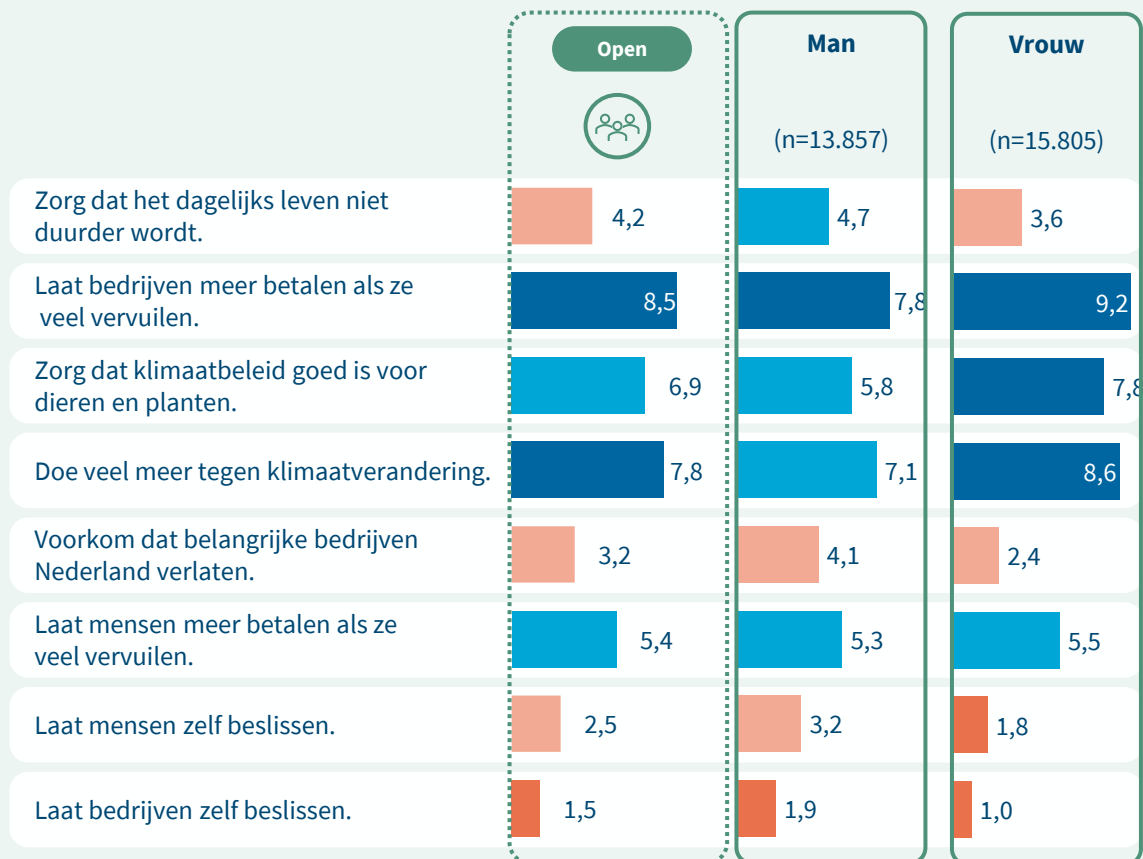
Waar geven mannen en vrouwen prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe mannen en vrouwen de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* en *Doe veel meer tegen klimaatverandering* worden door mannen en vrouwen hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Vrouwen vinden het iets belangrijker dan mannen dat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen, het klimaatbeleid goed is voor planten en dieren en dat er veel meer gedaan wordt tegen klimaatverandering.
- Terwijl mannen het belangrijker vinden dan vrouwen dat wordt voorkomen dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten, dat het dagelijks leven niet duurder wordt en dat mensen zelf kunnen beslissen wat ze doen.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 36. Prioritering principes – Naar geslacht

Open raadpleging (n=32.532)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

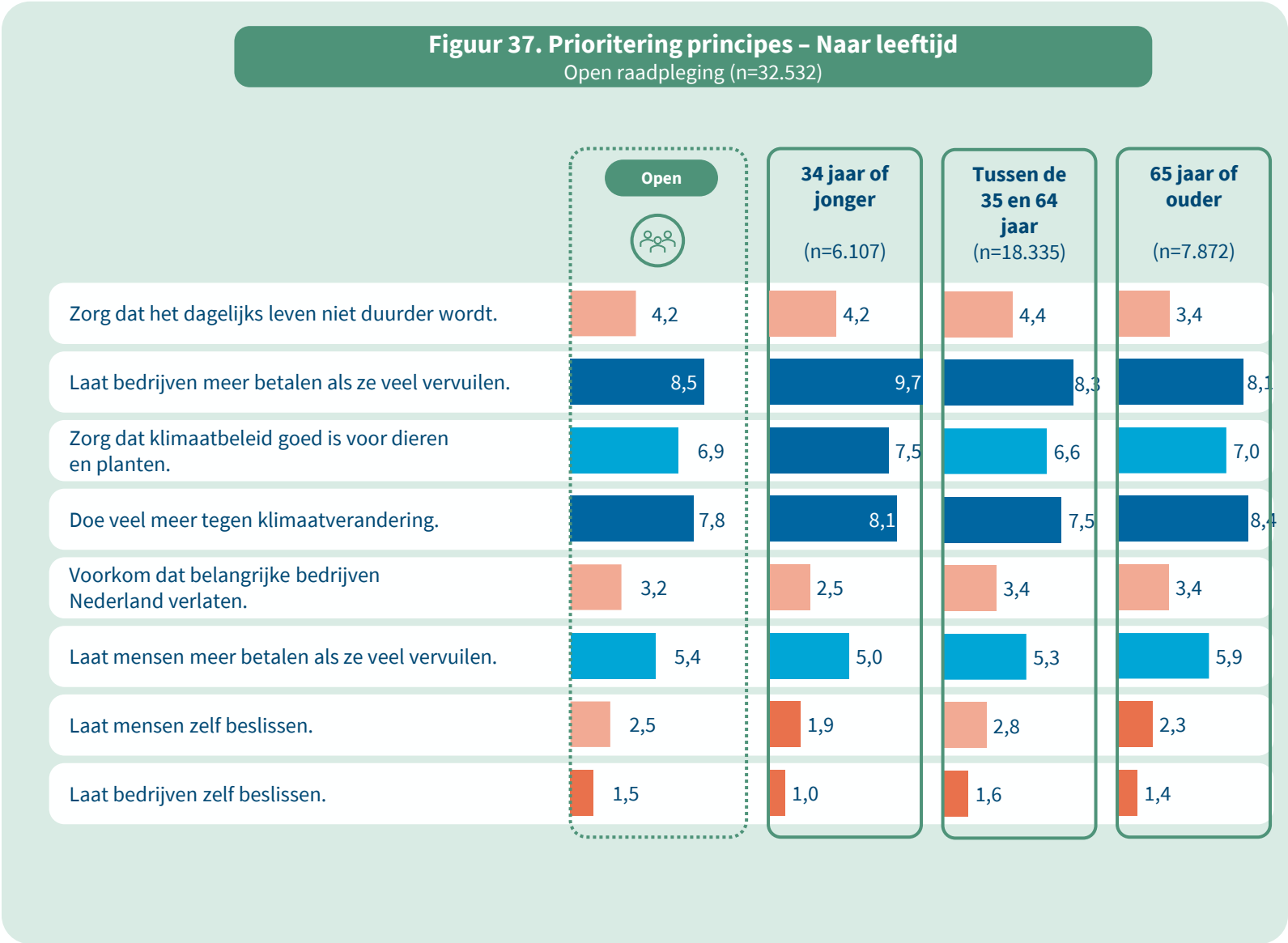
Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar leeftijd

Figuur 37 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de open raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar leeftijdsgroepen.

Waar geven deelnemers met verschillende leeftijden prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers met verschillende leeftijden de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* en *Doe veel meer tegen klimaatverandering* worden door deelnemers met verschillende leeftijden hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers jonger dan 34 jaar vinden het, meer dan oudere deelnemers, belangrijk dat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen. Ook het principe *Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten* wordt door hen belangrijker gevonden.
- Deelnemers ouder dan 65 jaar vinden het belangrijker dan jongere deelnemers dat dat er veel meer gedaan wordt tegen klimaatverandering.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

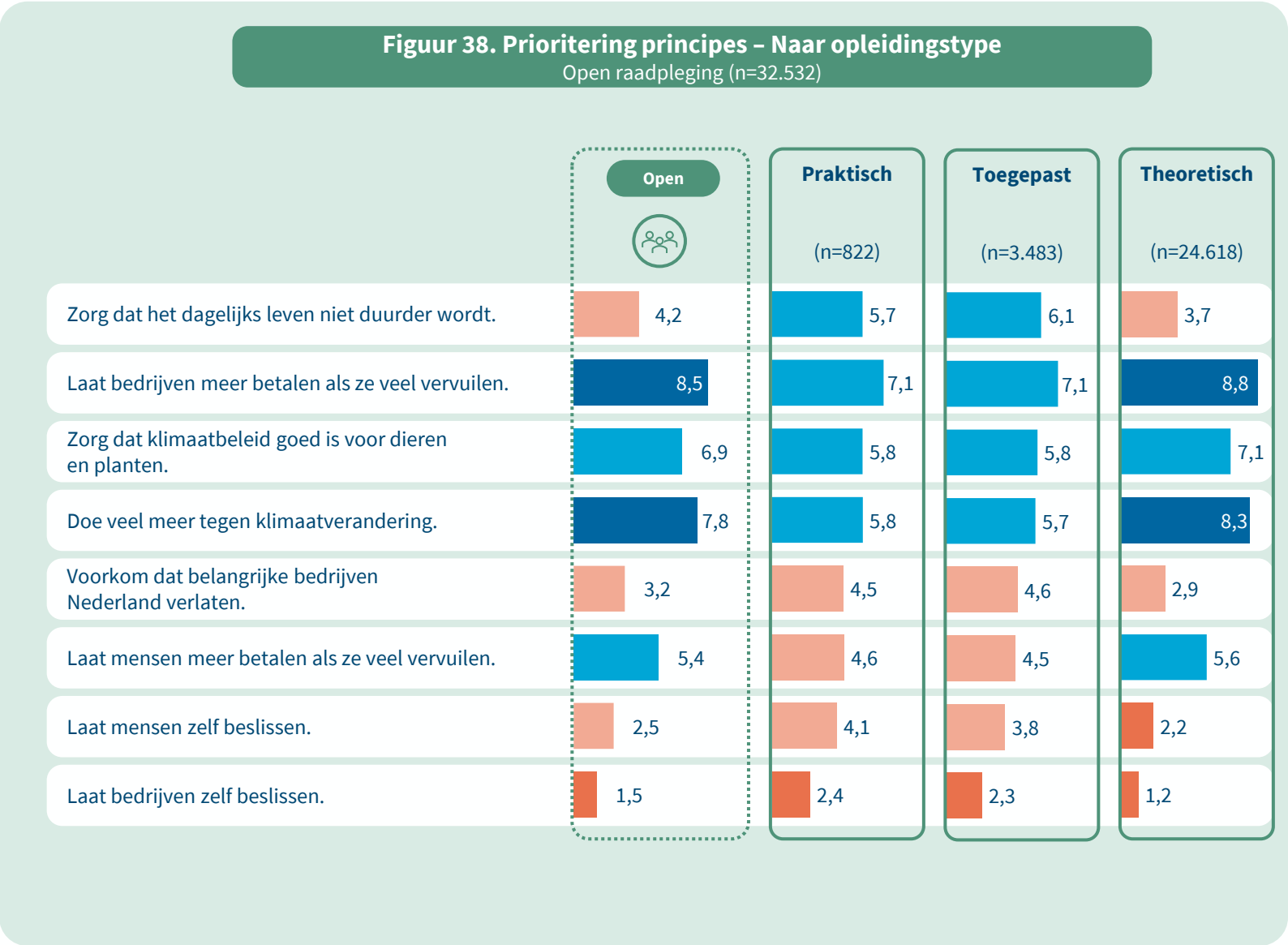
Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar opleidingstype

Figuur 38 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de open raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar opleidingstype.

Waar geven deelnemers met verschillende opleidingstypen prioriteit aan?

- Er zijn relatief weinig verschillen in hoe deelnemers met verschillende opleidingstypen de principes prioriteren. Namelijk: de principes *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen* en *Doe veel meer tegen klimaatverandering* worden door deelnemers met verschillende opleidingstypen hoog geprioriteerd. Terwijl *Laat mensen zelf beslissen* en *Laat bedrijven zelf beslissen* lager worden geprioriteerd.
- Deelnemers met een theoretische opleiding vinden het, meer dan deelnemers met een praktische opleiding, belangrijk dat er veel gedaan wordt tegen klimaatverandering en dat mensen en bedrijven er meer voor betalen als ze vervuilen.
- Deelnemers met een praktische of toegepaste opleiding geven juist meer prioriteit aan *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Waar moet het burgerberaad rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen? Naar zorgen over klimaatverandering

Figuur 39 laat zien hoe de gemiddelde deelnemer aan de open raadpleging de punten verdeelt over de principes. Verdeeld naar hoeveel zorgen deelnemers zich maken over klimaatverandering.

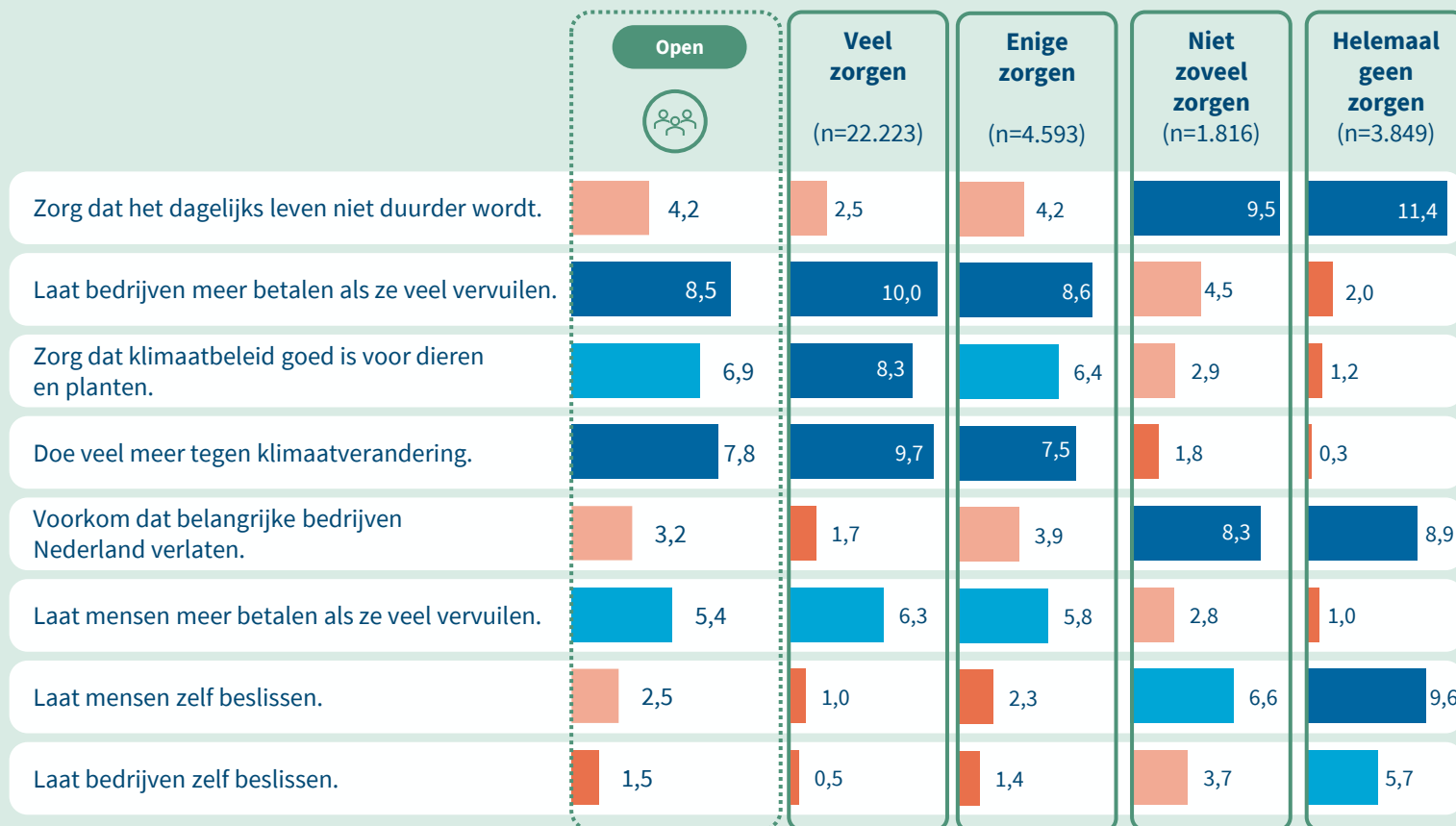
Waar geven deelnemers met verschillende zorgen over klimaatverandering prioriteit aan?

- Er zijn drie principes die duidelijk belangrijker zijn voor de deelnemers die zich niet zoveel of helemaal geen zorgen maken: *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt; Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten; en Laat mensen zelf beslissen.*
- Er zijn drie principes die beduidend belangrijker zijn voor de deelnemers die zich enige, of veel zorgen maken: *Laat bedrijven en mensen meer betalen als ze veel vervuilen; Zorg dat klimaatbeleid goed is voor planten en dieren; en Doe veel meer tegen klimaatverandering.*
- Er is een principe dat van alle groepen weinig prioriteit krijgt: *Laat bedrijven zelf beslissen.*

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 39. Prioritering principes – Naar zorgen over klimaatverandering

Open raadpleging (n=32.532)

Legenda

2,5 punten
of minder

2,5 tot 5
punten

5 tot 7,5
punten

7,5 punten
of meer

Hoe denken deelnemers over verschillende stellingen over klimaatbeleid?

Figuur 40 laat de resultaten zien van de extra vragen: het percentage deelnemers dat het (on)eens is met zes stellingen over klimaatbeleid. Per thema (eten, spullen, reizen) waren er twee stellingen: één over of klimaatbeleid duurzamer gedrag bij burgers moet stimuleren een ander over of klimaatbeleid duurzamere productie moet stimuleren. Het gaat hier om de resultaten voor de open raadpleging.

Met de stellingen dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen anders **eten, spullen gebruiken** of **reizen** zijn de meeste deelnemers het (onder voorwaarden) eens:

- **Eten:** 62% is het er (onder voorwaarden) mee eens dat mensen door klimaatbeleid op een andere manier gaan eten.
- **Spullen gebruiken:** Bijna alle deelnemers (90%) zijn het er (onder voorwaarden) mee eens dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen anders spullen gaan gebruiken.
- **Reizen:** Een ruime meerderheid van de deelnemers (85%) is het er (onder voorwaarden) mee eens dat klimaatbeleid moet zorgen dat mensen anders gaan reizen.

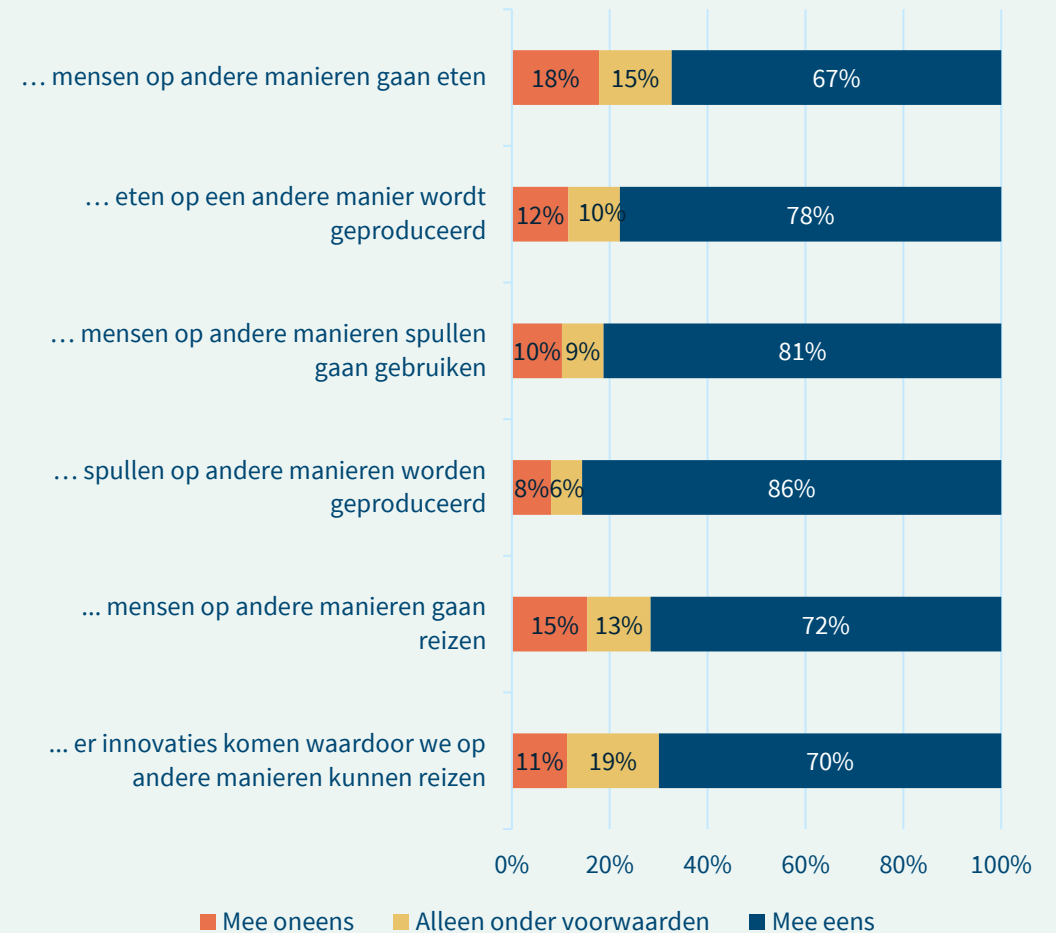
Met de stellingen dat klimaatbeleid de productie van **eten, spullen** of **reizen** moet veranderen, is het merendeel van de deelnemers het (onder voorwaarden) eens:

- **Eten:** Dat klimaatbeleid moet zorgen dat eten op een andere manier wordt geproduceerd, wordt (onder voorwaarden) gesteund door 88% van de deelnemers.
- **Spullen gebruiken:** Dat spullen op een andere manier worden geproduceerd, wordt (onder voorwaarden) gesteund door 92% van de deelnemers.
- **Reizen:** Inzetten op innovaties waardoor we op andere manieren kunnen reizen wordt (onder voorwaarden) gesteund 89% van de deelnemers.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

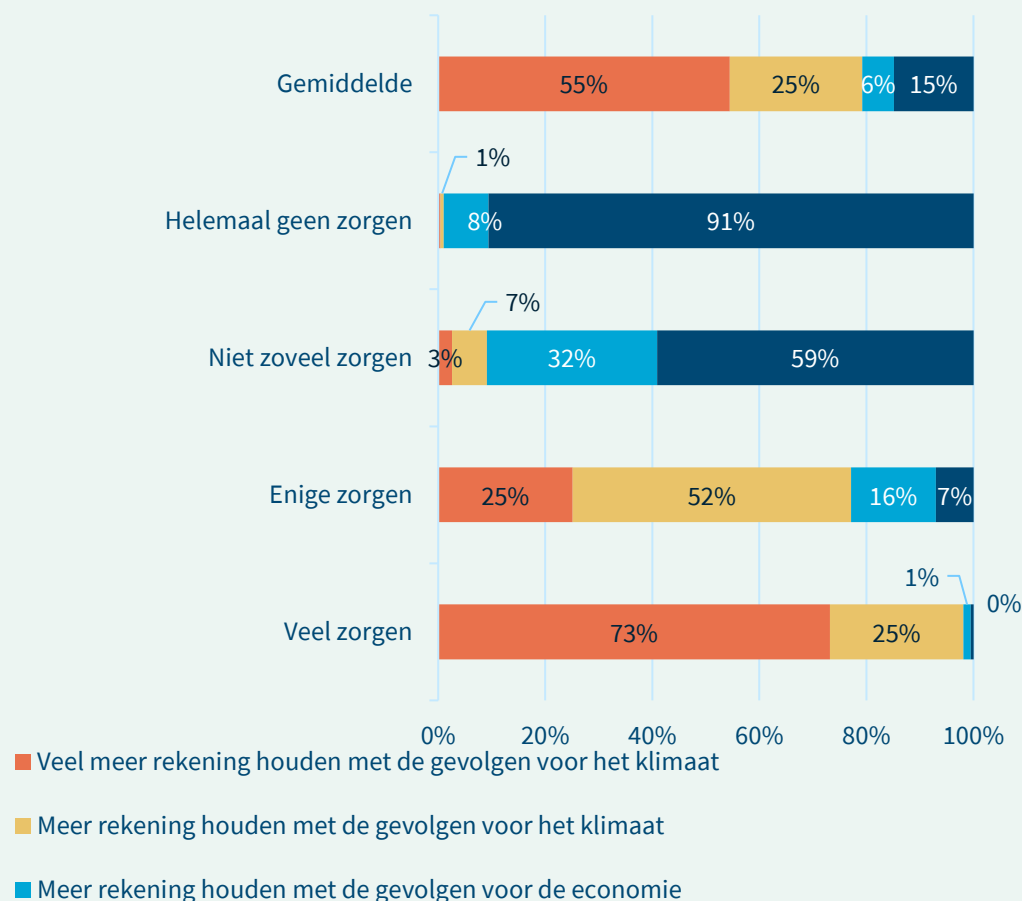
Figuur 40. Klimaatbeleid moet ervoor zorgen dat...

Open raadpleging (n=30.695)

Figuur 41. Dilemma klimaat of economie?

Open raadpleging (n=30.439)

Klimaat of economie. Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

De figuur 41 hiernaast laat de uitkomsten zien van een extra vraag die is gesteld na de keuzetaak: het percentage deelnemers dat vindt dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met het klimaat, of met de economie. Uitgesplitst naar de mate waarin deelnemers zich zorgen maken over klimaatverandering. Dit zijn de cijfers van de open raadpleging.

Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden, economie of klimaat?

- Gemiddeld vindt het merendeel van de deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor het klimaat (**79%**). **21%** van de deelnemers vindt dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor de economie.
- Deelnemers die zich weinig zorgen maken over klimaatverandering vinden vooral dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor de economie. Namelijk **99%** van de deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken en **91%** van de deelnemers die zich niet zoveel zorgen maken.
- Terwijl deelnemers die zich wel zorgen maken over klimaatverandering juist vooral vinden dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor het klimaat. Dat vindt **77%** van de deelnemers die zich enige zorgen maken en **98%** van de deelnemers die zich veel zorgen maken.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Nu of de toekomst. Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden bij het maken van aanbevelingen?

De figuur 42 hiernaast laat de uitkomsten zien van een extra vraag die is gesteld na de keuzetaak: het percentage deelnemers dat vindt dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de mensen die nu leven, of met de mensen die over 100 jaar leven. Uitgesplitst naar de mate waarin deelnemers zich zorgen maken over klimaatverandering. Dit zijn de cijfers van de open raadpleging.

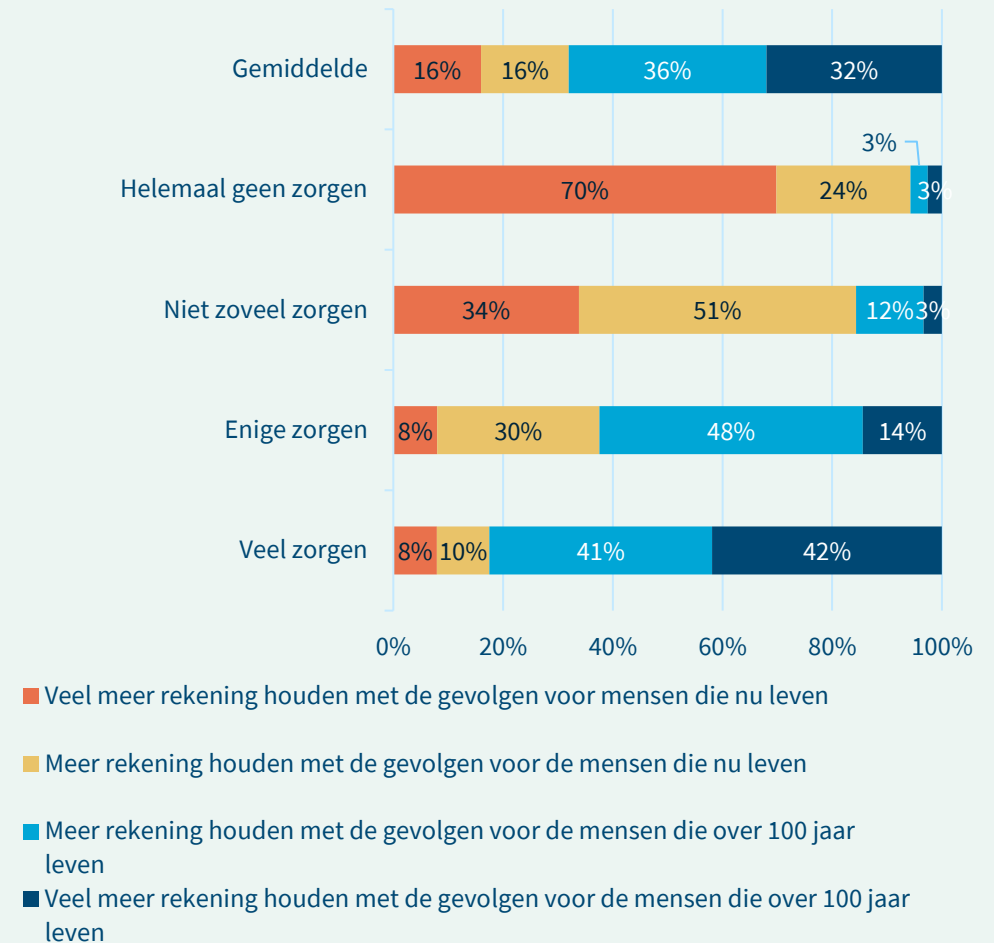
Waar moet het burgerberaad meer rekening mee houden, nu of toekomst?

- Gemiddeld vindt twee derde van de deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die over 100 jaar leven (**68%**). Daarnaast vindt **32%** van de deelnemers dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die nu leven.
- Deelnemers die zich weinig zorgen maken over klimaatverandering vinden vaker dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die nu leven. Namelijk **94%** van de deelnemers die zich helemaal geen zorgen maken en **84%** van de deelnemers die zich niet zoveel zorgen maken.
- Terwijl deelnemers die zich wel zorgen maken over klimaatverandering juist vaker vinden dat er (veel) meer rekening gehouden moet worden met de gevolgen voor mensen die over 100 jaar leven. Dat vindt **62%** van de deelnemers die zich enige zorgen maken en **83%** van de deelnemers die zich veel zorgen maken.

Niet alle deelnemers hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per deelnemersgroep niet op tot het totaal aantal deelnemers.

Figuur 42. Dilemma nu of de toekomst

Open raadpleging (n=30.439)

7.4. Analyse jongerenraadpleging

We laten hier de resultaten zien van de jongerenraadpleging. Als deel van de open raadpleging is er ook een jongerenraadpleging uitgevoerd voor jongeren tussen de 8 en 18 jaar. Hierin werden grofweg dezelfde keuzes voorgelegd als in de open raadpleging. Maar in een format dat begrijpelijk is voor jongeren. Er waren twee versies: een versie voor kinderen van tussen de 8 en 12 jaar en een versie voor jongeren van tussen de 13 en 18 jaar.

Samenstelling van de deelnemersgroep jongerenversie

Figuur 43 hiernaast laat de verdeling van de deelnemers zien naar een aantal demografische kenmerken. We laten alleen de cijfers zien van de jongeren die hebben meegedaan. Deze jongerenversie van de raadpleging was deel van de open raadpleging.

Wat is de samenstelling van deze deelnemersgroep?

- In totaal hebben **332** jongeren hun advies gegeven.
- Er zijn geen cijfers beschikbaar over de verdeling van deze specifieke groep jongeren (jongeren 8-18) over geslacht, leeftijd en provincie. We kunnen daarom niet zeggen of de verdeling van deze groep jongeren representatief is voor Nederland. Wel zien we dat er in vergelijking met volwassenen, relatief veel jongeren hebben meegedaan die zich veel zorgen maken over klimaatverandering. Ook hebben er meer meisjes meegedaan dan jongens.
- We kunnen op basis van deze resultaten dus geen uitspraken doen over hoe jongeren in Nederland denken over klimaatbeleid.

Niet alle jongeren hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per groep niet op tot het totaal aantal jongeren.

Figuur 43. Samenstelling van de deelnemers jongerenversie

Open raadpleging, jongerenversie (n=332)

Jongeren (n=332)	
Geslacht	
Meisje	54%
Jongen	39%
Anders	7%
Leeftijd	
Jonger dan 12	36%
Tussen de 12 en 18	64%
Zorgen over klimaatverandering	
Veel zorgen	44%
Een beetje zorgen	36%
Niet zoveel zorgen	12%
Helemaal geen zorgen	7%

Jongeren (n=332)	
Provincie	
Drenthe	5%
Flevoland	3%
Friesland	10%
Gelderland	15%
Groningen	2%
Limburg	1%
Noord-Brabant	9%
Noord-Holland	19%
Overijssel	1%
Utrecht	12%
Zeeland	1%
Zuid-Holland	21%

Hoe denken jongeren over verschillende stellingen over klimaatbeleid?

Figuur 44 laat zien hoeveel procent van de deelnemers aan de jongerenraadpleging hebben aangegeven het (helemaal) (on)eens te zijn met de verschillende stellingen.

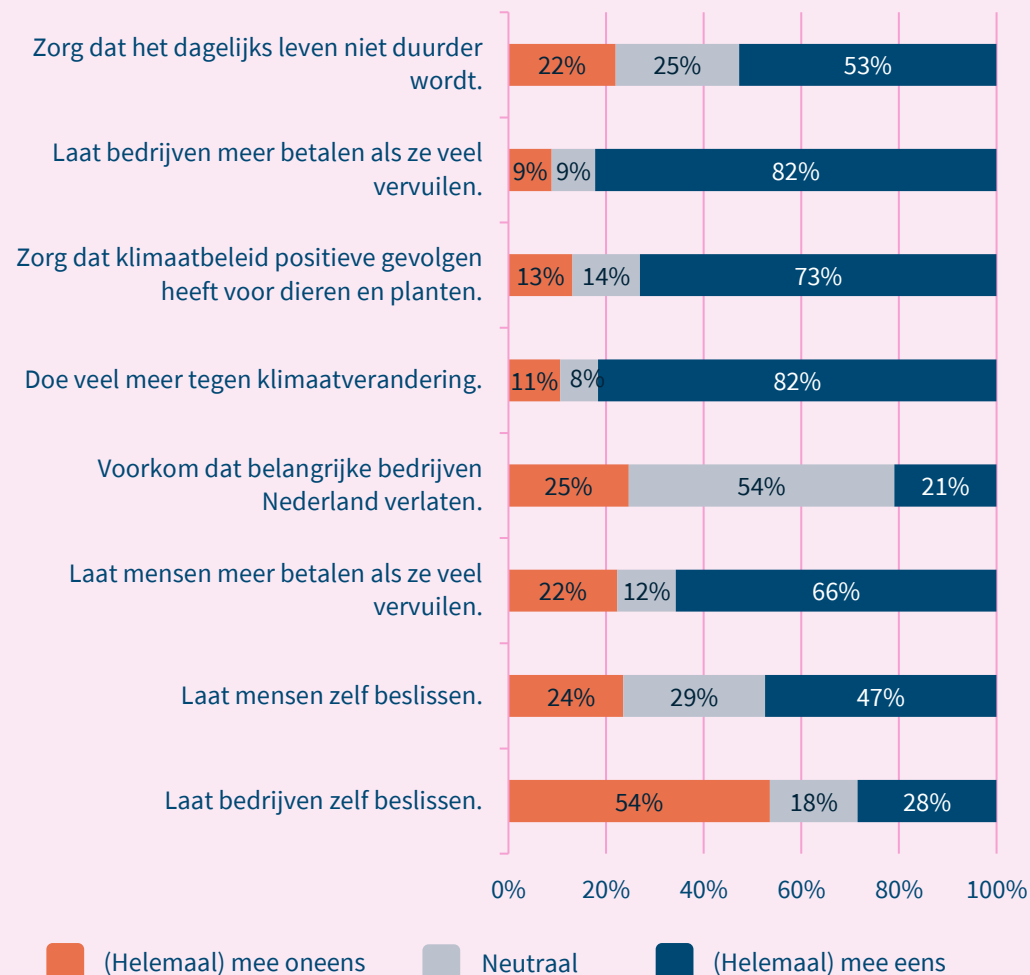
Welke stellingen over klimaatbeleid worden gesteund door jongeren, en welke minder?

- Onder jongeren is er breed draagvlak voor de principes die gaan over klimaatbeleid: **73%** is het eens met *Zorg dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en planten*. En **82%** is het eens met *Doe veel meer tegen klimaatverandering*.
- Ook het principe dat de vervuiler moet betalen, wordt breed gesteund door jongeren: **82%** is het eens met *Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen*. En **66%** is het eens met *Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen*.
- *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt* (**53%** is het er mee eens) en *Laat mensen zelf beslissen* (**47%** is het er mee eens) worden ook belangrijk gevonden door jongeren, maar wordt niet zo breed gedragen als andere principes.
- Jongeren zijn vooral neutraal over *Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten* (**54%** is hier neutraal). En zijn het vooral oneens (**54%**) met het principe *Laat bedrijven zelf beslissen*.

Niet alle jongeren hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per groep niet op tot het totaal aantal jongeren.

Figuur 44. Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende dingen.

Open raadpleging, jongerenversie (n=332)

Hoe denken jongeren over stellingen over klimaatbeleid? Naar zorgen over klimaatverandering

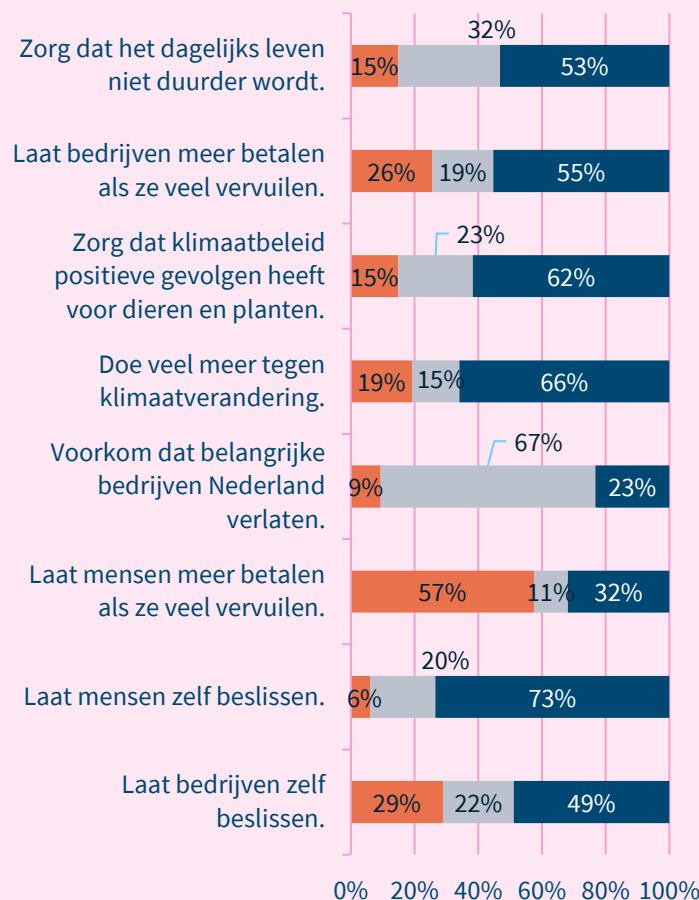
Figuur 45 en figuur 46 laten zien hoeveel procent van de deelnemers aan de jongerenraadpleging hebben aangegeven het (on)eens te zijn met de acht stellingen.

Hoe denken jongeren met verschillende zorgen over klimaatverandering over de stellingen?

- Van de jongeren die zich **helemaal geen** of **niet zoveel zorgen** maken, zijn de meesten het met de meeste stellingen (helemaal) eens. Vooral bij *Laat mensen zelf beslissen*; *Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten*; en *Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt*. Bij één stelling is de groep die het er (helemaal) mee oneens het grootst: *Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen*.
- Van de jongeren die zich **enige zorgen** of **veel zorgen** maken, zijn de meesten het (helemaal) eens met vier stellingen: *Laat bedrijven meer betalen*, *Zorg dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en planten*; *Doe veel meer tegen klimaatverandering*; en *Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen*. Er is één stelling waar het merendeel van deze jongeren het (helemaal) mee oneens is: *Laat bedrijven zelf beslissen*.

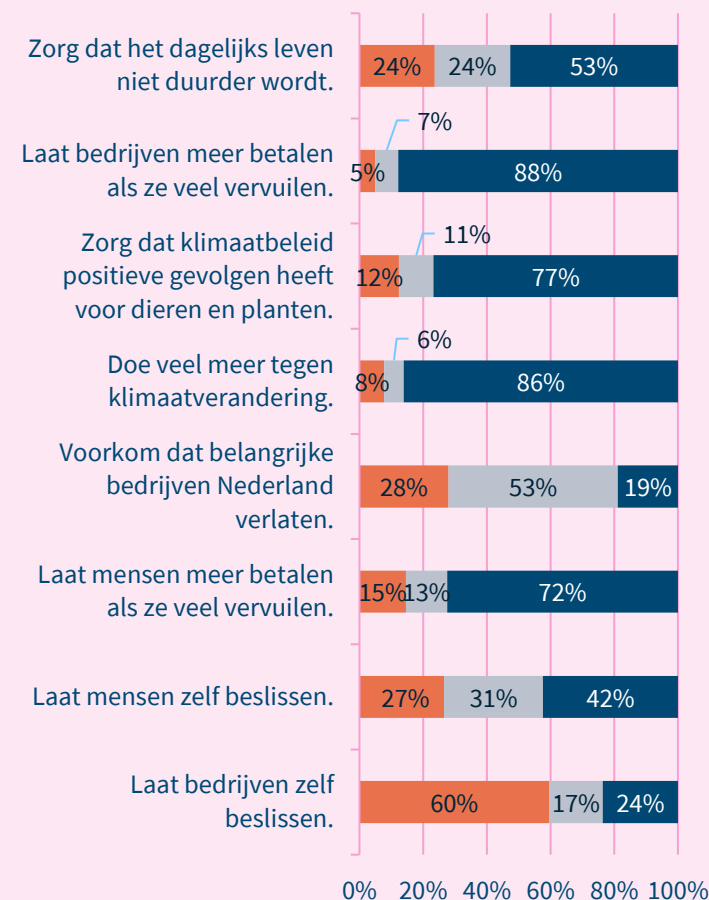
Niet alle jongeren hebben alle vragen beantwoord. Daardoor tellen de totalen per groep niet op tot het totaal aantal jongeren.

Figuur 45. Stellingen over klimaatbeleid
Open raadpleging, jongerenversie, **helemaal geen**, of **niet zoveel** zorgen (n=56)

(Helemaal) mee oneens Neutraal (Helemaal) mee eens

Figuur 46. Stellingen over klimaatbeleid
Open raadpleging, jongerenversie, **enige** of **veel** zorgen (n=236)

Wil je nog iets zeggen?

Jongeren kregen een extra vraag of ze nog iets wilden zeggen over klimaatverandering of mogelijk klimaatbeleid. Hier een overzicht van hun reacties, uitgesplitst naar zorgen klimaatverandering:

- Jongeren die zich **helemaal geen zorgen** maken, zijn verdeeld in twee groepen. De ene groep vindt klimaatbeleid onnodig, bijvoorbeeld omdat Nederland te weinig effect heeft op klimaatverandering. De andere groep vindt het wel belangrijk dat er maatregelen genomen worden en dan met name voor biodiversiteit.
- Jongeren die zich **niet zoveel**, of **enige zorgen** maken, motiveren vooral dat ze het belangrijk vinden dat er meer gebeurt om klimaatverandering tegen te gaan. Deze jongeren vinden dat bedrijven, de overheid en de politiek meer moeten doen. Ze noemen ook een aantal specifieke dingen om te doen. Deze hebben regelmatig te maken met goed zorgen voor dieren en de natuur.
- Jongeren die zich veel zorgen maken, zeggen onder andere dat ze vinden dat de overheid meer moet doen om klimaatverandering tegen te gaan. Bijvoorbeeld door bedrijven strengere regels op te leggen. Ze noemen ook specifieke maatregelen, zoals minder plastic gebruiken.

Voor een toelichting op hoe we deze kwalitatieve analyse hebben uitgevoerd zie [de methodologie](#).

Figuur 47. Reacties van jongeren, uitgesplitst naar zorgen klimaatverandering

Open raadpleging, jongerenversie (n=332)

“Dat ze beter over de dieren na moeten denken.”

“Probeer de natuur niet te storen!”

“Ik vind dat het belangrijk is dat mensen mogen doen wat zij zelf willen, dan heb ik het niet perse over natuurvervuiling zonder straf, maar dat ze gewoon benzine of diesel mogen blijven rijden als zij dat willen. Wij Nederland betalen veel te veel aan deze energietransitie terwijl er veel te weinig resultaat zal volgen, als landen als China niet meedoen, want die hebben de steenkolenmijnen weer open gegooit.”

“Dat Nederland zuinig omgaat met de natuur (zo min mogelijk bomen kappen bijvoorbeeld).”

“Ik vind dat de overheid meer moet doen voor het klimaat.”

“Ik vindt het belangrijk dat mensen echt boeien. Er moet meer aandacht voor klimaatverandering zijn. Vooral op scholen.”

“De overheid moet de rijken taxeren om dit op te lossen, de normale bevolking zou niet enorm hoeven te lijden, het wordt veroorzaakt door bedrijven en rijken, die moeten betalen.”

“MINDER PLASTIC GEBRUIKEN!!!”

“Dieren en planten moeten blijven leven zodat we genoeg zuurstof hebben. Overheid moet meer doen om te zorgen dat de klimaatverandering stopt. Ze moeten grote vervuilende bedrijven schoner laten worden. En geld geven aan de klimaat en niet aan de grote vervuilende bedrijven.”

Wat weet je van klimaatverandering?

Jongeren kregen een extra vraag wat ze al wisten van klimaatverandering. Hier een overzicht van hun reacties, uitgesplitst naar zorgen klimaatverandering:

- Jongeren die zich **helemaal geen zorgen** maken, zeggen vooral te weten dat klimaatverandering zorgt voor warmer en extremer weer. Er zijn ook jongeren die niet geloven in klimaatverandering of de gevolgen ervan.
- Jongeren die zich **niet zoveel**, of **enige zorgen** maken, zeggen vooral te weten dat klimaatverandering inhoudt dat temperaturen en zeespiegel zullen stijgen. Deze jongeren geven ook regelmatig aan te vinden dat er meer moet gebeuren om klimaatverandering tegen te gaan.
- Jongeren die zich **veel zorgen** maken, geven aan te weten over de gevolgen van klimaatverandering: stijgende temperaturen en zeespiegels, natuurrampen, verlies van biodiversiteit. Maar ook over de oorzaken van klimaatverandering. Ze noemen daarbij vooral CO₂-uitstoot, ontbossing en specifieke bedrijven die volgens hen veel bijdragen aan klimaatverandering.

Voor een toelichting op hoe we deze kwalitatieve analyse hebben uitgevoerd, zie [de methodologie](#).

Figuur 48. Reacties van jongeren, uitgesplitst naar zorgen klimaatverandering

Open raadpleging, jongerenversie (n=332)

“Het weer wordt extremer. Hete zomer. Geen sneeuw in winter. Veel regen.”

“NL wordt warmer en de zeespiegel stijgt.”

“De aarde warmt te snel op, we zijn al over de grens van C°1,5. En meer zijn veel natuurrampen, dieren sterven uit, etc.”

*“Klimaat verandert al
miljarden jaren.”*

“Ik vind het niet fijn, ik vind dat er veel meer moet gebeuren om het tegen te gaan.”

“Een sigaret duurt wel iets van 20000 jaar voor dat het opgeruimd is! 🙄🤢😞😞😞😞😞😞😞😞😞👤🌍💧”

*“Dat de zeespiegel
zogenaamd zou stijgen.
Ook dat wij als burgers uit
papieren rietjes moeten
drinken, terwijl rijke lui
voor een paar minuutjes
naar de ruimte gaat en
zoveel CO₂ uitstoot als een
gemiddeld persoon in een
heel leven.”*

“Klimaatverandering verandert heel veel. Ik kijk vaak het jeugdjournaal en daar zie je ook steeds meer berichten over overstromingen en hele erge droogtes.”

“Dat de aarde opwarmt door CO₂ waardoor ijskappen smelten en de ijsberen en pinguïn geen huis meer hebben en de zeespiegel stijgt waardoor Nederland zou kunnen overstromen.”

7.5. Latente Klasse Clusteranalyse

We laten hier de resultaten zien van de Latente Klasse Cluster Analyse (LKCA). Dit is een analysemethode, waarbij het statistische model op zoek gaat naar groepen deelnemers (ook wel clusters) die grotendeels dezelfde voorkeuren hebben. De methode kijkt ook of er statistisch significante kenmerken in deze clusters te ontwaren zijn.

Er is een LKCA uitgevoerd voor de gesloten raadpleging. Deze resultaten zijn representatief voor Nederland. Bij deze LKCA zijn alle sociaal-demografische kenmerken, en de antwoorden in de keuzetaak getest. Hier is een LKCA met vier clusters uitgekomen. Er is een aantal sociaal-demografische kenmerken significant gebleken. Die verklaren de verschillen tussen de clusters: leeftijd, opleidingstype, provincie waar deelnemers wonen, stemgedrag, zorgen over klimaatverandering en mening over klimaatbeleid. Omdat alleen de laatste twee kenmerken inhoudelijk interessante verschillen tussen de clusters laten zien, lichten we deze toe.

1

2

3

4

5

6

Figuur 49. Prioritering van principes – Resultaten van LKCA

Gesloten raadpleging (n= 3.022)

	Cluster A (46%)	Cluster B (27%)	Cluster C (15%)	Cluster D (12%)	Ø
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt	6,3	6,5	6,7	14,2	7,4
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,6	10,3	6,1	4,0	6,0
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,4	7,0	5,3	2,9	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,8	6,7	4,5	0,0	4,7
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,2	3,7	2,2	7,3	4,6
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	4,6	5,8	4,4	0,0	4,3
Laat mensen zelf beslissen.	4,0	0,0	6,5	8,7	3,9
Laat bedrijven zelf beslissen	3,1	0,0	4,3	3,0	2,4

Figuur 49 hiernaast laat vijf clusters zien, als resultaat van de LKCA voor de gesloten raadpleging:

- **Cluster A** (46% van de deelnemers)
- **Cluster B** (27% van de deelnemers)
- **Cluster C** (15% van de deelnemers)
- **Cluster D** (12% van de deelnemers)

Op de volgende slides lichten we ieder cluster toe.

Figuur 50. Prioritering van principes – Resultaten van LKCA

Gesloten raadpleging (n= 3.022)

	Cluster A (46%)	Cluster B (27%)	Cluster C (15%)	Cluster D (12%)	Ø
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt	6,3	6,5	6,7	14,2	7,4
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,6	10,3	6,1	4,0	6,0
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,4	7,0	5,3	2,9	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,8	6,7	4,5	0,0	4,7
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,2	3,7	2,2	7,3	4,6
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	4,6	5,8	4,4	0,0	4,3
Laat mensen zelf beslissen.	4,0	0,0	6,5	8,7	3,9
Laat bedrijven zelf beslissen	3,1	0,0	4,3	3,0	2,4

Cluster A (46% van de deelnemers)

Figuur 50 hiernaast laat vijf clusters zien, als resultaat van de LKCA voor de gesloten raadpleging. Welke voorkeuren hebben deelnemers uit cluster A? Hoe denken ze over klimaatverandering en wat vinden ze van klimaatbeleid?

Wat kenmerkt dit cluster?

- **Voorkeuren:** Deelnemers in dit cluster zetten gematigd op alle principes in. Daarmee lijkt dit cluster het meest op het gemiddelde.
- **Zorgen over klimaatverandering:** De deelnemers in dit cluster maken zich, vaker dan andere clusters, enige zorgen over klimaatverandering.
- **Mening over klimaatbeleid:** Vaker dan andere clusters vinden deelnemers uit cluster A dat de Nederlandse overheid meer moet doen aan klimaatverandering, of ongeveer evenveel.

Figuur 51. Prioritering van principes – Resultaten van LKCA

Gesloten raadpleging (n= 3.022)

	Cluster A (46%)	Cluster B (27%)	Cluster C (15%)	Cluster D (12%)	Σ
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt	6,3	6,5	6,7	14,2	7,4
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,6	10,3	6,1	4,0	6,0
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,4	7,0	5,3	2,9	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,8	6,7	4,5	0,0	4,7
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,2	3,7	2,2	7,3	4,6
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	4,6	5,8	4,4	0,0	4,3
Laat mensen zelf beslissen.	4,0	0,0	6,5	8,7	3,9
Laat bedrijven zelf beslissen	3,1	0,0	4,3	3,0	2,4

Cluster B (27% van de deelnemers)

Figuur 51 hiernaast laat vijf clusters zien, als resultaat van de LKCA voor de gesloten raadpleging. Welke voorkeuren hebben deelnemers uit cluster B? Hoe denken ze over klimaatverandering en wat vinden ze van klimaatbeleid?

Wat kenmerkt dit cluster?

- **Voorkeuren:** Dit cluster vindt het vooral belangrijk dat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen en zet hier sterker op in dan de andere clusters. Ook vinden deelnemers aan dit cluster het belangrijk dat klimaatbeleid positieve gevolgen heeft voor dieren en planten. Zij vinden het minder belangrijk dat mensen of bedrijven zelf kunnen beslissen.
- **Zorgen over klimaatverandering:** De deelnemers in cluster B maken zich, vaker dan andere clusters, veel zorgen over klimaatverandering.
- **Mening over klimaatbeleid:** Vaker dan andere clusters vinden deelnemers uit dit cluster dat de Nederlandse overheid veel meer moet doen aan klimaatverandering.

Figuur 52. Prioritering van principes – Resultaten van LKCA

Gesloten raadpleging (n= 3.022)

	Cluster A (46%)	Cluster B (27%)	Cluster C (15%)	Cluster D (12%)	Σ
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt	6,3	6,5	6,7	14,2	7,4
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,6	10,3	6,1	4,0	6,0
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,4	7,0	5,3	2,9	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,8	6,7	4,5	0,0	4,7
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,2	3,7	2,2	7,3	4,6
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	4,6	5,8	4,4	0,0	4,3
Laat mensen zelf beslissen.	4,0	0,0	6,5	8,7	3,9
Laat bedrijven zelf beslissen	3,1	0,0	4,3	3,0	2,4

Cluster C (15% van de deelnemers)

Figuur 52 hiernaast laat vijf clusters zien, als resultaat van de LKCA voor de gesloten raadpleging. Welke voorkeuren hebben deelnemers uit cluster C? Hoe denken ze over klimaatverandering en wat vinden ze van klimaatbeleid?

Wat kenmerkt dit cluster?

- **Voorkeuren:** Deelnemers in dit cluster vinden het minder belangrijk dat bedrijven in Nederland blijven.
- **Zorgen over klimaatverandering:** Deelnemers in dit cluster hebben een minder uitgesproken mening over het klimaatverandering. Ze maken zich vooral enige, of niet zoveel zorgen over klimaatverandering.
- **Mening over klimaatbeleid:** Ook wat betreft mening over klimaatverandering, hebben deelnemers uit cluster C geen uitgesproken mening.

Figuur 53. Prioritering van principes – Resultaten van LKCA

Gesloten raadpleging (n= 3.022)

	Cluster A (46%)	Cluster B (27%)	Cluster C (15%)	Cluster D (12%)	Σ
Zorg dat het dagelijks leven niet duurder wordt	6,3	6,5	6,7	14,2	7,4
Laat bedrijven meer betalen als ze veel vervuilen.	6,6	10,3	6,1	4,0	6,0
Zorg dat klimaatbeleid goed is voor dieren en planten.	5,4	7,0	5,3	2,9	5,5
Doe veel meer tegen klimaatverandering.	4,8	6,7	4,5	0,0	4,7
Voorkom dat belangrijke bedrijven Nederland verlaten.	5,2	3,7	2,2	7,3	4,6
Laat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.	4,6	5,8	4,4	0,0	4,3
Laat mensen zelf beslissen.	4,0	0,0	6,5	8,7	3,9
Laat bedrijven zelf beslissen	3,1	0,0	4,3	3,0	2,4

Cluster D (12% van de deelnemers)

Figuur 53 hiernaast laat vijf clusters zien, als resultaat van de LKCA voor de gesloten raadpleging. Welke voorkeuren hebben deelnemers uit cluster D? Hoe denken ze over klimaatverandering en wat vinden ze van klimaatbeleid?

Wat kenmerkt dit cluster?

- **Voorkeuren:** Deelnemers in dit cluster vinden de belangrijkste principes dat het leven niet duurder wordt en dat mensen zelf mogen beslissen wat zij willen doen. Zij vinden het minder belangrijk om meer tegen klimaatverandering te doen dat mensen meer betalen als ze veel vervuilen.
- **Zorgen over klimaatverandering:** Deelnemers in dit cluster maken zich, meer dan de andere clusters, niet zoveel of helemaal geen zorgen over klimaatverandering.
- **Mening over klimaatbeleid:** Deelnemers uit cluster D vinden, vaker dan deelnemers uit de andere clusters, dat de Nederlandse overheid minder of veel minder moet doen om klimaatverandering tegen te gaan..

populytics.nl